

CeLISR

CENTRAL EUROPEAN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE REVIEW
KÖZÉP-EURÓPAI KÖNYVTÁR- ÉS INFORMÁCIÓTUDOMÁNYI SZEMLE

2025/4

Statistical Libraries in Transition

Smart Laboratories in Slovak
Libraries

Az információ új otthona:
A Széchenyi Egyetem
Könyvtárának fejlődése az
ipar 4.0 tükrében

Beengedjük vagy kizárjuk az
MI-t a könyvtár-pedagógiából?

A stratégia is lehet közérthető?

Az Országos Széchényi Könyvtár
és a Budapesti Műszaki és
Gazdaságtudományi Egyetem Országos
Műszaki Információs Központ
és Könyvtár online, tudományos
folyóirata
ISSN 3004-1651 (Online)

Megjelenik negyedévente
journals.oszk.hu, journals.bme.hu

FELELŐS KIADÓ:
Rózsa Dávid főigazgató, OSZK
Marton József Ernő főigazgató,
BME OMIKK

FŐSZERKESZTŐ:
Dancs Szabolcs, OSZK

SZERKESZTŐ:
Ézsias Anikó, Molnár Anita, BME OMIKK

KIVITELEZÉS:
Horváth Barnabás,
Ormándy Marcell Ottó, OSZK
Heincz Orsolya, BME OMIKK

TÉMAFELELŐS:
Bilicsi Erika, Bodnár Róbert,
Hubay Miklós, Kalcso Gyula, Radó Rita,
Tegdes Egyházi Dóra, Verók Attila

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:
Egervári Dóra, Ézsias Anikó,
Gerencsér Judit, Kiszl Péter,
Kovács Béla Lóránt,
Kovácsné Koreny Ágnes, Lencsés Ákos,
Lengyelé Molnár Tünde, Mészáros Tamás,
Némethi-Takács Margit,
Palkó Gábor, Sipos Anna Magdolna,
Szűts Etele, Z. Karvalics László

NEMZETKÖZI TANÁCSADÓ TESTÜLET:
Sabina Aneva, Zuzana Bolerazká, Nicoleta-
Roxana Dinu, Zorica Jakovleska Spirovska,
Alenka Kavčič Čolič, Tomasz Makowski,
Alisa Martek, Silvia Stasselová

LAPTERV:
Kóbor Szilvia, OSZK

BORÍTÓTERV:
Molnár Anita, BME OMIKK

ILLUSZTRÁCIÓ:
OSZK Archív, freepik

1014 Budapest, Szent György tér 4–5–6.
+36 1 224 3700 | cerlisr@oszk.hu

A főszerkesztő levele

Ez évi utolsó, igencsak tartalmasra sikeredett lapszámunk két angol nyelvű tanulmánnyal indít.

Horváth Balázs és Camille Beaurepaire írása egy olyan kutatás eredményeit összegzi, amelynek a célja az volt, hogy feltárja az európai statisztikai könyvtárak jelenlegi helyzetét, valamint a jövőjüket meghatározó fejlesztési irányokat. Ezt követően Dávid Baranko a szlovák közkönyvtárakban kiépített, SmartLabs névre keresztelt hálózatot mutatja be körültekintő elméleti alapozással. A SmartLabs ötvözi az innovatív technológiákat a közösségi elkölteleződéssel, illetve a digitális integrációval.

A harmadik közölt cikkünk Zsömlé Viktor és Tóth Csilla tanulmánya, amely a győri Széchényi Egyetem könyvtárának fejlődését ismerteti az ipar 4.0 tükrében. Érdekes, felettebb aktuális kérdést boncolgat a következő írás Bánáti Péter tollából, címe: „Beengedjük vagy kizárjuk az MI-t a könyvtárpedagógiából?” Istók Annát nem szükséges bemutatnunk a hazai szakmai közönségnek. A gödöllői könyvtárban megvalósuló innovatív tevékenységek több szempontból is példaértékűek. Anna tanulmányának címe önmagáért beszél: „A stratégia is lehet közérthető? A Gödöllői Városi Könyvtár újszerű stratégiaalkotási folyamata”.

Izgalmas, szakmailag inspiráló cikkeket rejt – ezúttal is – Könyvtári kitekintő rovatunk. Teresa Preston és Anoushka McGuire az új-zélandi nemzeti könyvtár munkatársai, és az RDA bibliográfiai keretrendszer helyi implementációját ismertetik. A következő – ugyancsak angol nyelvű – írások az előző számunkban elkezdett cikksorozatunk folytatásai. Az ELTE Irodalomtudományi Doktori Iskola Könyvtár- és Információtudományi Doktori Programján végzett kutatók közül ezúttal Nagy Andort, Nemes Lászlót, Radó Ritát és Vántsza Juditot kérdeztük eddig megvalósult és tervezett kutatásairól. Az interjúkat követő cikkben a BOBCATSSS konferencia múltját és jelenét tekinti át Szabó Dóra és Dani Erzsébet. Ferenczi Szilárd írása („Az erdélyi múlt digitalizálása: kihívások és sikerek”) az Erdélyi Digitális Tudománytár (Digitéka) online platform megvalósítására fókuszál. Következő szerzőnk, Koós István azt vizsgálja, milyen szerepet tölt be a könyvtár intézménye a neves japán író, Murakami Haruki műveiben.

Tudományos könyvtárakban dolgozó szakértő olvasóink, illetve az Open Access világában jártas kollégák érdeklődésére tarthat számot Hoczopán Szabolcs szemle tanulmánya, amelynek címe: „A transzformatív megállapodások részvételi arányának értékelése az Illinois Egyetemen”. Könyv- és könyvtártörténeti nyelviségekben gazdag interjút közlünk Perger Péter tollából Vizkelety Andrásné Ecsedy Judit bibliográfiával, tudományos kutatóval, az MTA doktorával, aki 2025 márciusában a Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozat kitüntetésben részesült.

Szomorú apropóból született Perszonália rovatunk másik írása. Hubay Miklós szerzőnk, szerkesztőtársunk, kollégánk, barátunk megrázóan fiatalon, 38 évesen hagyott itt bennünket. Mentora, témavezetője, Tóvári Judit és a CeLISR főszerkesztője búcsúznak tőle a lapszámban, amelynek következő, referáló rovata éppen Miklós – a megszokott módon, hibátlanul megküldött – cikkismertetésével kezdődik („Referenzontológia alkalmazása a szemantikai interoperabilitás előmozdítására”). A rovat további írásai (ugyancsak kiváló szakemberek tollából) olyan témákat ölelnek fel, mint a generatív mesterséges intelligencia és az információkeresés; a discovery eszközök teljesítményének értékelése; az adatlekéréssel kiegészített generálás (RAG) integrálása könyvtári keresőrendszerekbe; tananyag fejlesztése a generatív MI-ről egyetemisták számára; egy digitális megőrzési pilotprogram tapasztalatai; webbarhívumok metaadatainak generálása a GPT-4o generatív nyelvi modellel.

Szakmai sikerekben, érdekes és értékes olvasnivalókban gazdag, boldog új évet kívánunk minden olvasónknak!

Dancs Szabolcs
főszerkesztő

Tartalom

Statistical Libraries in Transition.....	394
A 2024 European Survey on Future Directions and Opportunities	
Smart Laboratories in Slovak Libraries – Innovation for the Future.....	405
Az információ új otthona: A Széchenyi Egyetem Könyvtárának fejlődése az ipar 4.0 tükrében.....	414
Beengedjük vagy kizárjuk az MI-t a könyvtár-pedagógiából?.....	429
A stratégia is lehet közérthető?.....	437
A Gödöllői Városi Könyvtár újszerű stratégiaalkotási folyamata	
Implementing Official RDA.....	458
The experience of the National Library of New Zealand	
Current trends in library and information science in the light of PhD research and studies.....	463
Interview with Andor Nagy.....	463
Interview with László Nemes.....	467
Interview with Rita Radó.....	470
Interview with Judit Vántsa.....	473
Hálózatban a tudás.....	476
A BOBCATSSS konferencia múltja és jelene	
Az erdélyi múlt digitalizálása: kihívások és sikerek.....	481
„Könyvtáron kívül nincsen számomra hely”.....	490
A könyvtár mint metafora Murakami Haruki regényeiben	
A transzformatív megállapodások részvételi arányának értékelése az Illinois Egyetemen.....	498
Interjú Vizkelety Andrásné Ecsedy Judittal, aki 2025 márciusában a Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozat kitüntetésben részesült.....	502
Milyen magyar könyvet nyomtattak a XVIII. században Eldorádóban?	
Hubay Miklóstól búcsúzik Dancs Szabolcs és Tóvári Judit.....	508
Külföldi könyvtár- és információtudományi folyóiratokból (referátumok).....	513
Helyesbítés.....	523
Corrigendum	

Statistical Libraries in Transition

A 2024 European Survey on Future Directions and Opportunities

Camille Beaurepaire
camille.beaurepaire@insee.fr
Bibliothèque de l'Insee Alain
Desrosières
Head of Section "Valorization and
services to the public"

Balázs Horváth
horvath.balazs8910@gmail.com
The Office of the National Assembly,
Directorate for Public Collections and
Public Education, Information Service
for MPs.
Researcher

Received: 2025.07.08.
Accepted: 2025.12.01.
Published: 2025.12.22.

Cite as: Beaurepaire, C., Horváth, B.
(2025) Statistical Libraries in Transition:
A 2024 European Survey on Future Di-
rections and Opportunities, Central
European Library and Information Sci-
ence Review (CELISR), 2(4), p. 394–404.
<https://doi.org/10.3311/celistr.41554>

The study presents and evaluates the findings of a 2024 survey conducted among European statistical libraries, summarizing their most important attributes and information regarding to them. In addition to outlining the current state of this specialized type of library in Europe, the authors also explore potential directions for their future development, placing particular emphasis on the relationship between statistical libraries and their parent institutions, the national statistical offices.

statistical libraries, national statistical institutes (NSIs), statistical data, digitalization, international cooperation, cultural heritage, open science, Europe, 21th century

1. Introduction

Already in the first half of the 2010s, the emergence of the online world and the growing prominence of digital content and databases began to pose a challenge for libraries that had until then primarily provided what could be considered traditional services (Kiszl, 2017, pp. 8–11; Nagy, Molnár, Kokas, 2017, pp. 66–67). Technological changes fundamentally altered library usage and required libraries to take on new tasks. This led to the increasingly frequent use of the term "hybrid library", which refers to the necessity of providing both traditional and digital library services simultaneously. New activities – or missions awaiting a response – emerged in the life of libraries, such as the growing importance of research support and its appropriate management, as well as the role of libraries in digitalization and the development of digital literacy. In the case of specialized libraries, in addition to the aforementioned tasks, potential roles also arose in the management of research data, scientific publishing, content creation and analysis, as well as archiving (Koltay, 2016, pp. 287–291; Nagy, Molnár, Kokas, 2017, pp. 68–75; Gaálné Kalydy, 2018, pp. 439–443). As a consequence of the digital "revolution", it seems increasingly likely that traditional library services (book lending, in-library use of documents, use of periodicals) will no longer be dominant in the future. Libraries and librarians will need to pay significantly more attention to the possible functions they can fulfil in order to provide high-quality information services, primarily online (Federer, 2013, pp. 298–302; Hormia, Poutanen, Forsström, 2016, pp. 9–10; Ayrís, 2017, pp. 246–248).

The effects of modernization mentioned above may have an even greater impact on specialized libraries – most of which have their origins in the 19th century – than on public libraries (Rózsa, 2018, pp. 15–18). There are numerous examples of these special collections operating as public institutions (even offering lending services), while also meeting the unique demands of their respective fields. Moreover, specialized libraries must take into account not only the trends and developments in library and information science but also the specific characteristics and evolving needs of their respective subject areas. This is essential in order to adequately serve their users and ensure their own continued operation in the future.

Among the national specialized libraries are statistical collections established alongside the official statistical services or agencies of individual states during the 19th and 20th centuries; these function as institutional or governmental libraries.¹ Originally intended for internal use, primarily to support scientific and research activities, most of these institutions now provide public services to varying extents – services that are essentially accessible to anyone. This openness represents both an opportunity and a responsibility for statistical libraries to take on larger roles in the life and operations of their parent institutions, the statistical offices (Lencsés, 2020, p. 175). The online world has accelerated and transformed the flow of information, a process to which statistical offices are also striving to adapt: the number of statistical publications issued in print has significantly decreased, while the number of publications released only in electronic format is rising accordingly. In terms of the dissemination of official statistical data, several databases² emerged and became dominant as early as the 2000s – a trend that is expected to continue growing in the future.³ It is clear that statistical offices around the world have recognized the changed circumstances and conditions brought about by the digital transition and have responded accordingly. However, the precise role and position of statistical libraries within the evolving system of statistical information flow remains undefined.

A 2017 study⁴ conducted in Hungary revealed that statistical libraries face significant challenges in this regard (Lencsés, 2020, pp. 176–185). Since Lencsés's research also addressed in detail the contemporary situation of European statistical libraries and their possible future roles; his work can be considered a highly important precursor to the present study. Because of the common points of his and our researches and other European connections (e.g. the close cooperation thanks to Eurostat and the long-shared history of exchanges between statistical libraries) we also focus on European institutions.

One of the main challenges for statistical libraries is that a large proportion of these institutions do not operate as independent organizational units but rather function under the authority of a department – mostly one responsible for communication – within the statistical office, staffed by only a few employees. Lencsés's study also confirmed that, essentially none of the offices (or libraries) have a targeted strategy regarding how the statistical library can assist and support the professional operations of their office. A notable risk identified for this type of library is that, in many cases, it only supports the provision of historical data and printed official statistical publications for both the office and external users, while it is unable to adequately participate in electronic information services. According to Lencsés, there are good European examples (including

"This openness represents both an opportunity and a responsibility for statistical libraries to take on larger roles in the life and operations of their parent institutions, the statistical offices"

Finland, Poland, Hungary, and Germany), but he warns that if statistical libraries do not adapt to the new conditions of the online world, and do not develop a mutually beneficial operational system together with statistical offices, they risk becoming mere historical collections and may even be completely excluded from the official information chain (Lencsés, 2020, pp. 186–187).⁵

This article aims to address several key questions regarding the current state of statistical heritage in Europe.

2. Methodological Insights: How to Survey European Statistical Libraries?

This article is based on an original database that was created for this purpose. A combined methodology was employed to collect the data. Firstly, in May 2024, a questionnaire was sent to the various European statistical libraries (on the initiative of the French statistical library). Secondly, the libraries' web portals were thoroughly explored to confirm the information provided in the questionnaires, or supplement it in the event of non-response.⁶

In total, this dual methodology enabled the provision of information for 18 libraries, eight of which responded to the detailed questionnaire. Of the 31 countries initially included in the survey, 7 were removed because they either never had or no longer have a statistical library (see the list in the Annex). The status of the remaining 6 countries remains unclear. Two of them have a statistical library, but did not answer the questionnaire and do not have an accessible web portal. For the remaining 4 countries, we have not been able to determine whether they have a statistical library. No information could thus be gathered on these 6 countries.

The questionnaire covered the following topics (see the full questionnaire in the Annex):

1. the institutional affiliation of the library and its link with the respective national statistical institute (NSI);
2. the library's human resources;
3. the library's roles and responsibilities (public services, heritage conservation, university links, digitalization, etc.); and
4. the description of the collections they hold, and their history (number of volumes, types of documents, catalogue descriptions, etc.).

A final section, which was not used in the analysis below, concerned international cooperation between statistical libraries. Therefore, the collected data is essentially qualitative, providing information on the similarities and differences between libraries in terms of their resources, missions, and collections.

3. Outlining a Typology of European Statistical Libraries

This section attempts to provide an overview of the European statistical library landscape. Table 1 shows some of the quantitative results for a selection of libraries – comparing the number of employees and the volume of collections held.

"This article aims to address several key questions regarding the current state of statistical heritage in Europe."

Table 1: Quantitative comparison of European statistical libraries

Country	Number of Employees	Shelf-kilometer (skm) of collections
Croatia	2	0.9
Denmark	2	4
Finland	3	1.6
France	19	7
Germany	10	4
Greece	2	≈1
Hungary	≈40	≈17
Italy	–	≈8
Luxembourg	4	1
Norway	2	≈1
Poland	–	≈7
Switzerland	3	5

"These libraries have large collections (particularly Hungary's, due to its legal deposit role, which is unique for a statistical library)."

Three broad categories of statistical libraries can be distinguished.

3.1 Large collections, large resources

This category includes libraries in France, Germany, Hungary, Italy and Poland. These libraries have large collections (particularly Hungary's, due to its legal deposit role, which is unique for a statistical library). They also have a relatively large number of staff, which enables them to maintain their collections and carry out a wide range of related services.

3.2 Large collections, smaller resources

This category includes libraries in Switzerland, Finland, Croatia, Luxembourg, Greece. These libraries also tend to have large collections, but operate with much smaller resources. Depending on their links with the national library ecosystem, this can lead to difficulties in the treatment of the collections, especially the old or foreign ones.

3.3 Disappearing collections, resources for digitalization

This last category includes a growing number of outliers that do not appear in Table 1, especially in the North of Europe. In recent decades, some statistical libraries have been closed: for example, in Sweden, in Belgium, and in the Netherlands. In these cases, the closure of the physical library goes hand in hand with a proactive digitalization policy, understood as a long-term budgetary measure. Some libraries on the continent, such as those in Denmark and Norway, seem to be following the same path.

These broad categories outline different paths for European statistical libraries. Although they tend to have similar collections, due to the long history of publication exchanges in the 19th and 20th centuries (see Box 1), their current means and situations do not give them the same cards to play to fulfil their different missions.

Box 1: Exchanging Statistical Publications – a Long History of Cooperation Among European Statistical Libraries

Since the 19th century and the creation of statistical bureaus and libraries in European states, statistical publications have been exchanged on the continent. The exchange of publications between libraries is in fact a long-standing practice that was revived in the 19th century (Lilja 2006). This has led to numerous postal parcels: at the beginning of the 20th century, the library of the French statistical office received around 1,500 foreign statistical publications each year (SGF 1913).

The exchange of publications has been a burning topic at the International Statistical Congresses that gathered European statisticians between 1853 and 1878 (Rózsa 2017, pp. 1068–1073.; Randerad 2020); and then at the International Statistical Institute, created in 1885.

As early as the 1853 session in Brussels, a book stand was set up so that participants who volunteered could present works to their colleagues or deposit them for exhibition. It was not until the 1855 session in Paris that the subject of exchanges was explicitly put on the table: Alexandre Vattemare spoke in favour of a "regular system of exchange between all States of statistical documents published by governments and private individuals". Vattemare was not a statistician (but... a ventriloquist!) and had worked for twenty-five years on setting up a system for the exchange of official publications (Richards 1944), based on a large general library that would collect all documents and then distribute them to local societies.

The subject was discussed at the Berlin Congress in 1863, the Florence Congress in 1867 and the Hague Congress in 1869. After a pause in the 1870s and 1880s due to the new geopolitical context in Europe, the International Statistical Institute set up a "Committee for the regular exchange of statistical publications between different countries" in 1895, which was mentioned until 1903.

Each time, the statisticians faced similar economic and diplomatic obstacles: sending hundreds of books by post every month was very expensive for administrations with limited budgets and staff. This cost was exacerbated by the fact that there was no duty-free allowance for transit.

Despite the difficulties, a tradition of exchange was established at the end of the 19th century and continues to this day. As a result, every statistical library today has extensive collections of foreign publications.

4. The Libraries, the Collections and their History

The history of each library is closely linked to the political history of its country. The Danish statistical library was created in 1850, after the introduction of representative government by the constitutional law; the Hungarian library in 1867⁷ after the Austro-Hungarian Compromise; the Polish library in 1918, after independence; the current French library in 1946, after the "Libération" and its administrative consequences; the German library in 1948, after the Second World War, but before the creation of the Federal Republic of Germany; the Greek library in 1953, after the civil war, etc.

Despite their differences in historical context, statistical libraries share common milestones. These include the computerisation of catalogues in the late 20th century – 1982 in France (Yvon 1994, pp. 71–76), 1997 in Poland (CBS, n.d.), 2000 in Italy (ISTAT, n.d.) –, and the establishment of digital libraries at the beginning of the 21st century (2007 in Bulgaria and Sweden, 2009 in Poland, 2011 in France and Italy, and 2016 in Croatia).

The collections held are very similar; as well as the official statistical publications of the country to which each library belongs. They include many foreign statistical publications thanks to the tradition of exchanges (see Box 1). The collections often contain rich documentation on mathematical statistics, economics and demography for use by statisticians. Most also contain documents on

"Despite their differences in historical context, statistical libraries share common milestones."

CD, DVD, or microform. Occasionally, the collections also include maps and plans (in Hungary and Croatia), archives (in Hungary and Croatia), a museum of calculating machines (in France), and more general literature for the public (in Hungary and Norway).

As with any library, these collections are subject to physical contingencies, whether in the form of relocation (e.g. 2018 in France, 2024 in Luxembourg and 2025 in Croatia) or loss of documents (e.g. fire damage in Hungary in 1944/45, and water damage in the Czech Republic in 2002).

In terms of institutional setting, most libraries nowadays form part of the administrative structure of their respective NSIs and are located within the communications department (e.g. Croatia, Finland, Germany, Denmark, Norway and France). However, there are some exceptions: the French library was formerly linked with the archiving team, and the Swiss library is located within the publishing and diffusion unit. Hungary presents an original case, as the library is administratively independent of the NSI.

5. Old Missions, New Projects: Where to Go Now?

An analysis of library questionnaires and websites provides information on the current objectives of statistical libraries in Europe. These fall into two categories: traditional missions inherited from a long history dating back to the 19th century, and new missions that have emerged over the last decade and opened up new opportunities to valorise collections. To illustrate each mission, we select sample examples from our database. While not all libraries respond in exactly the same way to these ongoing challenges (this analysis is not intended to be applicable to every specific case), our aim is to provide an overview of the current changes to the landscape of statistical libraries in Europe.

The first of its traditional missions concerns the acquisition and conservation of documents for the collections. Acquisition can take place through various channels:

- Acquisition of monographs for use by NSI statisticians.
- Acquisition of national statistical publications thanks to institutional links with the NSI.
- Acquisition of foreign statistical publications through exchange networks, which have diminished with the advent of the internet and born-digital statistical publications.
- Donations from individuals or other libraries (in France, several donations have been received from non-specialist libraries that do not wish to keep historical statistical documents).

A second, equally traditional mission involves providing services to the public and supplying documents, regardless of whether the public consists of NSI statisticians. As a public library, the Hungarian library is for instance undoubtedly one of the most involved in providing services to external audiences.

Alongside their traditional missions, statistical libraries now face new challenges and opportunities that are changing the scope of their work profoundly.

- The digital turn is opening up new possibilities in terms of access to documents, and many statistical libraries have established digital libraries (see the appendix for more information). Digitalization programmes are often based on institutional partnerships, such as those with the National Széchényi Library) in Hungary, the National Library (BnF) in France for the digital library of

"Alongside their traditional missions, statistical libraries now face new challenges and opportunities that are changing the scope of their work profoundly."

"Several libraries are currently investing significant resources in cataloguing their collections, including foreign statistical collections in France, and historical collections in Poland."

official statistics (BNSP), the European Regional Development Fund in Greece and EU grants for the Malta Blue Books. These digitalization operations cover preserved historical statistical publications and other documents of significant heritage value, including the manuscripts and archives of prominent statisticians in Hungary.

- The creation of web portals for libraries has also enabled the development of online outreach activities. For example, virtual exhibitions have been produced by the Spanish statistical library,⁸ and more are currently being developed in Croatia and France. In 2023, the French Statistical Library collaborated with a YouTube channel dedicated to historical popularisation. This resulted in the creation of a 23-minute video about the history of statistics in France.⁹
- The appropriate description and preservation of historical collections remains a significant challenge for statistical libraries. When computer catalogues were adopted at the end of the 20th century, this was not always accompanied by the retro-conversion of earlier card catalogues. Several libraries are currently investing significant resources in cataloguing their collections, including foreign statistical collections in France, and historical collections in Poland. The shared preservation of collections is also a challenge. In France, for example, the conservation of economics and statistics periodicals is shared among many specialised libraries.
- The academic community is a key audience for the historical collections held in statistical libraries. Several such libraries are working to strengthen their links with higher education and research institutions in order to maximise the use of their collections. In Hungary, for example, one of the institutional missions of the library is to publish historical studies and, in parallel, welcome scholars, academic researchers and students to use and study historical statistical data. In France, several initiatives have been implemented to this end, including an annual seminar on the history of statistics, conferences and seminars for researchers held at the library, integration of the library catalogue into a shared inter-university catalogue called Sudoc, and regular presentation of the library's collections at research seminars. The German statistical library, for its part, aims to support NSI statisticians in their research work and help them publish in research journals. By other means, it aims to promote the influence of official statistics in the academic world.
- Official statistics in Europe have recently put the emphasis on a "statistical literacy" agenda, aiming at improving the understanding of official statistics by all European citizens (Radermacher, 2021). As a further development of the concept of the statistical library as an information hub, some of them have deemed meaningful to promote online data services more actively and, in parallel, to introduce and operate a user training system focused on teaching quality information retrieval and communication. The Polish library plays an important role in organising a nationwide statistical competition for upper secondary schools and exhibitions open to the public. In France, the library participates in specialised events (such as European heritage days and "Rendez-vous de l'Histoire") and produces teaching materials for history teachers.
- Another challenge concerns the transformations of the documentation missions. Various documentation services can be offered to NSI statisticians, such as access to e-journals and e-books, interlibrary loans (in Finland for example), the acquisition of research articles (in Switzerland), and strategic monitoring (in France).

- It is worth referring to the professional recommendations published as early as 2015 by the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), which – alongside advocating for user education – placed particular emphasis on the continuous development and expansion of librarians' skills and competencies (Daland, 2016, pp. 35–38). Not only libraries and their services – statistical libraries in our case – but the librarians (or other professionals working in libraries) must also evolve in line with future needs. This transformation inevitably entails the need to adapt the education and training of librarians and other information professionals (such as data stewards) to the demands of the time. These steps are unavoidable for libraries and their staff if these institutions are to remain competitive with other providers of information services (Monok, 2020, pp. 173–177).
- The rise of AI has also transformed our relationship with data: we have entered an era in which it is not always possible to determine clearly whether a given piece of data or information is true or false. To address this challenge, effective and critical information management is becoming increasingly important – an essential skill that librarians, and especially those working in specialized libraries, must acquire (Bonn, Furlough, 2015, pp. 223–224; Gaálné Kalydy, 2018, p. 441).
- At last but not least, a final challenge for statistical libraries concerns their relations with their respective NSI. In addition to supporting research and science, studies regarding historical statistics and history of statistics conducted by the libraries can be of fundamental importance to the statistical office as well. Several libraries have embarked on joint commemorative projects with their NSIs: the Irish library collaborated with the Press Office for the 75th anniversary of the Irish NSI, and the Danish library contributed to the production of a video commemorating 175 years of the Danish NSI. The Hungarian library has also been very active in this area.

Drawing examples from our database, we thus show the diversity of current challenges and opportunities that European statistical libraries can face, often with limited means to adapt. These issues are not addressed by all libraries in the same way. However, the similarity of their collections and roles suggests that synergies should be identified and inspiration drawn from experiments elsewhere.

6. Conclusion

Based on our study, it is clear that the landscape of European statistical libraries currently is quite fragmented. Some collections are in a better position with more opportunities at their disposal, while for others these opportunities are becoming increasingly limited – ultimately foreshadowing the closure of the institution, a development we have unfortunately seen in several cases. Beyond institutional frameworks, the future of statistical libraries will be significantly shaped by how they respond to changes in the field of library science and statistics, to digitalization, the development of AI, and the rise of open science. These responses will determine what role these organizations will play in the flow and provision of (statistical) information, and whether they will be able to actively contribute to supporting the operation of statistical offices. If they do adapt to these challenges, then we have every reason to be optimistic about the future sustainability of this unique type of library.

We believe it is far from futile to engage with these extremely valuable, little-known, and unique collections, as they preserve and provide access to a part of our shared European cultural heritage. In this spirit, European statistical libraries are currently trying to work more closely together. Following the spring questionnaire survey, three online meetings of the European statistical libraries have taken place, in November 2024, May 2025, and November 2025. Our goal is to strengthen the established relationships not only through regular discussions but also through genuine, active cooperation agreements, particularly in the fields of digitalization and historical research.

Notes

¹ For detailed information on statistical specialized libraries, see: Lencsés 2020, pp. 145–188.

² The HCSO STADAT tables became freely accessible in 2001. Since 2004, EUROSTAT has provided free access to statistical data concerning the member states of the European Union.

³ An excellent example of this is that the most recent Hungarian census data from October–November 2022 was no longer published by the HCSO in printed form, but only organized into a database, which is freely accessible on the institution's website.

⁴ Ákos Lencsés, former Head of Department of Reference Services in the Hungarian Central Statistical Office Library (shortly: HCSO Library), conducted his PhD-research in connection with the topic of statistical data management and regulations in Hungary.

⁵ A sad example of this process is the case of the Swedish statistical library, which paradoxically met the expectations set by the online world. Nevertheless, in 2016, some of its traditional services and international acquisitions were discontinued, and a large part of the collection was placed in storage, until as a result of this process, the library itself was eventually closed down by 2024.

⁶ Non-response must be analysed in light of the weakened links between European statistical libraries when the questionnaire was sent out. These links were relatively strong before the advent of the internet due to the tradition of publication exchange (see Box 1), but have weakened since then. Following the distribution of the questionnaire, exchanges resumed in the form of biannual meetings. Conducting the survey again would certainly reduce the non-response rate.

⁷ However, the first Hungarian government (Batthyány Cabinet) established the National Statistical Office in May 1848, but the institution was unable to operate effectively amidst the War of Independence.

⁸ Instituto Nacional de Estadística. Available: <https://www.ine.es/uc/iCeg5hPO> (Accessed: 2025.08.01.)

⁹ Nota Bene (2023) *Les chiffres sont-ils "neutres"? Quelques exemples de statistiques en Histoire*. Available at: <https://youtu.be/NjJ58laTmWY> (Accessed: 2025.08.01.)

Sources/Literature

- Ayris, P. (2017) *The importance of European collaborations to support Open Science and digital library development*, *Liber Quarterly*, 26(4), pp. 244–259. <https://doi.org/10.18352/lq.10147>
- Bonn, M., Furlough, M. (2015) *Getting the Word Out: Academic Libraries as Scholarly Publishers*, Chicago, Illinois. Available at: https://www.ala.org/sites/default/files/acrl/content/publications/booksanddigitalresources/digital/9780838986981_getting_OA.pdf (Accessed: 2025. 08. 01.)
- Centralna Biblioteka Statystyczna (n.d.) *History of the Central Statistical Library*. Available at: <https://cbs.stat.gov.pl/en/history-of-the-central-statistical-library/> (Accessed: 2025. 12. 03.)
- Daland, H. (2016) *Managing Knowledge in Academic Libraries. Are we? Should we?*, *Liber Quarterly*, 26(1), pp. 28–41. <https://doi.org/10.18352/lq.10154>
- Federer, L. (2013) *The librarian as research informationist: a case study*, *Journal of the Medical Library Association*, 101(4), pp. 298–302. <https://doi.org/10.3163/1536-5050.101.4.011>
- Gaálné Kalydy, D. (2018) *A magyarországi szakkönyvtárak előtt álló kihívások*, *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 65(9), pp. 437–449. Available at: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/35071/20784> (Accessed: 2025. 08. 01.)
- Hormia-Poutanen, K., Forsström, P.-L. (2016) *Collaboration at International, National and Institutional Level – Vital in Fostering Open Science*, *Liber Quarterly*, 26(1), pp. 3–12. <https://doi.org/10.18352/lq.10157>
- ISTAT (n.d.) *Istat Library*. Available at: <https://www.istat.it/en/information-and-services-for-users/all/library/> (Accessed: 2025. 08. 01.)
- Kiszl, P. (2017) *Ki viszi át...? A könyvtárak társadalmi felelősségvállalása a digitális korban*, *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 64(1), pp.1–23. Available at: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/36022/21738> (Accessed: 2025. 08. 01.)
- Koltay, T. (2016) *A szakkönyvtárak előtt álló néhány kihívás*, *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 63(8), pp. 287–291. Available at: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/34164/19878> (Accessed: 2025. 08. 01.)
- Lencsés, Á. (2020) *A statisztikai adatszabályozás módszerei a kezdetektől napjainkig Magyarországon*, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár, Budapest. <https://doi.org/10.36820/kozlem.2020.1>
- Lilja, E. J. (2006) *History of the international exchange of publications*. In: Kirsti, E., Pentti, V., Päivi, P. (Eds.) *Handbook on the International Exchange of Publications*, pp. 49–58, 5th edition, K. G. Saur, München. ISBN: 978-3-598-11752-7
- Monok, I. (2020) *Könyvtári (?) problémák*, A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei. <https://doi.org/10.36820/MTAKIK.KOZL.2020.KONYVTAR>
- Nagy, Gy., Molnár, S., Kokas, K. (2017) *A könyvtárak jövőjéről – Reflexiók egy előzetes kutatási jelentés kapcsán*, *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 64(2), pp. 64–82. Available at: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/35999/21716> (Access: 2025. 08. 01.)
- Radermacher, W. J. (2021) *Literacy in statistics for the public discourse*, *Statistical Journal of the IAOS*, 37(3), pp. 747–752. <https://doi.org/10.3233/SJI-210852>
- Randeraad, N. (2020) *States and statistics in the nineteenth century: Europe by numbers*, Manchester University Press, Manchester. ISBN: 978-1-5261-4753-0
- Richards, E. M. (1944) *Alexandre Vattetmare and his system of international exchanges*, *Bulletin of the Medical Library Association*, 32(4), pp. 413–448. Available at: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC194400/> (Accessed: 2025. 08. 01.)
- Rózsa, D. (2017) *Hágától Washingtonig – A magyar hivatalos statisztika kapcsolatai a nemzetközi szervezetekkel a kezdetektől 1947-ig*, *Statisztikai Szemle*, 95(11–12), pp. 1067–1081. Available at: <https://doi.org/10.20311/stat2017.11-12.hu1067>

Rózsa, D. (2018) *Szakkönyvtár a holnap határán*. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár, Budapest. ISBN: 978-963-235-533-7

Statistique générale de la France [SGF] (1913) *Historique et travaux de la fin du XVIIIe siècle au début du XXe : avec 103 tableaux graphiques relatifs aux travaux les plus récents : Exposition universelle et internationale de Gand en 1913*. Imprimerie Nationale, Paris.

Yvon, M. (1994) *L'Institut national de la statistique et des études économiques : La bibliothèque*, Bulletin des bibliothèques de France, 6, pp. 71–76. Available at: <https://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/33613-l-institut-national-de-la-statistique-et-des-etudes-economiques.pdf> (Accessed: 2025. 08. 01.)

Smart Laboratories in Slovak Libraries – Innovation for the Future

Dávid Baranko

david.baranko@cvtisr.sk

Slovak Centre of Scientific and
Technical Information

Director of the Department of
Creative Technologies and STEAM
Education

Received: 2025.11.18.

Accepted: 2025.12.04.

Published: 2025.12.08.

Public libraries worldwide are undergoing a significant transformation, evolving from traditional repositories of books into creative, educational, and community-oriented hubs. This shift reflects broader technological, social, and cultural changes that require new forms of learning, collaboration, and public engagement. In Slovakia, these developments have led to the establishment of SmartLabs – creative and educational laboratories integrated into public libraries and coordinated by the Slovak Centre of Scientific and Technical Information (CVTI SR). SmartLabs combine digital fabrication tools, robotics, and experiential learning with community engagement and digital inclusion. This article outlines the global trends influencing library transformation, explains the Slovak context and the role of CVTI SR, describes the SmartLab concept and its implementation, and discusses its potential to shape the future of libraries in Slovakia and beyond.

SmartLab, public libraries, STEAM education, makerspaces, digital fabrication technologies

1. Global Trends and Context: Libraries as Creative, Community and Learning Hubs

In his influential book *The Great Good Place*, the American sociologist Ray Oldenburg (1989), introduced the concept of third places – informal public spaces such as cafés, clubs, or tea rooms where communities meet, converse, and build social capital. Although libraries are not explicitly mentioned in Oldenburg's original work, subsequent developments in library practice and theory have increasingly recognised public libraries as ideal third places. They are open, accessible, and non-commercial spaces that can function as a "public living room" for the community.

Today, the idea of the library as a third place is closely linked to its role as a creative, learning, and community hub. Libraries are expected not only to provide access to information, but also to host events, support collaboration, and offer spaces where people of different ages and backgrounds can meet and learn from one another.

Major professional organisations confirm this shift in the mission and practice of libraries. The American Library Association (ALA), through its Center for the

Cite as: Baranko, D. (2025) Smart Laboratories in Slovak Libraries – Innovation for the Future, *Central European Library and Information Science Review (CELISR)*, 2(4), p. 405–413.
<https://doi.org/10.3311/celistr.42853>

Future of Libraries, identifies a wide range of trends that reframe libraries as open and collaborative community spaces, including co-working/co-living and the sharing economy (ALA, 2014; 2018). These trends highlight how shared spaces and shared resources are increasingly important in contemporary society, and how libraries can play a central role in such "co-everything" environments.

The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) has also emphasised the changing role of libraries. The IFLA Trend Report 2024: Facing the Future of Information with Confidence describes seven key forces shaping the future of libraries, including changing knowledge practices, the uneven distribution of digital technologies, the rise of artificial intelligence, and the renegotiation of trust in information systems (IFLA, 2024). One of the future scenarios in the report, Libraries as LifeHub (Fung, 2024), imagines that by 2035 libraries will be dynamic centres integrating digital innovation, community engagement, and lifelong learning. In this scenario, libraries support the development of micro, small and medium enterprises, foster literacy, and enhance cultural understanding by using technologies adapted to local needs and contexts. Libraries are no longer only repositories of books and knowledge; they become vibrant spaces where technology and human interaction converge to address global and local challenges.

These professional visions reflect wider societal developments that increasingly shape the expectations placed on libraries. The growth of the sharing economy strengthens the demand for shared public resources, while open and citizen science require accessible spaces for experimentation and engagement. Everyday life is becoming deeply digitalised, raising the need for support in navigating technologies and information. At the same time, societies face rising concerns about misinformation, democratic resilience and sustainability. The rapid spread of artificial intelligence further transforms how information is created and trusted. Combined with the recognised need to strengthen digital, scientific and critical-thinking skills, these factors position libraries as essential, future-oriented learning and community hubs.

In this context, both theory and practice – as well as leading organisations such as ALA and IFLA – confirm that libraries are in transition from traditional information-holding institutions to active centres of learning, creativity, and community development. Public libraries are increasingly seen as essential elements of civic infrastructure and as third places that provide a shared "public living room" for citizens.

2. The Slovak Context

2.1 Slovak Centre of Scientific and Technical Information

The Slovak Centre of Scientific and Technical Information (CVTI SR) is a public body under the Ministry of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic. Established in 1938 as the Slovak Technical Library, it has long been a pioneer in introducing new library and information services. Today, CVTI SR serves as the national information centre for science, technology, innovation and education, as well as a specialised scientific library at the national level.

In 2014, CVTI SR opened FabLab, an innovative creative laboratory providing public access to advanced digital fabrication technologies. FabLab was designed as an open space where people of all ages – from students and hobby makers to professionals and start-up founders – can meet, share ideas, learn new

"Libraries are no longer only repositories of books and knowledge; they become vibrant spaces where technology and human interaction converge to address global and local challenges."

skills, and realise their projects. Its mission is to promote innovation, creativity, and technological development in Slovakia by providing access to equipment, expertise, and a supportive community.

The experience gained in FabLab CVTI SR – both in terms of technology and methodology – became a key inspiration and foundation for the later development of SmartLabs in public libraries.

2.2 Libraries for Slovakia and the need for creative-educational spaces

As a national scientific library, CVTI SR identified two worrying trends in Slovak society:

1. Declining reading habits and library use. There is a noticeable decline in book reading, particularly among younger generations. As a result, library visits are decreasing, and libraries are often perceived as outdated institutions with limited relevance for modern life.
2. Low interest in STEM fields and insufficient digital skills. Interest in STEM (science, technology, engineering and mathematics) among young people remains relatively low, which has negative implications for the future workforce and innovation capacity. At the same time, a significant part of the population still lacks basic digital competences.

In response to these challenges, CVTI SR has, since 2021, supported public libraries through the national programme "Libraries for Slovakia", which helps libraries modernise their services and develop creative-educational spaces. This support includes training, consultations, methodological assistance and the organisation of events aimed at helping libraries establish and operate creative workshops. However, these efforts alone were not sufficient. Many public libraries lack the financial capacity to purchase the advanced equipment required for modern creative and educational spaces. Therefore, CVTI SR actively sought a systematic solution that would allow such workshops to be created simultaneously in multiple libraries across the country. This effort proved successful, and in 2025 a network of 50 SmartLabs was established in Slovak public libraries. But why libraries, and why are they the right environment for such creative laboratories?

"Many public libraries lack the financial capacity to purchase the advanced equipment required for modern creative and educational spaces."

Fig. 1: Training of librarians on the mBot2 robot at the Regional Library in Žilina in 2023

Placing creative labs in libraries is not an arbitrary decision, but a logical and natural step. Creative workshops and libraries share several core characteristics: openness, community orientation, sharing of resources, and support for learning. In many countries, makerspaces, FabLabs and urban workshops have already become a standard part of public and academic libraries, bringing clear benefits for both the public and the institutions themselves.

Creative labs in libraries foster community-based learning and peer-to-peer knowledge exchange, while also increasing interest in library services and collections. They help bridge the gap between traditional reading and modern technologies, and they support local creativity, craftsmanship and the sustainable, shared use of tools and materials.

In this sense, the development of creative labs in libraries - culminating in the SmartLab initiative - can be seen as a natural evolution of the library's role in Slovak society.

3. What is a SmartLab? Concept and Practice

3.1 Concept, origins and objectives of SmartLabs

A SmartLab is an intelligent creative laboratory integrated into a library, designed for experiential learning, creativity and the development of both digital and manual skills, as well as for the popularisation of science, research, innovation and technology. It enables users to explore their creativity, materialise ideas and acquire new competences ranging from 3D modelling and robotics to traditional craft techniques. SmartLabs were established as part of the Action Plan of the National Strategy for Research, Development and Innovation 2030, within the priority area Concentration of Talent, specifically through a measure aimed at strengthening young people's interest in research and innovation.

The main objective of SmartLabs is to increase interest in science, research, innovation and technology through experiential learning for the general public, especially children and young people. By offering playful and practical workshops, SmartLabs aim to increase interest in STEM fields, improve digital literacy across the wider population and enhance public understanding of the role of science and technology in everyday life.

Fig. 2: Official SmartLab logo

SmartLabs are conceptually close to makerspaces, FabLabs, urban workshops and other creative labs that have become increasingly common in libraries abroad. Libraries provide an ideal environment for such spaces because they are open and inclusive, oriented toward education and lifelong learning, deeply rooted in their local communities, and based on the shared use of resources rather than private ownership.

By integrating a SmartLab into a library, the institution not only supports community education but also increases interest in its traditional services and collections, connecting reading with making, theory with practice, and knowledge with creativity.

"By offering playful and practical workshops, SmartLabs aim to increase interest in STEM fields, improve digital literacy across the wider population and enhance public understanding of the role of science and technology in everyday life."

SmartLabs are designed for a broad spectrum of users. Their primary audience is children and young people, for whom they offer opportunities to explore science, technology and creativity through hands-on, project-based learning. They also serve students, designers, artists, enthusiasts and start-up entrepreneurs who use the available technologies to prototype ideas and develop projects. At the same time, SmartLabs are open to the general public, including adults and seniors, who wish to develop their creativity, acquire new skills or explore modern technologies in an accessible and supportive environment.

3.2 Production zone: digital fabrication technologies

Each SmartLab includes a production zone equipped with a range of digital fabrication technologies that support both creative expression and practical learning in a library environment. These include 3D printers, which build three-dimensional objects layer by layer and are frequently used for workshops on 3D modelling – typically in tools such as Tinkercad or Blender – as well as for producing useful objects and prototypes. A cutting plotter enables precise cutting of shapes and designs from vinyl, paper, cardboard and similar materials, allowing users to create stickers, stencils and heat-transfer graphics (Fig. 3). The combination of a sublimation printer and multifunctional heat press makes it possible to transfer printed designs onto textiles, ceramics and other materials, opening opportunities for personalised items and small creative projects. Pyrography stations support artistic techniques such as woodburning, helping users develop fine motor skills, concentration and creativity (Fig. 5). Finally, notebooks serve both to operate the equipment and to deliver educational activities, including workshops on artificial intelligence, critical thinking and information security.

These technologies offer users the opportunity to realise their own projects, create personalised gifts, promotional items or artworks, and experiment with local production, green and sharing economies, and new forms of craftsmanship.

"These technologies offer users the opportunity to realise their own projects, create personalised gifts, promotional items or artworks, and experiment with local production, green and sharing economies, and new forms of craftsmanship."

Fig. 3: Cutting plotter, sublimation printer and multifunctional heat press

3.3 Educational zone: robotics, coding and digital competences

The educational zone of the SmartLab is equipped with a range of modern learning tools, including BBC Micro:bit, mBot 2, Ozobot and LEGO Education SPIKE Prime, each supporting playful, experiential and inquiry-based learning. BBC Micro:bit is a small programmable microcontroller designed to introduce beginners to coding and electronics through simple, interactive projects. mBot 2 is an educational robot equipped with sensors and motors that allows learners to explore robotics, automation and algorithmic thinking (Fig. 1). Ozobot is a miniature robot that can be programmed through colours or block-based coding, making it ideal for the youngest learners (Fig. 4). LEGO Education SPIKE Prime combines robotics, engineering and programming in a modular system that enables students to build and control a wide range of mechanical structures.

Together, these tools support activities that strengthen critical thinking, problem-solving, creativity, design thinking, teamwork and communication. They also build essential digital and technological literacy, which is increasingly important in both education and everyday life. Through interactive workshops and courses, participants gain practical skills and theoretical knowledge in robotics, programming, artificial intelligence, 3D modelling and digital fabrication.

At the same time, SmartLabs play an important role in inclusion and social cohesion by providing access to modern technologies for people who might otherwise have limited opportunities to engage with them. In the library environment, these tools help create an accessible, motivating and community-oriented space where learners of all ages can explore, experiment and develop confidence in using technology.

"LEGO Education SPIKE Prime combines robotics, engineering and programming in a modular system that enables students to build and control a wide range of mechanical structures."

Fig. 4: Programming Ozobot robots with coloured markers at the Staromestská Library

3.4 From STEM to STEAM: integrating art and creativity

While the Action Plan of the National Strategy for Research, Development and Innovation 2030 focuses on STEM fields, SmartLabs also embrace the broader concept of STEAM, which adds Art to Science, Technology, Engineering and Mathematics. The integration of art and design underlines the importance of creativity and aesthetic thinking in technological and scientific disciplines.

Activities such as woodburning, textile printing and other creative projects support manual skills, patience and perseverance, while also enriching the tech-

nological focus of SmartLabs with artistic dimensions. In this way, SmartLabs promote a holistic approach to learning that combines technical competences with creativity and cultural expression.

Fig. 5: Pyrography workshop at the Zemplín Library in Trebišov

4. Implementation and First Results

While 2024 was devoted mainly to preparation, including agreements with participating libraries, procurement processes and the distribution of equipment, the year 2025 shifted the focus to implementation (Fig. 6). During the first half of the year, librarians completed two rounds of intensive training that equipped them with the essential skills to operate SmartLab technologies and to deliver introductory workshops in 3D modelling and 3D printing, sublimation printing, working with a cutting plotter, pyrography and programming with Micro:bit, Ozobot and LEGO Education SPIKE Prime.

"In this way, SmartLabs promote a holistic approach to learning that combines technical competences with creativity and cultural expression."

Fig. 6: Grand opening of the SmartLabs at the Ľudovít Štúr Regional Library in April 2025

One of the most important aspects of the project is the development of digital competences among librarians themselves. Despite their already demanding workload, many librarians have actively engaged in learning new skills, from programming and robotics to working with digital fabrication tools. A noteworthy feature is the strong element of self-directed learning and peer support: many librarians act as self-taught innovators, bringing their own ideas and original events into the SmartLab environment.

How do SmartLabs look and function in practice? With fifty libraries involved, there are fifty different stories. Each institution in the SmartLab network operates under distinct spatial, staffing and community conditions, which naturally results in a wide variety of implementations. In some libraries, the SmartLab takes the form of a compact, flexible corner integrated into existing spaces, while in others it occupies a fully equipped, dedicated room. The conditions for visits, workshops and individual use are adapted to local possibilities, and users typically arrange activities directly with their library.

This diversity reflects both the strength and the challenge of the project: SmartLabs are not uniform installations but living spaces shaped by the needs, capacities and the creativity of each community. The principle that "each library is different" is therefore not only a practical reality, but also a defining value of the entire initiative.

The SmartLab initiative positions Slovak public libraries on a trajectory that closely aligns with the Libraries as LifeHub vision articulated in the IFLA Trend Report 2024. By integrating digital technologies, creativity, and community engagement, SmartLabs contribute to making libraries dynamic centres of learning and innovation. They help libraries respond to contemporary societal challenges – by supporting digital inclusion, strengthening local communities and encouraging interest in science, technology and creativity.

5. Next steps and planned developments

The development of SmartLabs in Slovakia is still in its first year of implementation, and libraries are only beginning to explore the full potential of these new spaces. In 2025, the first educational activities and workshops were launched, gradually introducing users of all ages to digital fabrication, robotics and creative technologies. As libraries gain confidence and experience, the scope and diversity of their programmes will continue to grow. At the beginning of 2026, the project will produce the first consolidated statistics, providing an overview of how many events and activities were carried out during the initial year and offering valuable insight into the impact of SmartLabs on their communities.

Looking ahead, several directions are already clear. Continued training for librarians will be essential to further strengthen both pedagogical and technical competences. Plans also include expanding the equipment available in SmartLabs, for example by introducing virtual reality and other emerging technologies. Another important step will be establishing SmartLabs in university libraries, particularly at faculties of education, where they can serve as centres for developing new teaching materials and methods with direct relevance to school practice. At the same time, partnerships with external organisations will play an increasingly important role in co-creating programmes, resources and events that enrich the SmartLab ecosystem.

"The principle that »each library is different« is therefore not only a practical reality, but also a defining value of the entire initiative."

As SmartLabs continue to take root across Slovakia, they are gradually becoming spaces where curiosity, creativity and community meet. Although the initiative is still in its early stages, the first experiences already show how strongly libraries can inspire learning and innovation when equipped with the right tools and support. The coming years will bring new skills, new collaborations and many new stories from libraries and their visitors.

Up-to-date information, news and examples from practice can be followed on the project website: smartlab.cvtisr.sk.

Sources/Literature

ALA (2014) *Sharing Economy*, October 6, American Library Association, Center for the Future of Libraries. Available at: <https://www.ala.org/future/trends/sharingeconomy> (Accessed: 2025-10-02)

ALA (2018) *Co-working / Co-living (Co-everything)*, April 8, American Library Association, Center for the Future of Libraries. Available at: <https://www.ala.org/future/trends/coeverything> (Accessed: 2025-10-02)

Fung, M. L. (2024) 'Libraries as LifeHub'. In: *IFLA Trend Report 2024 – Additional Scenarios*, International Federation of Library Associations and Institutions, p. 91–94.

IFLA (2024) *IFLA Trend Report 2024: Facing the Future of Information with Confidence*, International Federation of Library Associations and Institutions, Kelvin Grove. Available at: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/ifla-trend-report-2024.pdf> (Accessed: 2025-10-02)

Oldenburg, R. (1989) *The Great Good Place*, Paragon House, New York. ISBN 978-1569246818

Az információ új otthona: A Széchenyi Egyetem Könyvtárának fejlődése az ipar 4.0 tükrében

The new home of the information: the development of the Széchenyi University Library in the context of Industry 4.0

Tóth Csilla

toth.csilla@sze.hu

Széchenyi István Egyetem Egyetemi
Könyvtár és Levéltár
igazgató

Zsömle Viktor

zsviktor@sze.hu

Széchenyi István Egyetem Egyetemi
Könyvtár és Levéltár
könyvtáros

Beérkezett: 2025.06.16.

Elfogadva: 2025.11.20.

Publikálva: 2025.12.22.

Cite as / Így hivatkozd: Tóth, C., Zsömle, V. (2025) Az információ új otthona: A Széchenyi Egyetem Könyvtárának fejlődése az ipar 4.0 tükrében / The new home of the information: the development of the Széchenyi University Library in the context of Industry 4.0, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(4), p. 414–428.

<https://doi.org/10.3311/celistr.41731>

A negyedik ipari forradalom egy új információs technológiai korszakot, a tárgyak internetét (Internet of Things – IoT) és a mesterséges intelligenciát (Artificial Intelligence – AI) hozta el. Írásunkban példák segítségével ismertetjük a negyedik ipari forradalom könyvtárosi területre gyakorolt hatását, és bemutatunk a győri Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (SZE EKL) informatikai innovációján keresztül egy magyarországi okoskönyvtárat. Célunk, hogy rövid áttekintést nyújtsunk a könyvtár történetéről és technológiai előrehaladásáról a kezdetektől egészen napjainkig.

tárgyak internete, mesterséges intelligencia (MI), negyedik ipari forradalom, Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (SZE EKL)

The Fourth Industrial Revolution has brought about a new era of information technology, the Internet of Things (IoT) and Artificial Intelligence (AI). We use examples to illustrate the effects of them on the field of libraries and to present intelligent libraries in Hungary. The study focuses on the IT innovations of Széchenyi István University University Library and Archives in Győr. It aims to provide a brief overview of the history and technological progress of libraries from the beginning to the present.

Internet of Things (IoT), Artificial Intelligence (AI), Fourth Industrial Revolution, Széchenyi István University University Library and Archives

1. Bevezetés

Napjainkban a negyedik ipari forradalom (Ipar 4.0) korszakát éljük, amit a harmadik informatikai forradalomként is azonosíthatunk (Bojár, 2018). Az ipari forradalmak sorában először (1780–1850) a gépesítésre (elsősorban a gőzgépre), a másodikban (1870–1914) a tömeggyártásra, az elektromosság megjelenésére és terjedésére helyeződött a hangsúly. A harmadik ipari forradalomnál – 1918-tól datálható – kiemelhető a villamosenergiára épülő automatizálás, majd a számítástechnika térnyerése és fejlődése, és egyértelműen erre épül a jelenleg is zajló negyedik ipari forradalom, amelynek fontos jellemzője, hogy egyszerre van hatással valamennyi iparágra. A technológiai fejlődést tekintve ide sorolható a teljesség

igénye nélkül például a 3D nyomtatás, a felhőalapú számítástechnika, a tárgyak internete, a mesterséges intelligencia, illetve a robotika (Lengyel Molnár, 2021; Schwab, 2017).

2. A negyedik ipari forradalom könyvtári lehetőségei

Jelen fejezetben azon könyvtárakban is alkalmazható Ipar 4.0-hoz kapcsolódó technológiai megoldásokat vesszük sorra, melyek már megvalósult példákkal rendelkeznek. A magyar és nemzetközi jó gyakorlatok értékes mintával bírnak azon intézmények számára, ahol ilyen típusú fejlesztése előtt állnak.

2.1 3D nyomtatás

A 3D nyomtatók mára számos külföldi és magyar könyvtárban megtalálhatók. Fontos, hogy az ilyen információs intézmények lehetőséget biztosítsanak a könyvtárhasználók számára, hogy megismerjék ezen eszközök működését, technológiai lehetőségeit. Szükséges kiemelt figyelmet fordítani a használati szabályzatok megírására, melyek garantálják, hogy az eszközök alkalmazása mind a használók, mind a könyvtárosok részéről szabályozott körülmények között történik. Győrben, a Széchenyi István Egyetem Mobilis Interaktív Élmenyközpontja¹ biztosítja a 3D nyomtatás lehetőségét az egyetem polgárainak.

Szintén központi kérdés, hogy az olyan technológiák, mint a 3D nyomtatás ismertetése bekerüljenek-e az informatikus könyvtáros képzésbe. Például hasznos tapasztalatot szerezhetnek a hallgatók a különböző Makerspace-ekben, erre példa az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének (többek között 3D nyomtatóval is felszerelt) Makerspace laborja, mely 2024. december 17-én nyitotta meg a kapuit.

2.2 Internet of Things (IoT – tárgyak internete)

A 2010-es években a számítástechnika egy új korszakába léptünk, amelyet a tárgyak vagy dolgok internetének² nevezhetünk. Az IoT nem csupán a tárgyakon elhelyezkedő szenzorokat jelenti, hanem a keletkező adatok nyomon követésének, megosztásának automatizálására való lehetőségét is. Alkalmazásával nagy lépést tehetünk az okoskönyvtár-fejlesztések irányába (Igbinovia, Okuonghae, 2021; Liang, 2020). A tárgyak internete lehetővé teszi egy fizikai tárgy (például egy RFID-címkével ellátott könyv) összekapcsolását egy valós idejű kommunikációs eszközzel vagy rendszerrel (Bayani et al., 2017).

Szintén a témakörhöz sorolhatjuk a BLE-alapú (Bluetooth Low Energy) szolgáltatásokat, melyek közé tartozik a beltéri lokalizáció, a közelségérzékelés és a tevékenységérzékelés. A BLE jeladók (beacon) kiemelt alkalmazási lehetősége a helymeghatározás (Swedberg, 2014).

A statikus, illetve dinamikus QR-kódok is az IoT tárgykörhöz tartoznak, melyek kiválóan alkalmasak hirdetésekben, reklámanyagokon, de akár könyvtárakban történő alkalmazásra is (Mohor, 2012).

Az Augmented Reality (AR) – magyarul a kiterjesztett valóság – segítségével egy okoseszköz kameráján keresztül látott élőképet a szoftver virtuális tartalommal egészíti ki, így képesek vagyunk valós világhoz virtuális képeket, 3D-s modelleket vagy egyszerű információkat hozzárendelni (Novumtv, 2014). A kiterjesztett valóság lehetséges könyvtári alkalmazásánál szükséges megemlíteni a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtárának belső fejlesztésű,

„Az IoT nem csupán a tárgyakon elhelyezkedő szenzorokat jelenti, hanem a keletkező adatok nyomon követésének, megosztásának automatizálására való lehetőségét is.”

SZTE KK – AR Experience applikációját, mellyel a könyvtárban megtalálható Szi-eszta Polcot modellezék (Modla, Molnár, 2018a, 2018b).

2.3 Cloud Computing (felhőalapú számítástechnika)

Különböző típusú dokumentumaink felhőalapú tárolása napjainkra bevett gyakorlatnak számít. Példaként az Országos Könyvtári Platform (OKP) fejlesztése említhető magyarországi könyvtári felhőrendszerre, melynek legfőbb célja, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) és az országos könyvtári rendszer megfeleltetése a digitális korszak kihívásainak, illetve biztosítása a hagyományos és új médiák hosszú távú megőrzésének. A hivatalos weboldalon az alábbi megfogalmazást olvasható: *„Technológiai értelemben egy olyan „felhő” alakul ki, amely képes lesz nem csak az OSZK, hanem más könyvtárak alapvető folyamatainak működtetésére is”* (OSZK, é. n.).

2.4 Mesterséges intelligencia (MI)

A gyenge mesterséges intelligencia korában élünk, ami azt jelenti, hogy az MI néven emlegetett technológiai megoldások előre meghatározott területeken képesek emberi szinten vagy gyorsabban elvégezni az egyes feladatokat. Példaként említhetünk kézírás-felismerő, vagy mesterséges intelligenciával támogatott fordítóprogramokat, robotokat.

A robotok a könyvtárba látogatók fogadására, egyszerűbb tájékoztatási kérdések megválaszolására is alkalmasak lehetnek, mindemellett a könyvek polcokra történő pakolását is elvégezhetik. Továbbá lehetséges olyan könyvtári chatbotokat fejleszteni, amelyek a saját könyvtári fejlesztések mellett például az Amazon Alexa-szettek, a Google Assistant Actions vagy az OpenAI által kialakított ChatGPT támogatásával is működhetnek.

Egyre több könyvtárban foglalkoznak a tartalmi feltárás egyes megoldásainak MI-alapú automatizálásával is. Párhuzamosan az előfizetett tartalmakkal (pl. adatbázisok) a mesterséges intelligencia esetében is létrejöhetnek hasonló szolgáltatások, miszerint a könyvtárhasználók beiratkozási díj ellenében férhetnek hozzá magas költségekkel járó MI szoftverekhez. A mesterséges intelligencia szinte minden területen támogathatja a könyvtárak működését, de fontos megjegyezni, hogy fokozott figyelmet igényel a megbízhatóság fenntartása. Az MI használata csupán egy eszköz arra, hogy egyes feladatokat automatizáljunk vagy más módon gyorsabban oldjunk meg (Winkler, 2023, 2024).

2.5 Robotika

A könyvtári munkafolyamatok robotizálását tekintve a legelterjedtebb a raktári tevékenységek automatizálása, gépesítése. Számos precedenst találhatunk a témához kapcsolódóan. Jelen tanulmányban Európából az írországi University of Limerick könyvtárába, illetve a Holland Nemzeti Könyvtár gyakorlatába nyerhetünk rövid bepillantást. Mindkét intézményben az úgynevezett Automated Storage and Retrieval System (ASRS) működik (Boersma et al., 2022; Glucksman Library University of Limerick, é. n.).

Releváns további példákat a könyvtárakban működő raktári robotrendszerekről sorolni bármelyik másik földrészről lehetséges lenne, viszont jelen írásunkban az öreg kontinenst elhagyva a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségének³ egyik tagjához, a szingapúri Nanyang Technological University könyvtárába látogatunk, ahol egy fejlesztésnek köszönhetően 2022-től egy különleges könyvtáros

„A mesterséges intelligencia szinte minden területen támogathatja a könyvtárak működését, de fontos megjegyezni, hogy fokozott figyelmet igényel a megbízhatóság fenntartása.”

asszisztens (*Temi – The Smart Library Assistant*) segíti a szaktájékoztatók munkáját (NTU Library, 2022). Temi, a robot, igény esetén odavezeti a könyvtárhasználókat a keresett dokumentumhoz, válaszol a gyakran ismételt kérdésekre, illetve képes videóhívást kezdeményezni a könyvtárosokkal.

2.6. Okoskönyvtárak a negyedik ipari forradalom korszakában

Az okoskönyvtár (Smart Library) magába foglalja a technológiai fejlődést, a különböző okos technológiák tudatos, ellenőrzött alkalmazását. Szervesen kapcsolódik a negyedik ipari forradalomhoz, de egyben túl is mutat azon. Funkcióit sokan, sokféleképpen próbálták már körülírni az okoskönyvtár. Tószegi egy olyan komplexumként határozza meg, mely a hagyományos és digitális dokumentumokból, valamint korszerű hardver- és szoftvereszközökből épül fel. A hatékony működéshez, valamint a szolgáltatásai kialakításához hasznosítja a legfejlettebb technológiákban úgy, mint: a tárgyak internetében, adatbányászatban és a mesterséges intelligenciában meglévő potenciált. Célja Ranganathan negyedik törvényével összhangban nem más, mint hogy úgy kímélje az olvasók idejét, hogy biztosítja a hozzáférést a számukra legmegfelelőbb időpontokban (Tószegi, 2023).

Egy okoskönyvtár fő irányelve az emberközpontúság, a felhasználók információs igényeinek kielégítése, illetve kényelmének biztosítása. Mindemellett kiemelt fontosságú a környezettudatosság, a fenntarthatóság, az önállóság, illetve a folyamatos megújulás (Zsömle, 2021).

Az okoskönyvtárak tekintetében már nem feltétlenül szükséges külföldre utaznunk, hiszen már Magyarországon is találhatunk megvalósult Smart Library projektet. A Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar könyvtárának új épülete (BGE PSZK) 2023 szeptemberében nyitotta meg kapuit a könyvtárhasználók előtt. A tömörraktár mellett egy, a legkeresettebb műveket tartalmazó szabadpolcos állomány került kialakításra a könyvtárárpületben, ahol egyaránt találunk közösségi tereket (konferenciaterem, étterem és konditerem), egyéni tanulásra és csoportmunkára alkalmas nyitott olvasói tereket, kutatószobákat, illetve egy pihenőlépcsőt, és az egyetemi polgárok gyermekeinek egy gyerekkuckót is. Az állományt RFID-alapú dokumentumazonosítással kezelik, a látogatószámlálás kamerarendszer alapú. A bejáratnál beléptető kapuk helyett RFID-érzékelőket helyeztek el. A könyvtárban könyvkölcsönző automaták, illetve egy könyvkiadó Locker is megtalálható. A tervezésnél nagy hangsúlyt helyeztek arra, hogy a könyvtárárpület legyen annyira „smart”, amennyire csak lehetséges. A könyvtárban elektronikus épületfelügyelet, automata szellőztető rendszer működik. A hűtés-fűtés energiahatékony, a világítás energiatakarékos LED. A munkaszobákban és a kutatószobákban egyedileg szabályozható a hűtés-fűtés, az árnyékolás, illetve a világítás. A könyvtárhasználók biztonságát vagyon- és személybiztonsági rendszerek biztosítják. A földszinten a 0–24 órás könyvtári szolgáltatópont, illetve az automata csomagmegőrzők szintén hozzáférnek, hogy a BGE PSZK akadálymentes, fenntartható, multifunkcionális és pezsgő közösségi tér legyen (Korom, 2024).

A fejezetben áttekintést adtunk azokról a negyedik ipari forradalomhoz kapcsolódó technológiákról, melyek könyvtárakban is alkalmazhatók. A következőkben a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár története kerül fókuszba. Az intézmény (digitális) fejlődése ugyancsak példával szolgálhat a magyarországi könyvtárak számára.

„Egy okoskönyvtár fő irányelve az emberközpontúság, a felhasználók információs igényeinek kielégítése, illetve kényelmének biztosítása.”

3. A Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (SZE EKL) története és digitális fejlődése

3.1 A kezdetek

A Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (SZE EKL) több mint 50 éves múltra tekint vissza. Az elmúlt évtizedek alatt a győri univerzitás egyik meghatározó szervezeti egységévé, egy nyitott tudástranszfer-hálózattá vált (Tóth, 2021).

A Széchenyi István Egyetem története 1968-ban vette kezdetét Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola (KTMF) néven, míg könyvtára önálló szervezeti egységként 1974. március 1-jétől működött. Kezdetben több különálló helyiségben található, majd 1977 nyarán a Főiskola igazgatási épületének alsó két emeletén került kialakításra a könyvtár, amely a 2011-es költözésig ott működött. Alapterülete 800 m², (a raktáré 283 m²) a szabadpolcos olvasói térben összesen 100 férőhely állt a könyvtárhasználók rendelkezésére.

1. ábra: A könyvtár a nyolcvanas években (Tóth, 2021)

Az első nagyteljesítményű fénymásoló 1979-től szerepelt a szolgáltatási palettán. A közösségi terekben sokan tanultak egyénileg, ugyanakkor a csoportos projektmunkák megvalósításához és a szabadidő eltöltéséhez is egyaránt adott volt a lehetőség.

A 80-as évekből két fontos dátum emelhető ki. 1983-ban országos feladatkörrű szakkönyvtárrá vált (Művelődési Minisztérium Könyvtári Osztálya). 1986-ban névváltoztatásra került sor. Létrejött a Széchenyi István Főiskola, mely a 2002-es egyetemmé válásáig ezen a néven folytatta működését.

3.2. Számítógépesítés

Az első számítógépek megérkezése a könyvtárban az 1990-es évek elejére datálható. Kezdetben az igazgatói levelezésre, illetve a folyóiratjegyzék elkészítésére alkalmazták, majd 1992-ben a könyvtári munka számítógépesítése is kezdetét vette. A Felsőoktatási Elektronizációs Program forrásából finanszírozva a munka alapját egy szervergépből és hat személyi számítógépből álló lokális hálózat jelentette.

Az 1993-ban meghirdetett felzárkózás az Európai Felsőoktatáshoz Alap (FEFA/2) pályázatán elnyert támogatást szintén informatikai eszközök beszerzésére fordította az intézmény. Többek között az ALEPH300 integrált könyvtár-

„A Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (SZE EKL) több mint 50 éves múltra tekint vissza.”

ri rendszer (IKR) bevezetésére is ebből került sor 1994-ben, amelyhez tizenkét számítógépes munkaállomás, öt olvasói lekérdező terminál, továbbá egy CD-torony tartozott. Szintén ebben az évben a Mellon Alapítvány pályázatán nyert összegből az elektronikus állományvédelmi rendszer kialakítása is megtörtént.

A könyvtárhasználók adatainak átvitele az integrált számítógépes rendszerbe, illetve a dokumentumállomány metaadatainak rögzítése 1995-ben indult, 2000-ben az ALEPH500 grafikus felületű új IKR-be migrálták át a könyvtári adatbázist. 2001 óta a kölcsönzés is számítógéppel történik. Webszerverrel a könyvtár 1997 óta rendelkezik, ekkor még saját weboldal hiányában a főiskola honlapjáról volt hozzáférhető az elektronikus katalógus (Hay, 2000).

2. ábra: A könyvtár a kilencvenes években (Tóth, 2021)

„2002-ben egy új fejezet vette kezdetét ... Széchenyi István Főiskola egyetemi rangot kapott, ami egyben az egyetemi könyvtár létrejöttét is jelentette.”

3.3 Egyetemi könyvtár

2002-ben egy új fejezet vette kezdetét, hiszen évekig tartó egyeztetés eredményeként a Magyar Köztársaság Országgyűlésének döntése alapján a Széchenyi István Főiskola egyetemi rangot kapott, ami egyben az egyetemi könyvtár létrejöttét is jelentette.

Az egyetemi könyvtári rang két szempontból is változást hozott. Egyrészt az 1997. CXL. törvény értelmében nyilvános könyvtárrá is vált. Az egyetem kötelezettséget vállalt az ehhez szükséges törvényi előírásoknak (1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről, 1997). Másrészt a könyvtárhasználók létszámának növekedésével párhuzamban az igények is növekedtek a tudományos szakirodalom beszerzésére mind magyar, mind idegen nyelven. 2002–2010 között az egyetemi könyvtár állománya jelentősen bővült, viszont az intézmény még mindig az eredeti 800 m²-en működött, ezért egyre égetőbbé vált egy új, nagyobb, különálló könyvtáráépület kialakítása.

2008-ban, az Új Magyarország Terv Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programjának keretében a győri Széchenyi István Egyetem hat és fél milliárd forintot nyert infrastrukturális fejlesztésre. A TIOP 1.3.1-07/1-2F-2008-0003 azonosító számú projekt komplex egyetemfejlesztése egy modern kivitelezésű, minden igényt kielégítő – új egyetemi könyvtárat is magába foglaló – INNO-Share, és az úgynevezett Új Tudástér épületegyüttesének kialakítását tette lehetővé.

Tapasztalatcsere céljából a könyvtár néhány munkatársa három jelentős német egyetemi városban: Jénában, Drezdában és Magdeburgban tett látogatást 2008 tavaszán, és a megszerzett szakmai tapasztalatokat felhasználva tettek módosítási javaslatot a hazai tervezők részére. 2009 év végével megkezdődött az új

könyvtár építése, és ezzel párhuzamosan a költözéshez szükséges állományellenőrzési és selejtezési munkafolyamatok is megvalósultak. Továbbá a könyvtár működését meghatározó alapidokumentumok is elkészültek a minőségfejlesztés részeként, és elkezdődött az egyetemi archívum kiépítése.

Az építéssel párhuzamosan a használók igényeihez és a kor követelményeihez igazítva új szolgáltatások fejlesztéséhez és népszerűsítéséhez tettek javaslatokat a kollégák. Például az Info-share (online szakirodalom-gyűjtő szolgáltatás), információbróker szolgáltatás, Facebook profil elkészítése, valamint a kétnyelvű, új könyvtári honlap fejlesztése. Ehhez a TÁMOP 3.2.4-09/1-2010-0013-as azonosítójú, „A Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtárának útja a web 2.0-as szolgáltatás felé” pályázat biztosította a szükséges alapot. 2010 végére befejeződött az építkezés és a tervek szerint csak 2011 nyarán valósult volna meg a könyvtár költöztetése, de az egyetem vezetése úgy határozott, hogy a kész épületet célszerű lenne, amint lehetséges, birtokba venni. Így 2011. január 28-án elkezdődött a dokumentumállomány, illetve az irodai eszközök átköltöztetése a régi könyvtárépületből az INNO-Share Regionális Tudásmenedzsment Központ épületébe. Az új épületben a könyvtár a korábbinál sokkal nagyobb, mintegy 5500 m²-es akadálymentesített, modern tűzvédelmi rendszerrel és impozáns belső terekkel ellátott négyszintes épületben rendezkedhetett be (Laczó, 2011; Rimányi, 2011; Tóth, 2021; Tuba, 2000).

3.4 Új épület, új kihívások, új lehetőségek

A könyvtár dolgozóinak közös és jól szervezett munkája eredményeként 2011. március 1-jén megnyitotta kapuit a nagyközönség előtt az új könyvtár heti 54 órás nyitvatartással. Nyitáskor még kizárólag a régi könyvtárból átköltöztetett nyolc darab számítógép állt a könyvtárhasználók rendelkezésére. A nyár folyamán már elérhetővé vált a wifi, majd ősszel folyamatosan került beüzemelésre a közel 250 darab vékony kliens terminál internet hozzáféréssel és alkalmazásokkal.

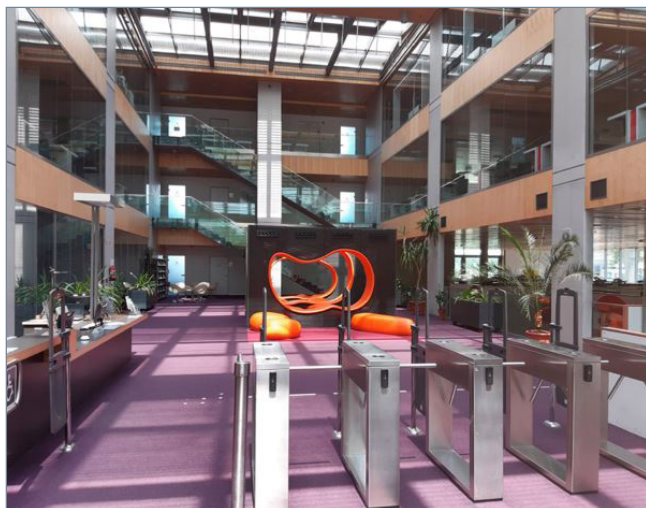

3. ábra: Az új Egyetemi Könyvtár (Tóth, 2021)

2011-ben a könyvtár munkatársai szakreferensi hálózat keretein belül kapcsolódtak be a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) adatbázis építésébe. Elinult a szakdolgozatok és PhD-disszertációk írását támogató, online irodalomjegyzék-készítő (I-Share) szolgáltatás is. Szintén ebben az esztendőben elsőként a Kutatók éjszakája rendezvénysorozat részeként a könyvtár munkatársai önálló vetélkedőt szerveztek az általános iskolások számára (Figula, 2012).

„2011-ben a könyvtár munkatársai szakreferensi hálózat keretein belül kapcsolódtak be a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) adatbázis építésébe.”

Az Egyetemi Könyvtár tudásközvetítő, tudásmegosztó tevékenysége a 2012-es évektől óriási fejlődésen ment keresztül. Az új épületben 250 számítógépes munkaállomáson túl kb. 750 ülőhely, közel 300 000 szabadpolcos magyar és idegen nyelvű szakirodalom, 500 folyóirat, közös tanulásra, pihenésre alkalmas közösségi terek, 6 médiabox és 15 egyéni kutatószoba található. A könyvtár teljes dokumentum-állományának metaadatai elérhetők a HunTéka integrált könyvtári rendszerben. A nyomtatott dokumentumok mellett az egyetem képzési kínálatát teljesen lefedik az online adatbázisok.

4. ábra: Az új Egyetemi Könyvtár (Tóth, 2021)

2012 januárjától működik a PATLIB Központ (Patent Library)⁴, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) kihelyezett szellemi tulajdon-védelmi információs pontja, amelyet egy középfokú iparjogvédelmi képesítést szerzett könyvtáros kollégánk működtet. Ekkor került bevezetésre az egyetemi plastikkártyarendszer is, amely a könyvtárba való belépéshez és beiratkozáshoz szükséges. 2012. július 12–14. között került megrendezésre a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) 44. Vándorgyűlése⁵ a Széchenyi István Egyetem Könyvtárának szervezésében. A *Stabilitás – innováció – inspiráció: Könyvtárak változó környezetben* című konferencia központi helyszíne az egyetem, az egyetemi könyvtár és annak környéke volt. A programon 700 vendég és 22 könyvtárszakmai kiállító vett. Még ebben az évben elindult a könyvtár Facebook-oldala is.

2013-tól több alkalommal is az egyetemi könyvtárban zajlott a Gépészmérnök Hallgatók Országos Konferenciája. Az egyetemi Nyitott Kapuk Napja rendezvénynek is rendszeres résztvevője az egyetemi könyvtár, ahol a munkatársaink a könyvtár szolgáltatásait népszerűsítik a leendő hallgatók számára. 2013-ban az INNO-Share épületet Építőipari Nívódíjjal tüntették ki. Szintén 2013-tól Prospero Partner Pont⁶ is működik a könyvtárban.

2014-ben Kállay István jogászprofesszor az egyetemi könyvtárnak ajándékozta több ezer kötetből álló könyvgyűjteményét, amely különgyűjteményként kereshető az elektronikus katalógusban.

2015-től a Széchenyi István Egyetem hallgatói a szakdolgozataikat elektronikusan a könyvtár honlapján keresztül tölthetik fel. A szakdolgozatok az archiválást követően az egyetemi repozitóriumban⁷ érhetők el.

2016. január 1-től a Nyugat-magyarországi Egyetem két kara, a mosonmagyaróvári Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar és a győri Apáczai Csere János Kar csatlakozott a Széchenyi István Egyetemhez. Mindkét kar könyvtára az

„2015-től a Széchenyi István Egyetem hallgatói a szakdolgozataikat elektronikusan a könyvtár honlapján keresztül tölthetik fel.”

egyetemi könyvtár hálózatának tagja lett. 2017. január 22-én a minőségi munkavégzés elismeréseként az egyetemi könyvtár első alkalommal nyerte el a Minősített Könyvtár címet.

A 2017-es évben Győr adott otthont a nyári Európai Ifjúsági Olimpiai Fesztiválnak (EYOF), amely során a könyvtárban kapott helyet az esemény médiaközpontja.

2018-ban megújult a weboldal és az integrált könyvtári rendszer, megtörtént a HUNTEKA2-re váltás. Szintén ebben az évben, a Mobilis Interaktív Kiállítási Központ és az egyetem által közösen megrendezett Gyerekegyetem programban első ízben a könyvtár is részt vállalt. Új feladatként a könyvtár egyik munkatársa is bekapcsolódott a Nemzetközi Felsőoktatási Rangsorokhoz kapcsolódó folyamatokba.

2019-ben az intézmény csatlakozott az országos Európai Dokumentációs Központok hálózatához. Januártól a heti nyitvatartási idő 58 órára emelkedett. Az év elején a Szent-Györgyi Albert Egészségügyi és Szociális Szakgimnázium és Szak középiskola egyetemi fenntartásba került. Az iskola könyvtárának szakmai támogatása új kihívást jelentett a könyvtár munkatársai számára. Júniustól a könyvtár az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma HUNOR munkacsoportjának tagja lett és az ott szerzett tapasztalatok által az Open Science (nyílt tudomány) népszerűsítésében, támogatásában a könyvtár munkatársai fontos szerepet vállaltak a Széchenyi István Egyetemen.

3.5. A 2020-as évek változásai, kihívásai

A 2020-as év több szempontból is egy újabb mérföldkő volt a szervezeti egység életében. Vezetőváltás történt, és ezzel a változások, a megújulás évei következtek az egyetemi könyvtár számára. Januárban az egyetem szenátusának döntése alapján a Könyvtár levéltári szakmai egységgel bővült, melyet július 26-án az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) Könyvtári és Levéltári Főosztálya is engedélyezett. Így az intézmény új neve Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (SZE EKL) lett. Tavasztól – az egyetemen is érvénybe lépett járványügyi intézkedések következtében – az EKL határozatlan időre bezárta kapuit a használók előtt és online könyvtárrá alakult át. Augusztus 1-től, a fenntartói modellváltás következtében az egyetem fenntartását a Széchenyi István Egyetemért Alapítvány vette át, de a szakmai támogatást továbbra is az EMMI Könyvtári és Levéltári Főosztálya biztosította. Az EKL munkatársai közalkalmazotti státuszából munkavállalói státuszba kerültek át, amely lehetőséget teremtett a könyvtárosok számára rugalmasabb bérpolitikára, korszerűbb munkaszervezésre és a szakmai innovációk gyorsabb bevezetésére. A szeptemberi nyitást megelőzően a Családbarát Egyetem mozgalomhoz kapcsolódva az úgynevezett *Book-kanj Ránk!* hét keretein belül a könyvtárosok gyermekfelügyeletet biztosítottak – játékos és fejlesztő programokkal – az egyetemi munkatársak gyermekei számára. Az év utolsó negyedétől ismét az online térbe kerültek át a szolgáltatások, igazodva a pandémia alatt meghozott intézkedésekhez, a könyvtár munkatársai például online tájékoztatást biztosítottak, vagy szakirodalomgyűjtés végeztek kizárólag online forrásokból. Szintén a 2020-as esztendőben készült el a Széchenyi István Egyetem tíz éves stratégiai terve, amelyben nagy hangsúlyt kapott a különböző Fenntartható Fejlődési Célokhoz (Sustainable Development Goals – SDG) való kapcsolódás (Németh és mtsai., 2023). Ennek következtében kompetencia központok alakultak, többek között – Fenntarthatósági, Art and Design Campus, Medtech és Sport – az egyetemen.

Az elkövetkezendő években a központi könyvtárpépület második emeletén kialakításra került a Fenntartható Fejlődési Célok alapelveit ismertető tájékoztató különgyűjtemény, szakirodalmi válogatás, továbbá elkészült a győri Széchenyi

„2018-ban megújult a weboldal és az integrált könyvtári rendszer, megtörtént a HUNTEKA2-re váltás.”

„2021-ben ismételten nyertes Minősített Könyvtári Cím pályázatot tudhatott magáénak az EKL csapata.”

Egyetem Sustainability weboldala magyar és angol nyelven, melynek tartalmát az EKL munkatársai készítették.

2021-ben ismételten nyertes Minősített Könyvtári Cím pályázatot tudhatott magáénak az EKL csapata. A 2021–2025-ös időszakra elkészült EKL stratégiai tervben⁸ kiemelt célok között említhetjük a hallgatóborzásban való aktív részvételt, az egyetemi hallgatók oktatással kapcsolatos segítségét, az egyetem harmadik missziós tevékenységének (egyetemi kereteken belül a vállalkozások kutatással kapcsolatos segítése) kiterjesztését és az egyetemi oktatók, kutatók tudományos tevékenységének támogatását. A szolgáltatások fejlesztésére irányuló tevékenység folyamatos. A *Kutatókapocs*nak nevezett szolgáltatáscsomagban az egyetem hallgatóinak, oktatóinak és kutatóinak olyan minőségi szolgáltatások állnak rendelkezésre, mint például komplex támogatás a diplomamunka kutatási folyamatához és vizuális kialakításához, az első éves PhD-hallgatóknak, adatbázishasználati és kutatómódszertani ismeretek átadása a tudományos életpálya megvalósításához. Az oktatói és kutatói életpályát támogatva az EKL munkatársai segítenek eligazodni a publikálás útvesztőiben is, valamint publikációs hatáselemzéseket is kérhetnek az érdeklődők. A Családbarát Egyetem szellemiségét szem előtt tartva a könyvtár munkatársai nyári táborokat szerveznek az alkalmazottak kiskorú gyermekei számára. *Töltsd nálunk az 50-et* címmel helyet és feladatot adnak a középiskolásoknak, hogy az iskolai közösségi szolgálatban előírt ötven órát az egyetem területén teljesítsék, megismerve ezzel az egyetemi életet.

Az EKL publikálástámogatási szolgáltatásaival segíti az egyetemi kutatók tudományos eredményeinek megjelenését; többek között háromféle publikálásifinanszírozási lehetőség⁹ áll rendelkezésükre: az APC (Article Processing Charge) díj támogatására a *Read & Publish* program és a *Publikáció Támogatási Program*. Ez utóbbi alternatív támogatást nyújt olyan esetekben, ahol a *Read & Publish* nem alkalmazható. Egy negyedik lehetőség a *Tudományos Ösztöndíj Pályázat*, amely a publikáció megjelenését követően teszi lehetővé magas összegű ösztöndíj elnyerését. További kutatást támogató szolgáltatásaink:

- A *Melyik folyóiratban publikáljak?* szolgáltatás¹⁰, amely az egyetem szerzőinek ajánlható. Célja megkönnyíteni a publikálási folyamat egyik fontos elemét, a folyóiratválasztást, elkerülve ezzel a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratokat.
- A *Scopus profilisztítás*¹¹, illetve a *Hivatkozás-keresés*¹² szintén a fent említett célcsoportra helyezi a fókuszot.

A 2022/2023-as tanév tavaszi félévétől kezdődően elindult a Tudományos kutatás és publikálás támogatása előadássorozat.¹³ Célja, hogy az egyetem oktatóinak igényeihez alkalmazkodva naprakész ismereteket közvetítsen. Az előadók között egyaránt megtalálhatók az EKL munkatársai, valamint meghívott külső előadók. Az előadások témái voltak például a mesterséges intelligencia, az Open Access publikálás, az adatmenedzsment, a Magyar Tudományos Művek Tárának (MTMT) gyakorlati bemutatása, valamint a tudományos publikálás folyamata. Az előadássorozat hibrid formában zajlik, így lehetőség van szélesebb körben is csatlakozni az eseményekhez.

A 2023–2024-es időszak a digitális transzformáció jegyében telt. Megújult az integrált könyvtári rendszer, amelynek következtében egy közös keresőfelületről lehetséges hozzáférni az elektronikus forrásokhoz és a könyvtárban elérhető nyomtatott dokumentumok metaadataihoz. Fejlődésnek indult a digitális tartalomszolgáltatás, beleértve az intézményi repozitóriumot mint archiválási és szol-

gáltatási felületet. Ezzel párhuzamosan megkezdődött a társadalmi szerepvállalást célzó szolgáltatási paletta felhasználó-központú újratervezése. Az *Országos Baba- és Mackó Kiállítás* már negyedik éve választja otthonául a könyvtár tágas auláját, amelyet rendszerint több generáció (óvodás, általános és középiskolás, valamint a nyugdíjas korosztály) látogat, így lehetőség nyílik megismertetni a rendezvényen résztvevőkkel az EKL tereit és szolgáltatásait.

2023-ban a Széchenyi Egyetem Tehetségsegítő Tanácsa (SZETT)¹⁴ által biztosított anyagi feltételek lehetővé tették 9 db társasjáték beszerzését, melyek száma időközben 54 darabra bővült. A beszerzéskor a mindenkor kiemelt szempont, hogy a játékok az Egyetem képzéseivel illeszkedjenek: például az Acélmágnás kimondottan a közgazdasági folyamatokat kedvelőknek való, a Fesztáv elnevezésű stratégiai játék viszont a természet és a madárvilág szerelmeseinek nyújt kikapcsolódási lehetőséget. A társasjáték zóna¹⁵ a Központi Könyvtár Gyerekkuckójában található, ahol a könyvtárhaználó bejelentkezést követően önállóan használhatják a táblajátékokat. A játékszabályok az EKL honlapján olvashatók.

A SZE EKL jelenleg két, különböző pályázat keretein belül megépített szabadulósobát¹⁶ működtet a Központi Könyvtárban. A Library Labyrinth reformkori bűnügyek tematikájú szabadulósobát az EKL munkatársai fejlesztették és működtetik 2023-tól. Célja, hogy egy szórakoztató játék során a résztvevők megtanuljanak eligazodni a Központi Könyvtár tereiben és szolgáltatásai között. A RePlayMe környezettudatos és a fenntarthatóságot fejlesztő, edukatív jellegű szabadulósobát egy elnyert sikeres pályázat indikátoraként egy külsős cég építette, működését azonban a könyvtár munkatársai biztosítják. Mindkét játékra online naptárban foglalhatnak időpontot az érdeklődők.

2023-ban indult el a *Pincétől a padlásig* című foglalkozás, amely egy élményalapú, interaktív séta általános iskolás diákok számára. A program célja a könyvtári terek felfedezése, valamint a könyvtári ismeretek (pl. katalógushasználat) bővítése a könyvtár világának élményszerű bemutatásával. A nagy érdeklődésre való tekintettel 2024-ben újabb programokkal bővült a kínálat. A *Könyves kalandok Ruminivel* könyvtári órával, valamint a *Lomtalanítás a Fehérlófia utcában* dráma-játékkal, amelyek Az én könyvtáram projekt mintaprogramjain alapulnak, amit mindkét esetben 60 perces olvasásfejlesztési foglalkozással alakították át a rendelkezésre álló erőforrásokra és a megismert igényekre szabva. Fontos, hogy a kínáltunk folyamatosan megújul, és bővül. A korábbi tapasztalatokra alapozva az EKL 2025-ben kidolgozta egyedi foglalkozását, a *Könyves Kalandok Vukkal* kreatív irodalomórát. A 60 perces szakkörre olyan kisiskolás osztályok jelentkezését várják, akik már korábban olvasták Fekete István *Vuk* című ifjúsági regényét.

„A SZE EKL jelenleg két, különböző pályázat keretein belül megépített szabadulósobát működtet a Központi Könyvtárban.”

5. ábra: Interaktív foglalkozások (a szerzők saját szerkesztése)

2024 ősztől a PhD-hallgatók képzésébe kötelező tantárgyként beépült a *Tudományos kutatómunka alapjai és forrásai* című kurzus, amelyet az EKL munkatársa oktat a hallgatóknak. A kidolgozott tematika egyértelműen épít a korábbi *Kutatásmódszertan* órák, illetve *Tudományos kutatás és publikálás támogatása* előadássorozatra.

A Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltára 2024. október 10-én rendezett 50 éves jubileumi konferenciája alkalmából továbbképzést szervezett könyvtári és levéltári szakemberek számára, bemutatva a digitális technológia közgyűjteményeknek nyújtotta lehetőségeit. A szekcióülések kiemelt témái között találjuk a közgyűjteményi digitalizálást, valamint a könyvtárak számítógépesítését, az integrált rendszerek fejlődését és a tudományos közlemények gépi lektorálását (Homor, Tóthné Marek, 2025).

2025-től elindult a *SZE BookTok KÖNYVKLUB*, amely izgalmas témákkal várja az érdeklődőket.

4. Összegzés

A Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár (SZE EKL) nem csupán a múlt értékeinek őrzője, hanem a jövő formálója is. Bár történeti dokumentumokat is gondoz, ez az intézmény nem a múltban él: a munkafolyamatokat a szüntelen megújulás és fejlődés határozza meg, nyitottság az új technológiai megoldásokra és aktív reagálás a változó információs igényekre. A stratégiai célkitűzések szorosan illeszkednek a Széchenyi István Egyetem jövőképehez – támogatva annak oktatási, kutatási, fejlesztési, innovációs és szolgáltatási törekvéseit. A SZE EKL munkatársai továbbra is elkötelezetten azon dolgoznak, hogy „az intézmény valóságából fakadó válaszokat adjon a harmadik évezred kihívásaira”. Az EKL számára a fejlődés nem lezárt folyamat: tervekkel, újabb és újabb ötletekkel teli kollégák azon dolgoznak, hogy a hallgatók, oktatók és kutatók munkáját minél hatékonyabban támogassák. A könyvtár munkatársi közösségének célja, hogy a jövőbe tekintve elérjék és bevezessék a fiatal generációt az egyetemi világba, miközben a jelen kihívásaira korszerű, rugalmas és inspiráló megoldásokkal reagálnak.

Jegyzetek

¹ Mobilis Interaktív Élményközpont. Elérhető: <https://mobilis-gyor.hu/mobilis> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

² A tanulmányban az eredeti angol kifejezés mellett a tárgyak internete magyar fordítást használjuk.

³ Association of Southeast Asian Nations – ASEAN

⁴ Patlib Központ. Elérhető: <https://patlib.sze.hu/kezdolap> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

⁵ Magyar Könyvtárosok Egyesülete 44. Vándorgyűlés. Elérhető: <https://mke.info.hu/zeneikonyvtarosokszervezte/2012/07/11/mke-44-vandorgyulese-gyor/> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

⁶ Az interneten vásárolt idegen nyelvű könyvek átvételi pontja.

⁷ SZERep Széchenyi István University Repository. Elérhető: <https://szerep.sze.hu> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

⁸ Egyetemi Könyvtár és Levéltár Stratégiai Terve 2021-2025. Elérhető: <https://lib.sze.hu/images/Letoltesvezerlobol/Alapdokumentumok/Strategiai%20terv%202021-2025.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

⁹ Publikálásfinanszírozási támogatások: <https://lib.sze.hu/publikalasfinanszirozasi-tamogatások> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

¹⁰ <https://lib.sze.hu/melyik-folyoiratban-publikaljak> (Utolsó elérés: 2025. 12. 09.)

¹¹ <https://lib.sze.hu/scopus-profiltsiztitas-korrekcio> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

¹² <https://lib.sze.hu/hivatkozas-kereses>

¹³ <https://lib.sze.hu/tudomanyos-kutatas-es-publikalas-tamogatasa-1> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

¹⁴ Széchenyi Egyetem Tehetségsegítő Tanácsa (SZETT) <https://tdk.sze.hu/mi-a-tehetsegsegito-tanacs> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

¹⁵ <https://lib.sze.hu/tarsasjatekaink> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

¹⁶ <https://lib.sze.hu/szabaduloszobak> (Utolsó elérés: 2025. 08. 01.)

Felhasznált és ajánlott forrás

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről [online]. Elérhető: <https://njt.hu/eli/TV/1997/140> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)

Bayani, M., Segura, A., Alvarado, M., Loaiza, M. (2017) *IoT-Based Library Automation and Monitoring system: Developing an Implementation framework of Implementation*, E-Ciencias De La Información, 8(1), p. 1–18. <https://doi.org/10.15517/eci.v8i1.30010>

Beszámoló 2011—Beszámoló a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár 2011-ben végzett tevékenységéről. Elérhető: <https://lib.sze.hu/beszamolo-2011> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)

Boersma, F., Martens, M., Ankersmit, B., Stappers, M. (2022) *A Robotic Storage Facility for the Dutch National Library Collections*, Studies in Conservation, 67(1), p. 32–39. <https://doi.org/10.1080/00393630.2022.2045420>

Bojár, G. (2018) *Negyedik ipari vagy harmadik informatikai forradalom? Az információ sok ezer éves hatalma*, Magyar Tudomány, 179(1), p. 37–46. <https://doi.org/10.1556/2065.179.2018.1.4>

Figula, A. (2012) *Beszámoló 2011—Beszámoló a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár 2011-ben végzett tevékenységéről*. Elérhető: <https://lib.sze.hu/beszamolo-2011> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)

Glucksman Library University of Limerick (2025) *Collection Development & Management Policies: Library ARC (Automated Reserve Collection)*. Elérhető: <https://libguides.ul.ie/CollectionPolicies/libraryARC> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)

Hay, B. (2000) *A Széchenyi István Főiskola Könyvtárának története* (Jászberény), Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar.

Homor, P., Tóthné Marek, E. (2025) *Digitális transzformáció közgyűjteményekben konferencia a Széchenyi István Egyetemen, Közép-Európai Könyvtár- és Információtudományi Szemle (CELISR), 2(2)*, p. 220–228. Elérhető: <https://journals.bme.hu/celistr/article/view/39932> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)

Igbinovia, M. O., Okuonghae, O. (2021) *Internet of Things in contemporary academic libraries: Application and challenges*, Library Hi Tech News, 38(5), p. 1–4. <https://doi.org/10.1108/LHTN-05-2021-0019>

- Korom, S. A. (2024) *Valóságos álom – Világszínvonalú könyvtár a BGE-n*, március 26. In: Szakkönyvtári Seregszemle, Budapest. Elérhető: <https://kshkonyvtar.videotorium.hu/hu/recordings/50582/valosagos-alom-vilagszinvonalu-konyvtar-a-bge-n> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)
- Laczó, B. Balázs (2011) *Áll a tudás új fellelővára: Átadták a Széchenyi-Egyetem épületeit, a hallgatók jövő ősziig veszik birtokba*, Kisalföld, 66(22), p. 4.
- Lengyelne Molnár, T. (2021) *A könyvtárak digitális ökoszisztémája*, Gondolat Kiadó, Budapest. ISBN 978-963-556-197-1
- Liang, X. (2020) *Internet of Things and its applications in libraries: A literature review*, Library Hi Tech, 38(1), p. 67–77. <https://doi.org/10.1108/LHT-01-2018-0014>
- Márkus, J. (1990) *A Széchenyi István Műszaki Főiskola Könyvtára*, Kisalföldi Könyvtáros, 1990(2), p. 59–62.
- Márkus, J. (1994) *Tervek elképzelések: Bemutatkoznak könyvtáraink új vezetői: A Széchenyi István Főiskola Könyvtárának igazgatója*, Kisalföldi Könyvtáros, 1994(2), p. 3–5.
- Modla, M., Molnár, S. (2018a) *A kiterjesztett könyvtár – Az AR lehetőségei a tartalomszolgáltatásban = The expanded library – The opportunities of the AR in content-management*. In: Tick, J., Kokas, K., Holl, A. (szerk.) (2018) NETWORKSHOP 2018 konferenciakiadvány. p. 79–83. HUNGARNET Egyesület, Budapest. <https://doi.org/10.31915/NWS.2018.11>
- Modla, M., Molnár, S. (2018b) *Lehet-e a könyvtár „next-gen”? Gondolatok a tartalomszolgáltatás és könyvtár 4.0-ról: A virtuális és a kiterjesztett valóság*, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 65(5), p. 307–313. Elérhető: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/35123> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)
- Mohor, J. (2012) *A fizikai és az elektronikus könyvtár eltűnő határai. "Helytudatos" technológiák, QR-kódok és RFID-címkék*, Könyvtári Figyelő, 58(32), p. 579–584. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00084/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2012_3_579-584.pdf (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)
- Németh, P., Torma, A., Lukács, E., Filep, B. (2023) *Sustainability Opportunities and Barriers at Universities, Development of a Sustainable University Environment*, Chemical Engineering Transactions, 107, pp. 505–510. <https://doi.org/10.3303/CET23107085>
- Novumtv (2014) *A kiterjesztett valóság*. Elérhető: <https://youtu.be/1M4PyXC6cm8> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)
- NTU Library (2022) *Temi – The Smart Library Assistant*. Elérhető: <https://youtu.be/QfurJhMUfe8> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)
- OSZK (é.n.) *OKR-projekt*. Elérhető: <https://www.oszk.hu/okr-projekt> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)
- Rimányi, Z. (2011) *Az egyetem lelke – nem csak egyetemistáknak*, Kisalföld, 66(97), 5.
- Schwab, K. (2017) *The fourth industrial revolution*, Crown Currency, New York. ISBN 978-1-5247-5886-8
- Swedberg, C. (2014) *Libraries Check Out Bluetooth Beacons*, december 15. RDID Journal. Elérhető: <https://www.rfidjournal.com/news/libraries-check-out-bluetooth-beacons/73567/> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)
- Tabiczky, Z. (1973) *A Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola könyvtárának feladatterve*, Könyvtári Figyelő, 19(2), 164–170. Elérhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00212/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1973_02_164-170.pdf (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)
- Tószegi, Zs. (2023) *Ranganathan negyedik törvénye és az okoskönyvtárak*, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 70(4), pp. 510–531. <https://doi.org/10.3311/tmt.13286>
- Tóth, C. (2021) *Megújulás és fejlődés – 10 éves lett a Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár*, Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 30(3), 3–14. Elérhető: <https://www.pp.bme.hu/3k/article/view/24685> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)
- Tuba, L. (2000) *A Győri Megyei Egyetemi Könyvtár létesítésének szakmai koncepciója*, Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 9(3–9). Elérhető: <https://epa.oszk.hu/01300/01367/00003/pdf/01konyvtarpolitika.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)

Völgyi, K., Lukács, E. (2014) *A délkelet-ázsiai régió integrációs sikere: Az ASEAN egységes termelési bázis*, Tér És Társadalom, 28(4), p. 97–116. <https://doi.org/10.17649/TET.28.4.2601>

Winkler, B. (2023) *A mesterséges intelligencia és a könyvtárosok – pillanatkép*. In: Kiszl P., Németh K. (szerk.) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2022*, p. 255–268, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet. <https://doi.org/10.21862/vkkv2022.255>

Winkler, B. (2024) *Könyvtár és/vagy mesterséges intelligencia*, Magyar Tudomány, 2024(10). <https://doi.org/10.1556/2065.185.2024.10.6>

Zsömle, V. (2021) *A XXI. század könyvtára – a smart library*. In: Kiszl P., Boda Gáborné Köntös N. (szerk.) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2020*, p. 359–367, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet. <https://doi.org/10.21862/vkkv2020.359>

Beengedjük vagy kizárjuk az MI-t a könyvtár-pedagógiából?

Should we allow or ban artificial intelligence in library pedagogy?

Bánáti Péter

banati.peter@kvi-pecs.hu

Koch Valéria Iskolaközpont, Pécs
könyvtárostánár

Beérkezett: 2025.07.15.

Elfogadva: 2025.11.24.

Publikálva: 2025.12.22.

A tanulmány azt vizsgálja, hogy engedélyezzük vagy tiltsuk a generatív MI használatát iskolai kontextusban, és így a könyvtár-pedagógiában is, vagy létezik egy észszerű középút, amely a tanulás alapvető, képességfejlesztő célját szolgálja. Bár az MI használata iskolai közegben gyors és hatékony megoldásokat kínál, a diákok eközben nem sajátítják el a hosszú távon elengedhetetlen információkeresés és -feldolgozás kompetenciáit. Ráadásul a kritikai gondolkodás képessége is csorbát szenved, miközben MI-felhasználóként megváltozik a kognitív tevékenység fókusza. A bemutatott példa és az aktuális kutatási eredmények alapján az MI alkalmazása az oktatásban felveti a képességfejlesztés háttérbe szorulásának veszélyét (skill skipping, deskilling). Ezért a pedagógus felelőssége, hogy úgy kezelje e technológia használatát, hogy az elősegítse a tanulási folyamatot, ne pedig lerövidítse.

mesterséges intelligencia, generatív MI, könyvtár-pedagógia, deskilling, skill skipping

This research examines whether we should allow or ban the use of generative AI in schools and thus in library education, or whether there is a reasonable middle ground that serves the fundamental, skill-building purpose of learning. Although the use of AI in schools offers quick and effective solutions, students do not acquire the information search and processing skills that are essential in the long term, while their critical thinking skills are also impaired and the focus of their cognitive activity changes as AI users. Based on the example presented and current research findings, the use of AI in education raises the risk of skill skipping and deskilling. It is therefore the responsibility of teachers to use this technology in a way that supports the learning process rather than shortening it.

artificial intelligence, generative AI, library pedagogy, deskilling, skill skipping

1. Bevezetés

A mesterséges intelligencia több mint hetvenéves fejlődésének története 2022 novemberében a GhatGPT 3.5 generatív MI megjelenésével egy olyan fejlődési

Cite as / Így hivatkozd: Bánáti, P. (2025)
Beengedjük vagy kizárjuk az MI-t a
könyvtár-pedagógiából? / Should we
allow or ban artificial intelligence in
library pedagogy? Central European
Library and Information Science Re-
view (CELISR), 2(4), p. 429–436.
<https://doi.org/10.3311/celistr.41619>

pontra ért, ami a szakembereket is meglepte. Az ezt követő két és fél év alatt a mesterséges intelligencia térnyerése az élet szinte minden területét átalakította, így az oktatás sem maradhatott ki ebből a folyamatból. A generatív mesterséges intelligencia használatával kapcsolatban hamar megfogalmazódott az a kérdés, hogy az MI miként befolyásolja az új tudás elsajátítását az oktatási-tanulási folyamatban.

Tanulmányomban e hatásmechanizmust vizsgálom. A témával való foglalkozásom gyakorlati előzménye volt, hogy 2023 januárjában az iskolámban (Koch Valéria Iskolaközpont, Pécs) belső továbbképzést tartottam az MI-alapú és az oktatásban is használható alkalmazásokról. A 2023/24-es tanév végén felkérést kaptam egy MI-témájú előadás és workshop megtartására német nyelven a Magyarországon is jelen lévő német ZfA (Zentralstelle für das Auslandsschulwesen) szervezésében a bajai MNÁMK-ban (Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja) megtartandó országos továbbképzésen. Ezt további két előadás-workshop kombináció követte rövidebb változatban: az egyik Baján, tanárok számára (Geschichtstagung, 2024), valamint egy Pécsen a saját tanár kollégáim számára.

A korábbi személyes oktatási tapasztalatom és a felhasznált szakirodalom segítségével a generatív mesterséges intelligencia oktatásra és a tanulás folyamatára gyakorolt hatását vizsgálva arra a kérdésre keresem a választ, hogy használatát a közoktatásban, különös tekintettel a könyvtár-pedagógiában alapvetően engedjük-e vagy tiltsuk, vagy a két szélső álláspont között létezik-e észszerű középút.

2. Úton Beatrix Potter felé

A generatív MI-k és a rájuk épülő alkalmazások rohamtempóban fejlődnek, még nem nevezhetőek kiforrottaknak, de már körvonalazhatóak alapvető tulajdonságaik, amelyek alapján megtalálhatják helyüket a közoktatásban. Tesztelésük és kipróbálásuk már elkezdődött. A tanárok és az iskolák keresik a pozitív alkalmazási lehetőségeket.

A generatív MI-t jelenleg a közoktatási folyamat valamennyi szereplője, tanár és diák egyaránt használja különböző módon, céllal és intenzitással. A tanárképzésben a megszerzendő tanári kompetenciák részeként a jogszabályi képzési követelményekben a következő elvárás fogalmazódott meg az EMMI vonatkozó rendeletében: *„ismeretekkel rendelkezik a mesterséges intelligenciáról és ismeri a köznevelésben, a nevelésben-oktatásban és az adminisztratív feladatok elvégzésében történő alkalmazási lehetőségeit”* (EMMI, 2024). A diákokra és az iskolákra vonatkozó egységes, kötelező érvényű iránymutatás vagy állásfoglalás az iskolai MI-használattal kapcsolatban az Oktatási Hivatal részéről még nem ismert, ezért a közoktatásban a téma organikus kezelése tapasztalható. Reménykeltő azonban, hogy az Európai Unió és az OECD közös együttműködése eredményeképpen 2025 májusában elkészült egy MI-műveltségi keretrendszer-tervezet (OECD, 2025), amely a tervek szerint már a 2029. évi PISA-felmérés¹ részét fogja képezni. Mindezek alapján arra számíthatunk, hogy az MI szerepe iskolai kontextusban felértékelődik és nagyobb figyelmet kap. A feltételezést alátámasztja a magyar kormány 2025. november 4.-én megjelent kormányhatározata, amelyben elrendeli a mesterséges intelligencia integrációjának kidolgozását a köznevelésben, szakképzésben és a felsőoktatás területén 2026. december 31-i határidővel (Magyarország Kormánya, 2025).

Összehasonlításképpen Németországban, ahol a szövetségi államok hatásköre az oktatásügy, és az általános digitalizáció nem tartozik az európai élvonalba,

„A generatív MI-t jelenleg a közoktatási folyamat valamennyi szereplője, tanár és diák egyaránt használja különböző módon, céllal és intenzitással.”

¹ A felmérésről bővebben lásd: <https://www.oktatas.hu/koznevelas/meresek/pisa> (Utololsó elérés: 2025. 12. 02.)

„Az iskola továbbra is egy szociális tér marad, amelyben emberi interakciók dominálnak, az MI nem gyengítheti a közös tanulást.”

az MI közoktatásbeli integrálására már korábban történtek intézkedések. 2024 októberében a szövetségi tagállamok oktatási és kulturális minisztereinek konferenciája (németül: Kultusministerkonferenz, rövidítése: KMK) előzetes szakértői tanulmányok és egyeztetés alapján kiadott egy ajánlást „Intézkedési ajánlás az oktatási adminisztráció számára a mesterséges intelligencia kezeléséről az iskolai oktatási folyamatokban”² címen (KMK, 2025). Az ajánlás célja, hogy a szakértői megállapítások alapján útmutatást nyújtson az iskolák számára az MI felhasználásának tekintetében. A KMK egyéb szempontok mellett hangsúlyozza, hogy az MI-t a tanulás támogatására, nem pótlására kell használni. A tanárok továbbra is központi szerepet játszanak a tanulók oktatásában. Az iskola továbbra is egy szociális tér marad, amelyben emberi interakciók dominálnak, az MI nem gyengítheti a közös tanulást. Első lépésben a német, a matematika és az idegen nyelvek tárgyaknál vezethető be próbaképpen, a későbbiekben az összes többi tantárgynál. Javasolják viszont az MI nyelvi modelljeinek széles körű elhagyását az általános iskolában (1–4. évfolyam) és a középiskola (5–10. évfolyam) első éveiben – kivéve, ha az adaptív és mesterséges intelligenciával támogatott tananyagok pozitív hatással lehetnek az alapkészségek elsajátítására.

A tanulás egyik célja a képességek fejlesztése, ami fáradságos tevékenység, mivel a tanulási folyamat jelentős kognitív és pszichológiai erőforrásokat igényel. A készségek és kompetenciák kialakítása nem pusztán információszerezés, hanem aktív gyakorlást, ismétlést és adaptív stratégiák alkalmazását követeli meg (Ericsson, Krampe, Tesch-Römer, 1993). A generatív MI egy újfajta hatékony digitális segéd, amelynek alkalmazása azonban leveszi a gondolkodás terhet a diákok válláról, és helyettük képes gyors és a diák számára szellemi megerőltetésmentes megoldásokat szolgáltatni. Felmerül a kérdés: mi a célunk? Érjen a diák hamar célba az adott tantárgy feladata megoldása közben, vagy csak lass(abb)an, és közben fejlesszük a diákok képességeit?

A bevezetőben ismertetett workshop egyik célja volt, hogy szemléltetést nyújtson arra vonatkozóan, miként teheti a mesterséges intelligencia alkalmazása a feladatmegoldást lényegesen gyorsabbá és hatékonyabbá. Ennek demonstrálására a részt vevő pedagógusok olyan feladatot oldottak meg, amely kiválóan adaptálható könyvtár-pedagógiai órák keretében is.

„Mi köze van Beatrix Potternek a világ legrégebbi biológiai társaságához? Válaszolj a kérdésre németül (150 szó)! Mutasd be a biológiai társaságot is 150 szóban – szintén németül. Kérlek, add meg a forrásokat is! A feladatot először mesterséges intelligencia nélkül, majd mesterséges intelligenciával oldd meg, és jegyezd fel az ehhez szükséges időtartamot.”

A tanárok közül a leggyorsabb 15 perc interneten történt információkeresés után prezentálta a helyes választ a kért hivatkozásokkal, miközben a többiek még kb. a megoldás felénél tartottak. Ezt követően a feladat teljes körű megoldása MI-vel, azaz egy LLM-mel – (nagy nyelvi modellel) – adott esetben ChatGPT-vel és Copilottal éppen csak annyi időt vett igénybe, amennyi a kérdés begépeléséhez szükséges volt. Tanulásként levonható a két megoldási mód tekintetében, hogy legalább 15-ször gyorsabb megoldani a feladatot MI-vel, mint hagyományosan. Mit nyert ezzel a gyorsasággal a tanár? Ha az információra csak az órájára való felkészülése miatt volt szüksége, akkor legalább negyedórát – ami az ő szemszögéből helyénvaló is, hiszen hatékonyan dolgozott az MI-vel, így más tevékenységre több ideje maradt.

Ha azonban ugyanezt a kérdést az információ- és forráskeresés témájú könyvtárhasználati óra kontextusába helyezzük, ahol azt egy gimnazista diák oldja

² A cím a szerző fordítása.

meg szintén MI-vel, egyrészt ő is megtakarít legalább negyedórát, másrészt elérte célját, mivel választ adott a tanára által adott feladat kérdésére. De mit tanult eközben? Ha a Dömsödy-féle információkeresési folyamatára lépéseit

1. „Tervezés: a) problémafelismerés, b) feladat értelmezése c) információkereső stratégia kiválasztása
2. Keresés: a) forráskeresés
3. Kiválasztás: a) forrásértékelés
4. Feldolgozás: a) információk kinyerése – információkeresés
5. Megoldás: a) megoldás, b) értékelés c) alkalmazás d) reflexió” (Dömsödy et al., 2021, p. 128.).

összevetjük a diák tanulás közbeni tényleges tevékenységével, könnyen láthatóvá válik, hogy a diák még végigment a tervezés szakaszán, kiválasztva eszközként az MI-t, majd teljesen átugrotta a 2–5. a) pontokban foglalt lépéseket – az MI-re hagyva azok megoldását –, és ideális esetben az 5. b) pontnál folytatta a folyamatot.

A 2–5. a) pontok tevékenységeinek kihagyása a könyvtár-pedagógiai óra vonatkozásában azt jelenti, hogy az információkeresési és -feldolgozási óra célja semmissé vált. A formai cél, a kérdés megválaszolása ugyan teljesült, de a lényegi cél, a diák kompetenciáinak kialakítása és gyakorlása az adott feladat viszonylatában nem. A célhoz vezető út könyvtár-pedagógiai szempontból jelen helyzetben fontosabb volna, mint a cél elérése. Dömsödy az *Információzz! De miért?* című, útmutató az információ és a könyvtárak használatához témájú könyvében a „Miért én keressek?” kérdést így válaszolja meg:

„1. Mert ez hatékony tanulás.

- Ha magad keresed, akkor maradandóbb lesz a tudásod,
- mert jobban megjegyzed, mert az agyad dolgozott vele,
- megérted, hiszen gondolkodtál rajta, anélkül nem találtad volna meg.

2. Mert például önállóbb, függetlenebb lehetsz. Tudsz dönteni. Nem vagy másokra utalva, nem mások befolyásolnak.

3. Mert tájékozottabb, okosabb lehetsz. A magasabb szintű információs műveltség más területen is növeli a műveltségedet. A művelt, gondolkodó emberrel szívesebben barátkoznak” (Dömsödy et al., 2021, p. 129.).

„A tanulók kivonulhatnak a tanulási folyamatból. Lehet, hogy leadják a végterméket, de az oda vezető út, a tényleges tanulás nem történik meg” – ezt nevezi Nuxoll *skill skippingnek* (Nuxoll, 2025), magyarul készségkihagyásnak. Ezzel párhuzamosan *deskillingnek* (képesség elvesztésnek) nevezi azt a helyzetet, amikor a diákok az MI által átvett, pótoló képességeiket elvesztik használat hiányában (Falck, 2024).

A generatív mesterséges intelligenciának azon képességét, amellyel egy generatív MI megoldja a fent felvázolt feladatot, a kontextustól függően *képességpótló* vagy *képességfokozó tudásnak* nevezi Rab (2025). Ha az oktatási folyamatban egy adott szintű tudással, képességgel nem rendelkező diák kap MI-támogatást képesség-kölcsön formájában – amely alatt a tanuló képességeinek nem tartós, hanem kizárólag a feladatmegoldás idejére vonatkozó, átmeneti bővülését, azaz mentális kapacitásának ideiglenes növekedését értjük –, akkor az MI ebben az esetben átmeneti képességpótló szerepet tölt be, és a feladatmegoldás szempontjából hatékonynak tekinthető. Ez azonban nem felel meg az oktatás alapvető céljainak, mivel eközben a tanuló tényleges képességei nem fejlődnek. Rab szerint „döntés kérdése, hogy mikor kell az iskolában hatékonynak és mikor hatékonytalannak lenni” (Rab, 2025).

„A generatív mesterséges intelligenciának azon képességét, amellyel egy generatív MI megoldja a fent felvázolt feladatot, a kontextustól függően *képességpótló* vagy *képességfokozó tudásnak* nevezi Rab.”

Petruska nézete szerint „miért kellene bárkit is olyan feladatokra felkészíteni az oktatásban, amit az MI máris hatékonyabban, gyorsabban és költséghatékonyabban tud elvégezni?” (Petruska, 2025). Megállapításának az MI hatékonyságára vonatkozó része elfogadható, ugyanakkor az első rész oktatási kontextusban nem tartható. Az oktatás célja ugyanis nem pusztán a jelenlegi technológiai képességekhez való igazodás, hanem olyan szakemberek képzése, akik képesek a mesterségesintelligencia-rendszereket szakterületi tudásuk alapján kezelni, irányítani és fejleszteni. Ez az elv nemcsak a felsőoktatásra, hanem a közoktatás valamennyi tantárgyára érvényes, beleértve a könyvtár-pedagógiát is. A digitális korszakban különösen indokolt a kritikai gondolkodás fejlesztése, amely lehetővé teszi a tanulók számára, hogy értékelni tudják az MI által szolgáltatott információk megbízhatóságát, felismerjék az algoritmikus torzításokat, és felelősen használják a technológiát. Az oktatás tehát nem helyettesíthető pusztán technológiai megoldásokkal, hanem olyan kompetenciák kialakítására kell törekednie, amelyek biztosítják az autonóm, reflektív és etikus tudásalkalmazást a mesterséges intelligencia által dinamikusán növekvő mértékben dominált környezetben.

A német Vodafone-Stiftung 2024. márciusi tanulmánya szerint a 14 és 20 év közötti fiatalok iskolai kontextusban az MI-t leggyakrabban információkeresésre használják (Vodafone Stiftung, 2024). Ki fogja ebben az esetben validálni az MI által generált válaszokat, amelyeknek hallucinatív tulajdonsága miatt egyébként sem szabad teljes mértékben hinnünk? Nuxoll-lal válaszolva:

„A tanulónak lehetőséget kell adni arra, hogy önállóan, a mesterséges intelligencia mankója nélkül gondolkodjon, kutasson és írjon. Mert az önálló gondolkodás képessége még a digitális korban is az egyik legfontosabb készség, amit a diákoknak adhatunk. [...] A mesterséges intelligenciában rejlő lehetőségek sokfélék és változatosak, de nem szabad, hogy kiszorítsák a tanulás alapjait. A mi felelősségünk, hogy úgy kezeljük a technológia használatát, hogy az elősegítse a tanulási folyamatot, ne pedig lerövidítse” (Nuxoll, 2025).

A könyvtár-pedagógia kulcsfontosságú kompetenciája a kritikai gondolkodás képessége. Ezért figyelemre méltó és jelen tanulmány iskolai kontextusára vonatkoztatva is érvényes a Microsoft megbízásából „a generatív mesterséges intelligencia hatása a kritikai gondolkodásra” témában készített tanulmány eredménye, mely szerint „...bár a generatív MI javíthatja a dolgozók hatékonyságát, gátolhatja a munkával való kritikai elkötelezettséget, és hosszú távon az eszközre való túlzott hagyatkozáshoz és az önálló problémamegoldó készség csökkenéséhez vezethet. A generatív MI képességébe vetett nagyobb bizalom a feladat elvégzésében kevesebb kritikai gondolkodási erőfeszítéssel jár. A generatív MI-eszközök használatakor a kritikai gondolkodásba fektetett erőfeszítés az információgyűjtésről az információ-ellenőrzésre, a problémamegoldásról a mesterséges intelligencia válaszainak integrálására, a feladatvégrehajtásról pedig a feladatfelügyeletre változik” (Lee et al., 2025).

Ne felejtjük el azonban, hogy az információ-ellenőrzéshez és a feladatfelügyelethez is szükséges bizonyos mértékű tudás, kompetencia. Hasonló megállapításra jut tanulmányában Egervári a generatív mesterséges intelligencia könyvtári gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban, amelyben kiemeli, hogy az MI alkalmazásának egyértelmű feltétele a releváns szaktudás megléte (Egervári, 2025, p. 163.).

„A digitális korszakban különösen indokolt a kritikai gondolkodás fejlesztése ...”

Jelen tanulmány szempontjából kulcsfontosságú kérdés, hogy a mesterséges intelligenciával való felelős interakcióhoz szükséges kritikai gondolkodás mikor éri el azt a fejlettségi szintet a tanulóknál, amely lehetővé teszi az információk értelmezését, a problémák önálló megoldását és az etikus döntéshozatalt. Ennek hiányában a technológia nem támogatja, hanem helyettesíti a gondolkodási folyamatokat.

Az iskola első négy évében az alapvető képességek és készségek megalapozása kiemelt jelentőségű, mivel ezek képezik a későbbi tanulási folyamatok és a komplex kompetenciák fejlődésének alapját. Ebben az időszakban a hangsúly az írás-olvasási és számolási készségek kialakításán, a kommunikációs és szociális kompetenciák fejlesztésén, valamint az önszabályozó tanulási stratégiák elsajátításán van.

A Piaget-féle kognitív fejlődési modell (Piaget, Inhelder, 2024) szerint 11 éves kortól kezdődik és a felnőttkorig tart a formális műveleti szakasz, amikor a tanulók megtanulják az absztrakt gondolkodást és kialakul a hipotetikus érvelés képessége; e készségek fejlesztése intenzív gyakorlást igényel. Ha ebben a kritikus időszakban az MI veszi át az elemzés és szintézis szerepét, a tanulók nem gyakorolják eléggé ezeket a mentális műveleteket.

Az információkereséshez és -feldolgozáshoz szükséges kritikai gondolkodás fejlesztését célszerű mesterséges intelligencia bevonása nélkül végezni. Az MI túl korai alkalmazása a feladatmegoldásban a kész megoldásokhoz való hozzáférés révén csökkentheti az önálló gondolkodás és problémamegoldás gyakorlásának lehetőségét, ami a kritikai gondolkodás fejlődését gátolhatja.

3. Összegzés

A generatív MI használatakor az oktatás-nevelési kontextusban minden tantárgy esetében meghatározó kérdés, hogy az MI elősegíti-e a diákok kognitív fejlődését, a képességek, kompetenciák kialakulását vagy éppen ellenkező irányú hatást vált ki.

Az MI használata során azt kell alapul vennünk, hogy az oktatásra kiható képességei alapvetően bipoláris természetűek:

- Egyrészt rendelkezik egy eredendő „mindent-megcsinálók-csak-mondd-mit-szeretnél” előprogramozott attitűddel, amely oktatási szempontból inkább negatív hatású, mivel a feladatokat a tanuló helyett végzi el, és ezzel megakadályozza, hogy a tanuló maga gyakoroljon és fejlődjön.
- Másrészt megfelelő kiegészítő programozás révén felruházható tanulást támogató és fejlesztő funkciókkal, amelyek lehetővé teszik, hogy az MI tutorként működjön: rávezeti a tanulót a megoldásra, vele oldatja meg a feladatot, és fejleszti képességeit. Erre a funkcióra már találhatunk specializált oktatási alkalmazásokat, például a személyre szabott nyelvtanulás területén. Azokon az oktatási területeken, ahol nem áll rendelkezésre specializált applikáció, az oktatás szereplői az általános célú MI-t használhatják az oktatási céloknak megfelelően.

Az alapképességek kialakulásának időszakában (1–4. osztály) az MI alkalmazása teljes mértékben indokolatlan. Az ezt követő évfolyamokban az MI általános és könyvtár-pedagógiai bevezetését a tanulók kritikai gondolkodásának fejlettségéhez kell igazítani.

Az MI alkalmazását az információkeresésben és -feldolgozásban ahhoz a feltételhez kötném, hogy a tanulók rendelkeznek-e a kritikai gondolkodás képes-

„Az információ-
kereséshez és
-feldolgozáshoz
szükséges kritikai
gondolkodás
fejlesztését
célszerű
mesterséges
intelligencia
bevonása nélkül
végezni.”

ségével, amelyre építve az MI-vel folytatott interakciók során értékelni tudják annak válaszait. E képesség elsődleges fejlesztése az 5–8. osztályban történhet az MI bevonása nélkül, a fent részletezett formális műveletek kialakulásával párhuzamosan. Az MI használata közben még a tehetségesebb diákok is a könnyebb megoldást választják, ezért fontosnak tartom, hogy már ebben a szakaszban kezdjük el a diákokban tudatosítani, miért fontos az iskolai feladatokat az MI bevonása nélkül megoldani, mit nyerhetnek vagy veszíthetnek hosszú távon az MI használatával.

A 9. osztály elérésével a digitális kultúra tantárgy keretén belül a tanulók már megtanulták a digitális eszközök alapvető kezelését. Elérték a gondolkodásukban azt az érettséget, amely alapján megfelelő bevezetés után el lehet kezdeni megismertetni releváns feladatok révén a pozitív tanulási hasznonegyenleget folyamatosan szem előtt tartva az MI-vel való együttműködés különböző aspektusait, előnyeit, veszélyeit. Egyidejűleg meg kell ismertetni a tanulókat az MI támogató, tutori funkcióival is. Továbbra is fontos fenntartani annak tudatosítását, hogy hosszú távon az iskolai feladatok megoldása az MI bevonása nélkül fejlesztőbb hatású a tanuló képességeinek fejlődésére nézve. Nem mellékes szempont, hogy az MI diákok általi használatának szabályait transzparens módon fektessük le és az iskolai teljesítmények értékelésekor is adekvát módon vegyük figyelembe.

A generatív MI szerepe a könyvtár-pedagógia oktatásfolyamataiban optimális esetben kizárólag támogató jellegű lehet: a képességeket a tanulók fejlődése érdekében segítenie kell, de soha nem helyettesítheti azokat – nem lehet készségkihagyás (skill skipping) és képességelvesztés (deskilling). Ehhez elengedhetetlen, hogy az MI-t alkalmazó pedagógus pontosan felismerje és definiálja a támogatás és a helyettesítés közötti határvonalat.

Felhasznált és ajánlott források

8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről. Elérhető: <https://njt.hu/eli/R/2013/EMMI/8> (Utolsó elérés: 2025. 03. 23.)

Bastani, H., Bastani, O., Sungu, A., Ge, H., Kabakçı, O., Mariman, R. (2024) *Generative AI can harm education*, The Wharton School Research Paper. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4895486>

Dömsödy, A., Hidvégi, K., Tóth, K., Cs. Bogyó, K. (2021) *Információzz! De miért?*, Könyvtárostanárok Egyesülete, Budapest. ISBN 978-615-81914-1-8

Egervári, D. (2025) *Könyvtárak és a MI: egy kutatás eredményei a kihívások és nehézségek metszetében*, Tudásmenedzsment, 26(1), p. 155–164. <https://doi.org/10.15170/TM.2025.26.1.11>

Ericsson, K. A., Krampe, R. T., Tesch-Römer, C. (1993) *The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance*, Psychological Review, 100(3), pp. 363–406.

Falck, J. (2024) *KI-Leitfaden für Lehrende und Lernende* (Webinar), fobizz. Elérhető: <https://plattform.fobizz.com/fortbildungen/1327-ki-leitfaden-fuer-lehrende-und-lernende> (Utolsó elérés: 2024. 09. 09.)

KMK (2024) *Handlungsempfehlung für die Bildungsverwaltung zum Umgang mit Künstlicher Intelligenz in schulischen Bildungsprozessen*. Elérhető: https://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2024/2024_10_10-Handlungsempfehlung-KI.pdf (Utolsó elérés: 2025. 03. 23.)

Lee, H., Sarkar, A., Tankelevitch, L., Drosos, I., Rintel, S., Banks, R., Wilson, N. (2025) *The Impact of Generative AI on Critical Thinking: Self-Reported Reductions in Cognitive Effort and Confidence Effects From a Survey of Knowledge Workers*. Elérhető: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3706598.3713778> (Utolsó elérés: 2025. 03. 23.)

Magyarország Kormánya (2025) 1405/2025. (XI. 4.) Korm. határozat a mesterséges intelligenciával kapcsolatos társadalmi tudatosság növelését szolgáló intézkedésekről, Magyar Közlöny, 128. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2025-1405-30-22> (Utolsó elérés: 2025. 12. 04.)

Nuxoll, F. (2024) *Wenn KI das Lernen überholt: Eine Gefahr für die Bildung*, Campus Schulmanagement. Elérhető: <https://www.campus-schulmanagement.de/magazin/kolumne/wenn-ki-das-lernen-ueberholt-eine-gefahr-fuer-die-bildung-florian-nuxoll> (Utolsó elérés: 2025. 03. 23.)

OECD (2025) *Empowering learners for the age of AI: An AI literacy framework for primary and secondary education (Review draft)*. OECD, Paris. Elérhető: https://ailiteracyframework.org/wp-content/uploads/2025/05/AILitFramework_ReviewDraft.pdf (Utolsó elérés: 2025. 03. 23.)

Petruska, F. (2024) *A köz- és felsőoktatás az MI korában* [blogbejegyzés], május 13. Információs Társadalom Kutatóintézet. Elérhető: <https://www.ludovika.hu/blogok/itkiblog/2024/05/13/a-koz-es-felsooktatas-az-mi-koraban/> (Utolsó elérés: 2025. 03. 23.)

Piaget, J., Inhelder, B. (2024) *Gyermeklélektan*, (2. jav. kiad.), Osiris. ISBN 9789632764962

Rab, Á. (2025) *A MI tudásunk* [webinárium]. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=f17Zb7qst-o> (Utolsó elérés: 2025. 03. 23.)

Vodafone Stiftung (2024) *Pioniere des Wandels: Wie Schüler:innen KI im Unterricht nutzen möchten*. Elérhető: <https://www.vodafone-stiftung.de/wp-content/uploads/2024/03/Pioniere-des-Wandels-wie-Schueler-innen-KI-im-Unterricht-nutzen-wollen-Jugendstudie-der-VS-2024.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 07. 14)

Vodafone Stiftung (2025) *KI an europäischen Schulen: Deutscher Bericht zur Befragung von 12- bis 17-jährigen Schüler:innen in sieben Ländern*. Elérhető: https://www.vodafone-stiftung.de/wp-content/uploads/2025/01/KI_an_europaeischen_Schulen_Deutscher_Laenderbericht_IPSOS.pdf (Utolsó elérés: 2025. 07. 04.)

A stratégia is lehet közérthető?

A Gödöllői Városi Könyvtár újszerű

stratégiaalkotási folyamata

Towards a Clear Strategy

The Innovative Strategic Planning Method of the Gödöllő City Library

Istók Anna

istoka@gvik.hu

Gödöllői Városi Könyvtár és

Információs Központ

igazgatóhelyettes

Beérkezett: 2025.10.22.

Elfogadva: 2025.12.11.

Publikálva: 2025.12.22.

Létezik olyan, hogy olvasóbarát stratégia? Képregényben elmesélt küldetésnyilatkozat? Újfajta divathóbort, a szakmaiság megcsúfolása, lebutítása, vagy korszerű megközelítése és érthető csomagolása egy száraz és unalmas menedzsmenteszköznek? A Gödöllői Városi Könyvtár a stratégiai tervezés minden fontos lépését betartva megpróbálta oly módon megalkotni a következő ciklusra vonatkozó, 2024-ben kiadott hosszú távú (2024–2030) tervét, hogy az mind a munkavállalók számára világosan kijelölje az útvonalat és az ahhoz tartozó feladatokat, mind a szélesebb közönség számára közérthetővé tegye, milyen értékeket képvisel a könyvtár, melyek a jövőbeni tervei, milyen lehetőségeket kínál állampolgárainak. A tervezési munkát részletesen bemutató cikkhez mellékletként kapcsolódó látványos infografika segíti a könnyebb befogadást.

könyvtári stratégia tervezés, minősített könyvtár, városi könyvtár

Can a strategy be reader-friendly? Can a mission statement be effectively communicated through a comic strip? Are such approaches mere passing trends that undermine professional standards, or can they be considered innovative methods for conveying traditionally boring and complex management tools in a more accessible and engaging manner? The Gödöllő City Library approached its upcoming strategic cycle by rigorously adhering to all fundamental steps of strategic planning, and published its new strategic plan in 2024. It sought to formulate a long-term plan (2024–2030) that would not only provide a clear direction and task allocation for staff members, but also present the institution's values, goals, and citizen-focused services in a way that is understandable to a wider public audience. By combining professional rigor with creative communication, the library aimed to bridge the gap between strategic intent and everyday relevance. The article detailing this comprehensive planning process concludes with a visually compelling infographic designed to enhance accessibility and facilitate understanding.

library strategic, planning, qualified library, municipal library

Cite as / Így hivatkozd: Istók, A. (2025)

A stratégia is lehet közérthető? A Gödöllői Városi Könyvtár újszerű stratégiaalkotási folyamata / Towards a Clear Strategy: The Innovative Strategic Planning Method of the Gödöllő City Library, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(4), p. 437–457.

<https://doi.org/10.3311/celistr.42764>

1. Inspiráció

A minőségmenedzsmentet alkalmazó szervezetek számára kötelező dokumentum a hosszútávú stratégia, de más intézmények is rendelkezhetnek vele. Ez tapasztalataink szerint leginkább egy fiókban porosodó, nehezen olvasható, még kevésbé megjegyezhető szöveg, melyet a napi munka során soha, az éves tervezésben is csak esetlegesen néznek át a dolgozók. A benne foglalt stratégiai célok teljesülését jelző indikátorok nyomán követése pedig, tegyük szívünkre a kezünket és valljuk be, annyi energiát és időt emésztene fel, melyet hazai körülmények között elég kevés könyvtár képes erre a célra áldozni. Jó esetben a vezetőség szem előtt tartja az abban foglalt célokat, és időről-időre ellenőrzi a megvalósulást, de legalábbis igyekszik a meghatározott irányon maradni. A stratégiai terv eddig számunkra is egy megfoghatatlan, kényszerből kipipált feladat volt, mely ahelyett, hogy utat mutatott volna az intézmény munkatársainak, inkább csak kellemetlen hiányérzetet okozott annak nem ismerete miatt. Törvényszerű, hogy így legyen?

2024-ben a Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ (GVKIK) vezetése úgy döntött, hogy az eddigi hagyományokkal szakítva megpróbálkozik egy olyan stratégia megalkotásával, mely hűen tükrözi az intézmény innovatív jellegét és közérthető mind a munkatársak, mind a használók számára.

Inspirációként hatott ránk Gödöllő testvérvárosának, Wageningen könyvtárának, a De bblthk stratégiájának látványos infografikája (1. ábra). Az intézményben tett szakmai látogatás során megismerhettük a holland könyvtár mindennapi munkáját, együttműködését a várossal és a jövőképeket is. Az infografikán illusztrációkkal és rövid szöveggel mesélnek közérthetően a következő évekre vonatkozó terveikről. A teljes stratégia elérhető a könyvtárunk weboldalán (De bblthk, 2025). Az infografika bal oldalán olvasható misszió az alábbi pontokban foglalja össze a könyvtár küldetésnyilatkozatát, melyben két kiemelt célcsoportot is megneveznek: a 0–12 év közti gyermekeket és az alacsony írástudásúakat:

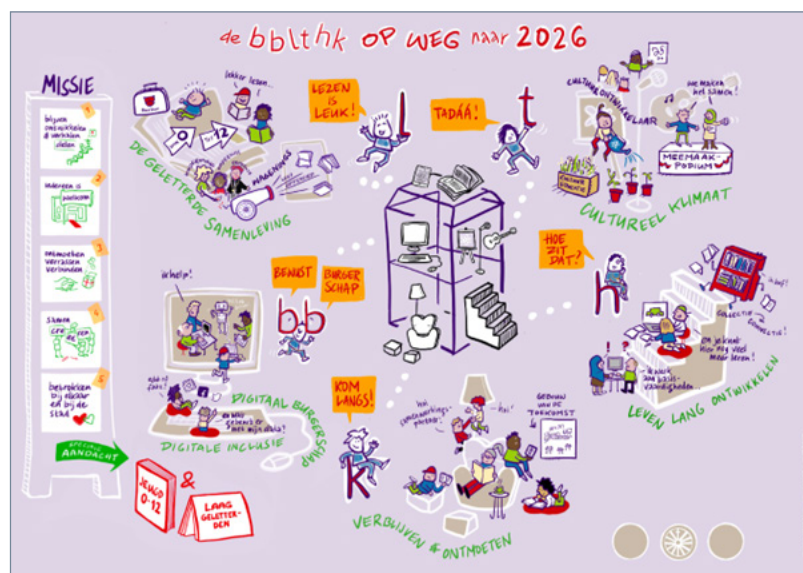
- Folyamatosan fejlődni & történeteket megosztani.
- Mindenki számára nyitottnak lenni.
- Találkozni, meglepni, összekapcsolni.
- Együtt alkotni.
- Elkötelezetten dolgozni egymásért és a városért.

Stratégiai célként 5 pontot neveznek meg:

- Műveltebb társadalom: Könyvek, újságok, olvasási élmények, „Olvasni jó!” kampányok.
- Digitális állampolgárság és befogadás: Tudatos állampolgárság, Digitális készségek fejlesztése, Információs műveltség: „Valódi vagy álhír?”, Adatvédelem kérdése.
- Kulturális klíma: Közös kulturális alkotás, Kulturális élmények – színház, zene, kreatív oktatás.
- Egész életen át tartó tanulás: Készségfejlesztő tanfolyamok, Képzések különböző életkorban.
- Találkozás és együttlét: Közösség, Találkozási hely, együttműködés, Társalgás, pihenés, tanulás barátságos környezetben.

A stratégia megvalósításához vezető konkrétumok, intézkedések a honlapon részletesen is megtalálhatóak (De bblthk, 2025). A terv jól átlátható, követhető, egyaránt tájékoztatja az állampolgárokat arról, mit is várhatnak el az intézménytől, ugyanakkor világosan kijelöli az útvonalat és feladatokat a munkatársak számára is.

„A stratégiai terv eddig számunkra is egy megfoghatatlan, kényszerből kipipált feladat volt ...”

1. ábra: A De bblthk stratégiájának infografikája (forrás: De bblthk)

Munkájuk arra sarkalt bennünket, gödöllői könyvtárosokat, hogy mi is valami hasonlóval próbálkozzunk. Elsősorban tartalmában, de formájában is újítsuk meg, tegyük közérthetővé és követhetővé stratégiánkat.

2. Előzmények

A GVKIK hosszútávú stratégiai tervezésének alapját 6–7 éves stratégiai tervezési ciklusok jelentik. Első, dokumentált stratégiánk a 2008–2013 közötti időszak számára nyújtott útmutatást, a következő ciklus 2016–2023-ra szól, és legújabb stratégiai tervünk szintén hétéves időtávot foglal magában: 2024–2030-ig (GVKIK, 2024). Stratégiánk mindig is egyfajta alapot szolgáltatott a rövid távú és az éves munkatervezésünkhöz, valamint az operatív működéshez. S bár nem tartalmazott konkrét, számszerűsíthető célokat és intézkedéseket, vitathatatlan érdeme volt, hogy 2008-tól kezdve stratégiai célként már megjelent benne stratégiai célként a minőségmenedzsment meghonosítása a szervezeti kultúrában. Az intézményünkben 2011-től már Minőségirányítási Csoport (később Tanács) működött, mely a stratégiai tervezési munkákat is koordinálta.

A Gödöllői Városi Könyvtár 2014-ben elsőként vált minősített könyvtárrá a hazai városi könyvtárak között, 2018-ban – szintén elsőként a városi könyvtárak között – megnyertük a Könyvtári Minőségi díjat is, majd címvünket 2020-ban megújítottuk. Ez utóbbinál a szakértői látogatás során a 2016–2023 közti stratégiánkra vonatkozóan, valamint a Könyvtárak Minőségi Működésének Értékelési Rendszere (KMÉR) 2. stratégiai kritériumánál több megjegyzést és kérdést kaptunk:

- Miért terveznek hétéves ciklusra?
- Miért nem fogalmaztak meg új célokat?
- Hogyan értékelik a célok időarányos teljesülését?
- A nem mérhető és túl távan megfogalmazott stratégiai célokat változtatás nélkül hozták át az előző ciklusból.
- SWOT- és PGTTJ-elemzés készült, a következtetések megjelennek a stratégiában.
- Megfigyelhető a stratégia rugalmas kezelése, új, időszerű, a fenntartó törekvéseihez igazodó célok beiktatása.
- Az éves munkatervek konkrétak, célokkal, felelősökkel, határidőkkel. Kapcsolódnak a stratégiai célokhoz.

„A Gödöllői Városi Könyvtár 2014-ben elsőként vált minősített könyvtárrá a hazai városi könyvtárak között ...”

A KMÉR 1. Vezetési kritériumához szintén érkeztek megjegyzések:

- A viselkedési normákat soknak találok, így nem eléggé markánsak és megjegyezhetőek.
- A küldetés és jövőkép túl átlagos, kirí a könyvtár kreatív, frappáns anyagai közül.

Fejlesztendő területnek nevezték meg a szakértők a konszenzusos értékelésben:

- a hosszú stratégiai célokat,
- a rosszul megfogalmazott, nem mérhető célokat, és
- ajánlották egy átfogó célrendszer kidolgozását, használatát (küldetéstől a munkatársig).

A kritikát megfontolva, intézményünk a következő stratégiájának megtervezésekor az alábbi döntéseket hozta:

- Megtartjuk a hétéves időszakot átölelő tervezési ciklust. Ahogy a szakértői jelentés is fogalmazott, a stratégiai céljaink ciklusok óta változatlanok, ugyanakkor a fenntartói törekvéseket követik. Számunka a stratégia a hosszú távú tervezés fontos igazodó pontja, szeretünk hosszabb időtávban gondolkodni. Ezen kívül városunk abban a helyzetben van, hogy kisebb-nagyobb változásoktól eltekintve, 30 éve ugyanaz a városvezetés irányítja településünket, így intézményünk számára is adottak a feltételek a kiszámítható, hosszú távú tervezéshez. Ugyanakkor célunk, hogy rugalmasan tudjunk alkalmazkodni a folyamatosan változó világhoz, melyben működünk.
- Csökkentjük a nem mérhető, rosszul, túl általánosan megfogalmazott célok számát. A célkitűzésekhez már konkrét, megfogható intézkedéseket rendelünk. Az éves munkatervezés során fogalmazzuk meg azokat a beavatkozások, melyek rövidtávú, határidős feladatokat jelentenek a gyakorlatban.
- A stratégiai célok számát a megvalósíthatósági korlátot figyelembe véve csökkentjük. A korábbi céljaink mellett a SWOT-elemzésünket figyelembe véve egy teljesen új területet is beemelünk, mely az elkövetkezendő időszakban intézményünkben a legkritikusabb területe lesz: ez a humánerőforrás-menedzsment.
- A küldetésnyilatkozaton és szervezeti kultúra elemein változtatunk, frappánsabb, kevesebb, az intézményünket jobban kifejező tartalmat fogalmazzunk meg.
- A stratégia szöveges változata mellett készítünk egy látványos infografikát is (bár nem annyira vidámat, mint a holland példa), mely közérthetően ábrázolja könyvtárunk elképzeléseit a jövőre nézve.
- Nyelvezetében törekszünk az egyszerűsége.

A négy stratégiai célunkat figyelemfelhívó, rövid szlogenekkel fogjuk össze.

„Számunka a stratégia a hosszú távú tervezés fontos igazodó pontja, szeretünk hosszabb időtávban gondolkodni.”

3. A stratégia előkészítése

A Minőségirányítási Tanács az új stratégia megtervezését 2023-ban kezdte egy a munkatársak bevonásával készült SWOT- és PGTTJ-elemzés készítésével. A SWOT-analízis keretében közös brainstorming során valamennyi munkatárs elmondta azokat a tényezőket, melyek szerinte az intézmény erősségei, gyengeségei, és lehetőség szerint külső tényezőket is összegyűjtöttünk. Ezeket aztán összesítettük és utána egyénileg súlyoztuk, pontosztuk. A munkatársak véleménye ugyanakkora szereppel esik latba, mint a vezetőségé. A kapott eredményeket

összevetettük a korábbi évek tapasztalataival és meghatároztuk azokat a területeket, ahol beavatkozás szükséges.

A PGTTJ-elemzés az intézmény teljes környezeti elemzését jelentette, melyre egy ideiglenes munkacsoportot hoztunk létre. Az intézmény valamennyi osztályáról delegáltunk kollégát, így az elemzés elkészítésének minden tag a saját szakterületének megfelelő részterület elérhető szakirodalmát dolgozta fel, illetve végzett (1. táblázat).

1. táblázat: A 2023-as PGTTJ-elemzés eredménye

PGTTJ	kutatandó témák, elérhető dokumentumok	felelős
Politika	- IFLA trendek röviden – ENSZ SDG-k, Libraries and the Sustainable Development Goals (2018), IFLA - 2021. évi LXXIX. törvény a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról – továbbá a kapcsolódó jogszabályok, a kereskedelmi tevékenységek végzésének feltételeiről szóló 210/2009. (IX. 29.) Korm. rendelet - MKE állásfoglalások	igazgatóhelyettes
Helyi politika	- 2021–2027 Gödöllő Integrált Településfejlesztési Stratégiája (2023) - Gödöllő Kulturális és Közművelődési Konceptiója (2013) - Gödöllő Ifjúsági Konceptiója (2023)	helytörténeti és gyermekkönyvtáros kolléga
Gazdaság	- foglalkoztatottság - kultúrafogyasztás - könyvpiac - A Jövő Települései Magyarországon 2024 – Az Egyensúly Intézet településindexe	tájékoztató kolléga
Helyi gazdaság	- költségvetés - bérfejlesztés	igazgató
Társadalom/ Helyi társadalom	- Covid - rezsiköltség - háborúk - pedagógushíány - iskolázottság - végzettség	igazgatóhelyettes
Technológia	- digitalizáció, online oktatás, képzés - RFID – okoskönyvtárak, okosvárosok távhasználat	informatikai referens
Jogi környezet	- vonatkozó törvények kiegészítése az új jogszabályokkal	feldolgozó kolléga

„Az intézmény stratégiai tervének kidolgozásában az elkészült két elemzés mellett felhasználtuk az igazgató vezetői pályázatát is ...”

Az intézmény stratégiai tervének kidolgozásában az elkészült két elemzés mellett felhasználtuk az igazgató vezetői pályázatát is, valamint beépítettük a stratégia szellemiségébe az elmúlt évek minőségirányítási gyakorlatát, a TQM-szemléletet (Istók, 2018).

Az elkészült új stratégiát 2024 év végén munkaértekezlet keretében ismertettünk a teljes kollektívával. A munkatársak örömmel fogadták az átlátható, világos célokat, a könnyen érthető célkitűzéseket, és a látványos infografika számukra is sokkal érthetőbbé tette az intézményi stratégiai célokat, melyekkel könnyen tudnak így azonosulni.

4. A Gödöllői Városi Könyvtár új stratégiája 2024-2030

Az új stratégiában helyett kapott a megújult küldetésnyilatkozat és szervezeti kultúra, a jövőkép, valamint a minőségpolitika mellett az új PGTTJ- és SWOT-elemzések, és a négy stratégiai cél részletesen kifejtve (1. melléklet).

4.1. Küldetésnyilatkozat

A könyvtár korábbi küldetésnyilatkozata, annak megfogalmazása túl általános volt, nem tükrözte azt az innovatív, kreatív szellemiséget, mely intézményünk sajátosságos jellemzője.

A múlt, a hagyományok iránti tiszteletből sokáig nem módosítottuk rajta, de 2024-ben úgy éreztük, valóban elérkezett az idő egy fiatalos jelmondatra.

A több mint 20 éves nyilatkozat így hangzott:

„A Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központnak az a feladata, hogy mindenki számára biztosítsa az információhoz való szabad hozzáférést a kultúra, a tudomány, és gazdaság minden területén. A könyvtár munkatársainak küldetése, hogy szakmai felkészültségükkel biztosítsák a használoközpontú, minőségi könyvtári szolgáltatásokat. A könyvtár őrzi és ápolja a klasszikus könyv, zene, film - kultúrához kapcsolódó értékeket, elkötelezett híve az olvasásfejlesztési munkának. Biztosítja más könyvtárak és információszolgáltatók adatbázisának elérését, az Internet használatát, és közhasznú információs tevékenységet végez. Szolgáltatásaival, sokszínű irodalmi és kulturális programjaival és a gazdag kulturális és történelmi hagyományokkal rendelkező kisváros helyismereti gyűjteményének gazdagításával, feltárásával őrzi és megjeleníti a sajátos Gödöllői arculatot.”

A megújult küldetésnyilatkozatunk a négy stratégiai cél egy mondatban való tömör összefoglalása lett:

„Teljesebbé tesszük az emberek életét, a közösségi élet szíve vagyunk, ahol jó tanulni, alkotni, felfedezni és kapcsolódni egymáshoz.”¹

Minőségpolitikai nyilatkozatunk és jövőképünk változatlanul maradt.

4.2. Jövőkép

A Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központot a jövőben úgy képzeljük el mint:

- Gödöllő jelentős kulturális intézményét, amely korszerű gyűjteménnyel és szolgáltatásokkal rendelkezik, és megfelelő háttere az élethosszig tartó tanulásnak;
- a szabadidő hasznos eltöltésének helyszínét, kulturális találkozóhelyet;
- egy modern technológiával felszerelt könyvtárat, mely szolgáltatásaival segítséget nyújt a digitális kompetencia fejlesztésében;
- amely kreatív alkotásra ösztönöz, olvasásfejlesztési és népszerűsítési munkát végez;
- ahol a hátrányos helyzetű emberek is egyenlő eséllyel vehetik igénybe szolgáltatásait;
- közösség építő, valóságos és virtuális közösségi teret, amelyet barátságos, esztétikus környezet és légkör jellemez;
- amely együttműködik a város, a térség és a régió könyvtáraival, jó kapcsolatokat tart társintézményekkel, civil és szakmai szervezetekkel;

„ »Teljesebbé tesszük az emberek életét, a közösségi élet szíve vagyunk, ahol jó tanulni, alkotni, felfedezni és kapcsolódni egymáshoz.« ”

¹ GVKIK Küldetésnyilatkozata.
Elérhető: <https://www.gvik.hu/alapdokumentumok> (Utolsó elérés: 2025.09.01.)

„A szervezeti kultúra egyszerre láthatatlan és mégis látható: áthatja az intézmény mindennapjait, összetartó erőként működik a munkatársak között, valamint segíti az intézményi célokkal való azonosulást.”

- amelynek könyvtárosai sokoldalúak és jól képzettek, elhivatottak, egymással szemben elfogadóak.

4.3. Minőségpolitikai nyilatkozat

A Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ vezetése és munkatársai elkötelezettek abban, hogy a polgárok és a közösségek számára korszerű és minőségi szolgáltatást nyújtsanak.²

- A szolgáltatások és a gyűjtemény szervezése használóközpontúságra épül, a könyvtár rendszeresen felméri a helyi használói igényeket, elégedettséget, és aszerint alakítja szolgáltatásait és a könyvtári állományt.
- Minőségi szolgáltatást nyújt és szinten tartja azt. A szolgáltatások színvonalát rendszeresen ellenőrzi, elvégzi az esetleges korrekciókat, s annak eredményességét figyelemmel kíséri. Az egyes folyamatoknál kialakított határidőket betartja. A panaszokat vizsgálja, a hibákat kijavítja.
- A munkahelyi kultúrának legfontosabb eleme a minőségközpontú gondolkodás, melyet mind a munkavégzés során, mind a személyes kapcsolatokban, mind megjelenésükben kifejezésre juttatnak a munkatársak.
- A könyvtár törekszik az esélyegyenlőségi szempontok maradéktalan érvényesítésére a könyvtár épületében, a könyvtári szolgáltatásokban, gyűjteményben, valamint a könyvtár honlapján és a közösségi hálón.
- A könyvtári környezettel kapcsolatban is a minőségi szempontokat érvényesíti. Megfelelő terekben kulturált berendezést biztosít a könyvtár használatához. A terek tisztasága, a gyűjtemény, a használók és a munkatársak személyi biztonsága és a környezet megóvása és fenntarthatósága kiemelt figyelmet kap.
- A könyvtár működésére vonatkozó dokumentumokat, adatokat nyilvánosságra hozza.
- A könyvtárban Minőségirányítási Tanács működik, amely folyamatosan figyelemmel kíséri a minőségpolitikai elvek érvényesülését és fejleszti a minőségirányítási rendszert.

4.4. Szervezeti kultúra

A szervezeti kultúra az a minden munkatárs által, közösen elfogadott értékrendszer, melyet magukra nézve érvényesnek tartanak, és az új tagoknak is átadnak. A szervezeti kultúra képezi a követendő mintát a könyvtár és könyvtárosai számára: legyen szó munkavégzésről, problémamegoldásról, egymás közötti kommunikációról, csapatmunkáról, viselkedésről vagy közösségről. A szervezeti kultúra egyszerre láthatatlan és mégis látható: áthatja az intézmény mindennapjait, összetartó erőként működik a munkatársak között, valamint segíti az intézményi célokkal való azonosulást.

A GVKIK szervezeti kultúra korábbi elemeit a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat: A GVKIK szervezeti kultúra korábbi elemei

befogadókészség	innováció	sokszínűség
nyitottság	szervezettség	tudásmegosztás
összetartás	csapatmunka	célorientáltság
segítőkézség	kreativitás	elkötelezettség
nagy teherbírás	lojalitás	elhivatottság
szakmaiság	olvasóközpontúság	hatékonyság
tolerancia	udvariasság	vidámság

² GVKIK Minőségirányítás. Elérhető: <https://www.gvik.hu/minosegiranyitas> (Utolsó elérés: 2025.09.01.)

2024-ben negyedére csökkentettük a szervezeti kultúra elemeit, kiválasztva azon tényezőket, melyek leginkább jellemzik az intézményünk szellemiségét, a munkamorált. A korábbi gyakorlattal szemben a kiválasztott öt elemhez rövid magyarázatot is adtunk.

- Innováció: nem félünk a változástól, szeretünk úttörők lenni, újítani, bátorság és humor a fegyverünk.
- Együttműködés: partnereink a használók, a könyvtáros szakma, a kulturális élet többi szereplője. Egy csapat vagyunk, a csapatmunkában hiszünk.
- Felhasználóközpontúság: kiindulópontunk a használó, az ő jólétük. Ebből nem engedünk.
- Elkötelezettség: csak akkor lehetünk profik, ha hiszünk abban, amit csinálunk. Hiszünk a hivatásunk fontosságában, egymásban, hogy szükség van ránk.
- Tudásmegosztás: a tanulás legjobb módja. Tudásunkat megosztjuk egymással, a felhasználókkal és a könyvtáros szakmával. A szinergia előrébb visz mindenkit.

„... a kollégák inkább a pozitív tényezőkre koncentráltak a helyzetértékelésnél.”

5. SWOT-analízis 2023

A 2023-as munkatársi brainstorming keretében összegyűjtöttük intézményünk külső és belső tényezőit. A munkatársaink ezeket súlyozták. 10–10 pontot oszthattak szét tetszőleges arányban a pozitív és negatív tulajdonságok között. A pontokat ezután százalékosítottuk, hogy a korábbi adatokkal összehasonlíthatóak legyenek, hiszen a kollégák létszámtól függően mindig más volt az összpontszám (3. táblázat).

3. táblázat: A SWOT elemzések értékei 2013 és 2023 között

	Erősség	Lehetőség	Pozitív oldal	Gyengeség	Veszély	Negatív oldal	Egyenleg
2013	64%	36%	49%	53%	47%	51%	–2%
2016	88%	12%	45%	74%	26%	55%	–10%
2018	84%	16%	49%	46%	54%	51%	–2%
2020	89%	11%	48%	58%	42%	52%	–4%
2020 (Covid-év)	69%	31%	52%	46%	54%	48%	+4%
2023	78%	22%	51%	56%	44%	49%	+2%

2023-ban a pozitív számok összértéke meghaladta a negatívét, azaz az elmúlt 10 évben már egymás után a második alkalommal fordult elő, hogy a kollégák inkább a pozitív tényezőkre koncentráltak a helyzetértékelésnél. Bár ez csak egy hibás érték, hiszen minden évben 50–50%-nak kellene lennie a megoszlásnak, az egyenlegnek pedig 0-nak, de az eltérés pozitív vagy negatív irányba mindig érdekes indikátora a munkatársak hangulatának.

A 2020-as év végén a munkatársak egyéni és intézményi szinten is megtapasztalhatták, hogy a koronavírus-járvány által okozott válsághelyzetet nemcsak, hogy képesek voltak kezelni, de megerősödve jöttek ki belőle. Ez növelte az intézmény vezetésébe és az önmagukba vetett hitüket, a pozitív viszonyulásukat önmagukhoz, az könyvtárhoz és a külső változásokhoz.

Érdeemes megemlíteni, hogy 10 éves távlatban is igaz, hogy a „Veszélyek” minden vizsgált évben hangsúlyosabbak voltak, mint a „Lehetőségek”. A legkirívóbb

ebben a tekintetben a 2018-as év volt, amikor a „Veszélyek” és a „Lehetőségek” között 38%-os volt a különbség. Míg az „Erősségek” és „Gyengeségek” az intézmény által kontrollálható, belső tényezőkre, addig a „Lehetőségek” és „Veszélyek” az intézmény által nem kontrollálható, külső tényezőkre vonatkoznak.

4. táblázat: A SWOT elemzés változása a Covid után

	Pozitív oldal 2020 (Covid-év)	Pozitív oldal 2023	Negatív oldal 2020 (Covid-év)	Negatív oldal 2023
humánerőforrás	40%	30%	51%	62%
szakmai munka	31%	9%	22%	5%
kommunikáció, menedzsment	12%	31%	3%	15%
olvasók	0	17%	14%	0
közművelődési, kulturális és társadalmi viszonyok	8%	4%	9%	13%
gazdasági, strukturális tényezők	4%	0	2%	6%
épület, berendezés	6%	10%	0	0
Összesen	101%	101%	101%	101%

A 4. táblázat összegzi az egyes tényezők közötti pozitív és negatív megoszlásokat. Jól látszik, hogy a humánerőforrás abszolút negatív irányt vett, a szakmai munka vegyes, a kommunikáció, menedzsment ezzel szemben mindkét esetben nőtt. Az olvasók abszolút pozitív elmozdulást mutatnak, akárcsak az épület és berendezés. Abszolút negatív irányt mutat a közművelődési, társadalmi viszonyok és a gazdasági, strukturális viszonyok megítélése.

„A negatív részen egy veszély kapta a legtöbb pontot: a létszám, a leépítéstől való félelem, míg a munkatársak a legnagyobb gyengeségüknek a határidők betartását és a technikai fejlődéssel való lépéstartást és a korfát tartották.”

5.1. Humánerőforrás

A 2023-as évben a humánerőforrások (munkatársak tulajdonságai + csapat) pozitív vonatkozásaira arányaiban jóval kevesebb pontszámot osztottak ki a munkatársak, mint a 2020-as év végén. Ezzel párhuzamosan a negatív oldalra kiosztott pontszámok jelentősen nőttek, így a humánerőforrás megítélése elcsúszott a negatív tartományba, duplája lett az egyenleg.

5. táblázat: A humánerőforrás megítélésének változása a Covid után

	Pozitív oldal 2020 (Covid-év)	Pozitív oldal 2023	Negatív oldal 2020 (Covid-év)	Negatív oldal 2023
munkatársak	18%	15%	44%	33%
csapat	22%	15%	8%	28%
humánerőforrás összesen	40%	30%	51%	62%
változás az előző évhez képest		-10%		+11%

A pozitív oldalon, az erősségek között a legtöbb pontot – 2020-hoz hasonlóan – továbbra is a csapatmunka, a humor és a kreativitás kapta. A negatív részen egy veszély kapta a legtöbb pontot: a létszám, a leépítéstől való félelem, míg a munkatársak a legnagyobb gyengeségüknek a határidők betartását és a technikai fejlődéssel való lépéstartást és a korfát tartották. Érdekes megjegyezni,

hogy míg a 2020-as év végén a munkatársak a könyvtár legnagyobb gyengeségének a maximalizmusra való törekvést és az ebből fakadó túlterheltséget jelölték meg, addig a 2023-as évben ez a szempont már nem jelent meg a gyengeségek között, ami arra enged következtetni, hogy ebben a tekintetben pozitív irányban történt elmozdulás.

5.2. Szakmai munka

A szakmai munkával kapcsolatban (6. táblázat) a 2020-as év végéhez képest 2023-ban sokkal kevesebb pontot osztottak ki a munkatársak mind pozitív, mind negatív előjellel, ami arra enged következtetni, hogy megítélése vegyes. A 2023-as év elején a szakmai szempontok valami miatt nem voltak olyan hangsúlyosak, mint az előző elemzésnél. A legtöbb pozitív értékelést a lehetőségeknél találjuk: pl. a technikai fejlődés, míg erősségeink között a fotók és grafikák, valamint az állományt emelték ki. A legjelentősebb külső veszélynek a munkatársak a könyvtárosképzést, a szakmai utánpótlást tartották. Belső negatívumot nem említettek a kollégák.

6. táblázat: A szakmai munka megítélésének változása a Covid után

	Pozitív oldal 2020 (Co- vid-év)	Pozitív oldal 2023	Negatív oldal 2020 (Covid-év)	Negatív oldal 2023
szakmai munka	31%	9%	22%	5%
változás az előző évhez képest		-22%		-17%

5.3. Kommunikáció, menedzsment

A menedzsment vonatkozásában (7. táblázat) 2023-ban a legnagyobb erősségnek a béremelést, a jó szervezőkészséget, a kitartást és a jó válságmenedzselést tartották a kollégák. A lehetőségek közül kimagaslik a jó kapcsolat a fenntartóval és az alkotói szabadság biztosítása. A kommunikáció csak negatív vonatkozásban jelent meg az elemzés során. A belső kommunikáció az egyik legjelentősebb gyengeségünknek nőtt ki magát az elmúlt két évben, amihez a nyílt kommunikáció hiánya is társult. Ez a tényező is vegyes megítélésűvé vált 2023-ban.

7. táblázat: A kommunikáció és men

	Pozitív oldal 2020 (Co- vid-év)	Pozitív oldal 2023	Negatív oldal 2020 (Covid-év)	Negatív oldal 2023
kommunikáció, menedzsment	12%	31%	3%	15%
változás az előző évhez képest		+19%		+12%

5.4. Olvasók

A vilájárványt megelőző években az olvasók néhány negatív tényező mellett alapvetően a pozitív oldalon álltak (8. táblázat), főként az erőteljes kiscsoportos közösségeknek hála. 2020 év végére valós fenyegetettséget jelentett, hogy elvesztjük a személyes kapcsolatot az olvasókkal, visszafejlődnek a kiscsoportok, elpártolnak felhasználóink. A 2023-as elemzésből kiderül, hogy ezt a folyamatot nemcsak megállítottuk, de vissza is fordítottuk. Az olvasók csak és kizárólag po-

„A lehetőségek
közül kimagaslik
a jó kapcsolat a
fenntartóval és az
alkotói szabadság
biztosítása.”

zitiv vonatkozásban szerepelnek. Az olvasókkal való kapcsolat és a kisközösségek együttesen messze túlszárnyalják a csapatmunkát, ami a korábbi években a legnagyobb erősségünk volt. Negatív említés 2023-ban nem történt az olvasókkal kapcsolatban.

8. táblázat: Az olvasók megítélésének változása a Covid után

	Pozitív oldal 2020 (Co- vid-év)	Pozitív oldal 2023	Negatív oldal 2020 (Covid-év)	Negatív oldal 2023
olvasók	0	17%	14%	0
változás az előző évhez képest		+17%		-14%

5.5. Közművelődési, kulturális és társadalmi viszonyok

A 9. táblázatnál a pozitív oldalon ott találjuk a szakmai érdekképviselőket és a helyi lakosok igényét a kultúrára, míg a negatív oldalon megjelenik a kultúrdeológia változása intoleráns irányba és a helyi választások. Egy abszolút negatív irányú tényezőt mutat a kép, csökkent a pozitív megítélés, és nőtt a negatív.

9. táblázat: Az közművelődési, kulturális és társadalmi viszonyok megítélésének változása a Covid után

	Pozitív oldal 2020 (Co- vid-év)	Pozitív oldal 2023	Negatív oldal 2020 (Covid-év)	Negatív oldal 2023
közművelő- dési, kulturális és társadalmi viszonyok	8%	4%	9%	13%
változás az előző évhez képest		-4%		+4%

5.6. Gazdasági, strukturális tényezők

A gazdasági és strukturális tényezőket (10. táblázat) 2023-ban egyik kolléga sem említette a pozitív oldalon, nőtt viszont a negatív megítélése, tehát ez is egy abszolút negatív irányú elmozdulást mutat. Az energiaárak növekedése miatti kényszerű bezárás a jövőre nézve is fenyegetést jelent, a könyvtárak növekedése és a pályázati források szűkülése jelentett még veszélyt. Gyengeség nem volt, csak a külső oldalon szerepelt.

10. táblázat: A gazdasági, strukturális tényezők megítélésének változása a Covid után

	Pozitív oldal 2020 (Co- vid-év)	Pozitív oldal 2023	Negatív oldal 2020 (Covid-év)	Negatív oldal 2023
gazdasági, struk- turális tényezők	4%	0	2%	6%
változás az előző évhez képest		-4%		+4%

5.7. Épület, berendezés

Az épület és berendezés megítélése 2023-ban abszolút pozitív volt. Egyedül az erősségeink között szerepelt.

11. táblázat: Az épület, berendezés megítélésének változása a Covid után

	Pozitív oldal 2020 (Covid- év)	Pozitív oldal 2023	Negatív oldal 2020 (Covid-év)	Negatív oldal 2023
épület, berendezés	6%	10%	0	0
változás az előző évhez képest		+4%		0%

„2023 szeptemberében az ENSZ 12 nagy hatású kezdeményezést jelentett be, mint az SDG-k elérésének felgyorsítását célzó csomagot.”

6. PGTTJ-elemzés

6.1. Makrokörnyezet

6.1.1 Politika - Trendek

Nemzetközi szinten a könyvtárak jövője szempontjából legfontosabb iránymutatás az ENSZ által meghatározott fenntartható fejlődési célok 2030-ig – SDG-k (Sustainable Development Goals) és melyeket az IFLA nemzetközi könyvtáros szervezet is iránymutatásként határozott meg a könyvtárak számára (2. ábra).³

2. ábra: Fenntartható fejlődési célok (forrás: Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, 2017)

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) az elmúlt években több ponton is kapcsolódott a kezdeményezéshez. Számos jó gyakorlat indult el Magyarországon, melyeket egy tanulmányban összegeztek (MKE, 2018). 2023 szeptemberében az ENSZ 12 nagy hatású kezdeményezést jelentett be, mint az SDG-k elérésének felgyorsítását célzó csomagot. Ezek különböző lehetőséget kínálnak a könyvtárak munkájának kiemelésére, elismerésre és támogatásra nemzeti és globális szinten egyaránt.⁴

A könyvtárak számára a legfontosabb kapcsolódási pontok az oktatás, a mentális egészség, a szociális háló, a lokalitás, a digitális infrastruktúra, a fenntarthatóság, a partnerség és az együttműködés.

A MKE mint országos könyvtárszervezet a kitűzött célok figyelembevételével szakmai programokat, képzéseket szervez, támogatja az együttműködést az SDG-célok megvalósulása érdekében. A 2023–2027 ciklus elnöksége

³ Alapvető Jogok Biztosának Hivatala (2025) ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok (Sustainable Development Goal, SDGs). Elérhető: <https://www.ajbh.hu/-/ensz-fenntarthato-fejlodesi-celok-sustainable-development-goal-sdg-> (Utolsó elérés: 2025.09.01.)

⁴ Az ENSZ 12 nagy hatású kezdeményezése:

1. Az oktatás átalakulása
2. Adatbázisok szerepe
3. A lokalitás felértékelődése
4. Szociális háló erősítése és munkahelyteremtés
5. Jövő kormány, politikai innováció
6. Digitális infrastruktúra kiépítése
7. Nők elleni erőszak felszámolása
8. Kereskedelem átalakítása
9. SDG ösztönzőrendszer erősítése
10. Fenntartható gazdaságpolitika
11. Élelmiszerrendszerek átalakítása
12. Megújuló energiaforrások

ezen felül kiemelten kezeli a könyvtári érdekvédelmi tevékenységet és arculat-építést, valamint a hazai könyvtári utánpótlás, képzés megújítását, a könyvtáros szakma felfrissítését, megújítását.

6.2 Jogi környezet

A hazai könyvtárügy elemzését nehezen tudjuk függetleníteni a kulturális szférában, a köznevelésben és felsőoktatásban zajló változásoktól, feszültségektől. Az elmúlt időszakban több olyan jogszabályváltozás is történt, mely alapvetően befolyásolja a hazai könyvtárak helyzetét.

Az 1997. évi CXL. törvény nyilvános könyvtári ellátásról szóló része a mai napig meghatározza a könyvtárakban folyó munkát és annak jogi hátterét. A törvény azóta többször módosult, új jogszabályok, illetve több új rendelet született, ami alapján folyamatos a működési rendszer.

Kétségtelen, hogy az elmúlt évek egyik legmeghatározóbb változása volt, amikor 2020-ban a költségvetési szervként működő intézményekben dolgozó könyvtárosok közalkalmazotti jogviszonya átalakult munkaviszonnyá, és ezáltal már a 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről vonatkozik a munkavállalókra. Ez leginkább a könyvtár humán erőforrás-gazdálkodására gyakorolt nagy hatást.

Az elmúlt évek tanulsága, hogy különböző veszélyhelyzeti állapotokra is külön jogszabályok és rendeletek születtek, ha szükséges volt. Ezek a döntések átmene- tileg alapjában határozták meg a könyvtárban folyó munkát és szolgáltatásokat.

2021-ben lépett életbe a LXXIX. törvény a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról – továbbá a kapcsolódó jogszabályok, a kereskedelmi tevékenységek végzésének feltételeiről szóló 210/2009. (IX. 29.) Korm. rendelet, mely a könyvtárakra ugyan nem, viszont a kiadók, könyvruházak tevékenységét erőteljesen befolyásolta. Mindezek nagyfokú bizonytalanságot eredményeznek a könyvtáros társadalomban, melyhez hozzájárul még az anyagi megbecsültség hiánya, melyek következtében az elmúlt évtized alatt 16%-kal csökkent a könyvtári foglalkoztatottak létszáma – 2015-ben 10304 fő, 2022-ben 8711 fő volt, az adat azóta tovább csökkent – (Könyvtári Intézet, 2024).

6.3. Társadalom

Az elmúlt években a magyar társadalomban zajló változásokat több nagy, újkeletű probléma tematizálta: a Covid19-világjárvány, az orosz–ukrán háború, a rezsicsökkentés. A rezsicsökkentés miatti korlátozások pedig szélesebb körben érintették a hazai könyvtárak nyitvatartását. A járvány okozta válságot a kapcsolatokra és a közösségekre, az általános gazdasági-egészségi állapotokra és a saját életviszonyokra vonatkozóan a lakosság legtöbb rétege pontosan érezte, és mindez lenyomatot hagyott a könyvtárak forgalmában is. Az intézmények statisztikai mutatói jelentősen leromlottak és még a járvány lecsengésével sem tudtak a Covid előtti szintre visszakapaszkodni. Tanulmányok foglalkoznak azzal, miként erősítette fel a járvány okozta válság a kirekesztést, a meglévő egyenlőtlenségek elmélyülését, illetve újak kialakulását, valamint hogyan hatott mindez az emberek mentális állapotára (Könyvtári Intézet, 2024). Kialakult egy új generáció, mely a karantén miatt közösségi kapcsolataiban, egészségi állapotában és az oktatásban számtalan hátrányt ért. Mindemellett pozitív hozadéka is volt az elmúlt éveknek: a könyvtárak távszolgáltatásainak fejlődése, megnövekedése, reagálva a használói igényekre. Sokan „kényszerültek” digitális kompetenciájuk és szolgáltatásaik megerősítésére, melyek jellemzően a karantén elmúltával is megmaradtak.

„Az elmúlt években a magyar társadalomban zajló változásokat több nagy, újkeletű probléma tematizálta ...”

A rezsicsökkentés egyik legnagyobb elszenvedője a kulturális szféra volt. A gödöllői könyvtár 2023-ban és 2024-ben is több hónapos zárva tartásra kényszerült, mely nem csak az egész éves olvasói forgalomra volt negatív hatással, de a munkavállalók lelkiállapotára is.

6.4. Gazdaság

Az elmúlt években a magyar gazdaság – elsősorban a nemzetközi folyamatok hatására – drasztikus változásokon ment keresztül. A 2008–2009-es globális hitelválság után egy jelentős fellendülés következett. A magyar gazdaságban ez elsősorban az építőiparban, az autóipar jelentős beruházásainak, illetve a lakástámogatási rendszernek volt köszönhető.

A tendenciájában pozitív változást a Covid19-járvány törte meg 2020-ban. A globális járvány a nemzetközi gazdaság jelentős csökkenését eredményezte, ami különösen intenzíven hatott a magyar gazdasági eredményekre is. Ez annak a következménye, hogy a magyar ipar és kereskedelem nyitott, teljes mértékben integrálódott az európai és a globális hálózatokba, így nem kerülhette el a visszaesést.

A járvány elmúltával a folyamatok helyreálltak ugyan, de a 2022-ben kitört orosz–ukrán konfliktus ismét negatívan hatott az éppen csak növekedésnek indult gazdaságra. Itt elsősorban a nyersanyagok, elsősorban a szénhidrogének drasztikus változása okozott nem várt problémákat. Mivel a magyar energiaipar elsősorban az orosz forrásokra támaszkodik, ez azonnali gáz- és üzemanyag ellátási problémákhoz és hosszú távon a költségek jelentős növekedéséhez vezetett. Ez fokozatosan épült be a gazdaság költségstruktúrájába, és mind a lakosság, mind az ipar számára árnövekedést, inflációt jelentett. Ennek mértéke a csúcson elérte a 20%-ot is (KSH, 2023). Az ezzel járó kamatnövekedés negatívan hatott a beruházásokra, illetve a vásárlóerőre is.

Az intézményeket az infláció a legnagyobb mértékben az energiaszámlák és a bérek növekedése formájában érintette. Bár párhuzamosan az adóbevételek is növekedtek a fenntartóknál, ezek csak késve, vagy egyáltalán nem kompenzálták a megnőtt költségeket. Így a civil szférában is a fejlesztések csökkenése, halasztása, egyes esetekben a szolgáltatások korlátozása vált szükségessé.

A negatív trend napjainkban kezd lassulni, most a legnagyobb problémát az okozza, hogy bizonytalan a nemzetközi politikai helyzet, illetve ennek hatásként a gazdasági szereplők nem tudnak hosszú távra tervezni, és ez kockázatként beépül az árakba is.

6.5. Foglalkoztatottság

A gazdasági aktivitást egyrészt a népesség korösszetételének alakulása, másrészt a gazdaságon belüli folyamatok határozzák meg. Magyarországon a népesség száma csökken, korösszetétele fokozatosan tolódik az idősebb korosztályok felé. Az aktivitási és foglalkoztatottsági ráta 2009 óta évről évre nő. Ennek a pozitív irányú folyamatnak a hátterében a nyugdíjszabályok változása áll; a korhatár alatti nyugdíjazás fokozatos szűkítése és a nyugdíjkorhatár fokozatos emelése. Ezt a növekvő tendenciát a Covid19-világjárvány törte csak meg 2020-ban, de 2021-ben ennek már nem volt érezhető hatása az adatokban (KSH, 2025a).

6.6. Kulturális fogyasztás

A kulturális fogyasztás alapvetően két módon történhet; házon kívül és házon belül. A házon kívüli kulturális fogyasztás formái lehetnek a mozi-, színház és mű-

„A kulturális
fogyasztás
alapvetően két
módon történhet;
házon kívül és
házon belül.”

zeumlátogatás, de ugyanilyen a könyvtárak és a közművelődési intézmények, művelődési házak felkeresése is. A házon belüli kulturális fogyasztás lehetőségei közül most leginkább az olvasás az, ami érdekes lehet számunkra, de a média és az interneten keresztül elérhető kulturális tartalmak fogyasztása is ide tartozik.

A kulturális fogyasztásban is jelentős változásokat idézett elő a Covid19-világjárvány, majd a rezsiválság (KSH 2025b; KSH 2025c). A házon kívüli kulturális lehetőségek köre lecsökkent, a kulturális intézményeknek be kellett zárniuk a kapuikat és az emberek személyes mozgástere is beszűkült. A 2020-as évben a mozi, színház- és múzeumlátogatások száma zuhanórepülésbe kezdett. A mozilátogatások száma közel harmadára, a múzeum- és színházlátogatások felére estek vissza. 2022-ig egyik területen sem sikerült még csak megközelíteni sem a 2019-es látogatási számokat. A magyarországi könyvtárakba beiratkozott olvasók száma eleve is csökkenő tendenciát mutatott az elmúlt tíz évben, és erre a negatív irányú elmozdulásra erősített csak rá a Covid19-világjárvány. 2021-ben a számok lassú növekedésnek indultak, de 2022-ben még csak meg sem közelítették a világjárvány előtti adatokat. Az elmúlt egy évtized alatt közel egymillió regisztrált könyvtárhasználóval lett kevesebb Magyarországon.

6.7. Könyvpiac

A Covid19-világjárvány az olvasási szokásokban pozitív változást hozott, az emberek beszorultak a négy fal közé, sokan újra visszatáltak az olvasáshoz, mások a korábbinál is többet és gyakrabban olvastak. A világ népességének és a magyar lakosságnak a harmada több könyvet olvasott, mint az előző évben. Magyarországon a kiadott könyvek száma a világjárvány, 2020 óta, szárnyal. A 2019-es évhez képest 2002-bean 17%-kal több különféle könyv jelent meg, ezzel párhuzamosan a példányszámok 14%-kal csökkentek. A 2021-es évtől a példányszámok is meredeken, 27%-kal emelkedni kezdtek. Ugyanakkor negatív folyamatnak is tanúi lehettünk, 2022-től drasztikus és folyamatos áremelkedés jellemzi a könyvpiacot, mely egyrészt szűkíti a könyvtárak beszerzési lehetőségeit is, ugyanakkor lehetőséget is jelent az olvasói réteg növelésére, hiszen a szinte luxuscikké váló könyvekhez jelképes összegért lehet hozzájutni a könyvtárakon keresztül (KSH 2025b).

6.8. Technológia

A világ technológiai fejlődése folyamatos követést, stratégiai válaszkészséget, innovációt igényel a könyvtárak irányából is. A pandémia időszaka felgyorsította a technológiai fejlődést, az emberek mindennapjává és a kommunikáció fontos részévé vált az e-tartalmak fogyasztása, a streaming szolgáltatások igénybevétele, a távszolgáltatások, digitális platformok, mobil applikációk használata, valamint az elektronikus, felhőalapú ügyintézés. Mindez megjelent a könyvtárak szolgáltatási palettáján is, egyre több könyvszekrény (locker) beruházásra van példa, 0–24-es kölcsönzési lehetőséggel, általánossá váltak az online vagy hibrid képzési formák, szakmai programok, a könyvtárak sokszor streamingelik az előadásait, egyre több könyvtár áll át az RFID-rendszerre, önkölcsönzőgépek beállítására, e-könyv-kölcsönzésre, megjelentek a robotika, VR-szemüveg, 3D nyomtató használatát tanító élményinformatikai workshopok stb. És az ajtón már itt kopogtat a mesterséges intelligencia, mely egy újabb hatalmas ugrást jelent a technológiai fejlődésben.

Mindez azt jelenti, hogy a könyvtáraknak rendelkezniük kell azon szakmai tudással, amely az Információs- és Kommunikációs Technológia (IKT) technológia fejlődésével párhuzamosan a használókat segíti ezen ismeretek, képességek

„A világ technológiai fejlődése folyamatos követést, stratégiai válaszkészséget, innovációt igényel a könyvtárak irányából is.”

megszerzésében. Ehhez szükség van a könyvtárosok digitális írástudásának folyamatos fejlesztésére. Az újragondolt könyvtárak a „lifelong learning”, azaz az egész életen át tartó tanulás központjai, ahol folyamatos tudásmegosztás, képzések, információ átadások történnek. Központjai az elektronikus ügyintézésnek, a digitális kompetenciák és az online kommunikáció népszerűsítésének, amiért rendszeresen tanfolyamokat szerveznek, képzéseket tartanak a lakosság számára.

7. Gödöllő – Mikrokörnyezet

7.1. Helyi társadalom, gazdaság és politika

Az Egysúly Intézet 3155 önkormányzatot vizsgált kutatása alapján 2024-ben Gödöllő a harmadik legfejlettebb város a 15 ezer fő feletti város kategóriában (Egysúly Intézet 2024, p. 15). Az előkelő helyezés kulcsa többek között a gimnáziumi tanulók (57 gimnazista/1000 lakos) és a diplomások (30 százalék) magas arányában, a kulturális indikátorok kiemelkedő értékeiben, illetve a legtöbb változó területén elért átlag feletti teljesítményében keresendő. A település különösen jól áll az önkormányzati utak kiépítettségében (68 százalék), a helyi tömegközlekedésben szállított utasok (3,8 millió utas), valamint a helyi tömegközlekedésben megtett utaskilométerek tekintetében (30,3 millió km). Mindezek mellett a mezőny átlagánál jobban teljesített még az átlagos négyzetméterárak, az egy lakosra jutó nettó belföldi jövedelem és az SZJA-t fizetők területén. Érdeemes megjegyezni, hogy a városok közül Gödöllőn regisztrálták a legtöbb ezer lakosra jutó nappali tagozatos hallgatót a felsőfokú intézményekben.

Gödöllőn jelentős intézményfejlesztés történt az utóbbi két évtizedben a kultúra és az oktatás területén, általános iskolái bővültek, egy új általános iskola, egy új óvoda és egy új bölcsőde épült. A múzeum épületében felújítás történt, a Művészeti Házát több ütemben korszerűsítették, és 2002-ben új könyvtári épületet adtak át. A Gödöllői Királyi Kastélyban folyó rekonstrukciós munkák mellett a Királyi Váróterem is felújításra került, kulturális és turisztikai célú hasznosítás valósult meg. Jelentős fejlesztés továbbá az Erzsébet Királyné Szálloda megnyitása, az új piac kialakítása, a Városi Mozi modernizációja. Meghatározó a kis műhelyek működése, a Levendula Galéria és Gödöllői Iparművészeti Műhely. Új közösségi térként megépült, a város Főtere. Felújításra került a hajdani Testőr laktanya, amely Várkapitányi lak néven újabb színvonalas helyszíne a gödöllői kultúrának.

Egyre inkább eltűnik a korábbi alvó város jelleg, helyette nyüzsgő, lendületes, aktív városkép formálódik. A Gödöllőn jelen levő szellemi és vagyoni potenciál, a vállalkozási kedv megléte, a polgárok aktív innovatív szelleme olyan gazdasági erőteret képez, amelyre a jövőben is lehet alapozni. Gödöllőn kiemelkedő a tehetségek gondozása, felkarolása, támogatása.

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 116. §-ában foglalt kötelezettség alapján készült el Gödöllő Város Önkormányzat gazdasági és fejlesztési terve. A gazdasági program 2020-ban, a Covid19-járvány alatt jellemző kiszámíthatatlanság és az évtized végét meghatározó önkormányzati szektor gazdasági és jogi mozgásterének csökkenése idején készült. A program egy közép távú stratégia, mely stratégia célokat, ahhoz szükséges eszközöket, a folyamatban lévő és tervezett beruházásokat, a közszolgáltatások fejlesztésének, valamint az állami és magánberuházások ösztönzésének elemeit foglalja össze a 2019–2024-es önkormányzati ciklusra vonatkozóan.

A város új stratégiai terve is a tudásra épülő, kreatív tevékenységek bővítését célozza (tudásipar, egészséggazdaság, idegenforgalom, kultúra, szellemi műhe-

„... szükség van a könyvtárosok digitális írástudásának folyamatos fejlesztésére.”

„A könyvtár éves költségvetése az inflációt és a bérek növekedését követve emelkedő görbét mutat.”

lyek, oktatás), valamint igyekszik Gödöllő olyan helyé formálni, ahol a minőségi életvitelhez minden feltétel adott: legyen szó munkáról, szabadidőről vagy pihenésről. Középpontban az erős gödöllői identitás, az ökoszemlélet, a családok, kisközösségek, az értékmegőrzés és az okos város elve állnak. Gödöllő a térség egyik szellemi központja, műhelye. Nagy hangsúlyt fektet az okosváros-szolgáltatások fejlesztésére, ehhez szorosan kapcsolódik könyvtárunk 0–24 órás szolgáltatási körének folyamatos fejlesztése.

A horizontális, a település egésze szempontjából jelentős szolgáltatások fejlesztése közül a Gödöllői Városi Könyvtárt kifejezetten érintő városi stratégiai célok:

- Bookstart program bevezetése;
- egységes online kommunikációs platform létrehozása a városi kulturális intézmények számára;
- romológiai különgyűjtemény létrehozása a könyvtárban;
- a könyvtár 0–24 órás, automatizált szolgáltatás-fejlesztése (RFID-rendszerre való átállás).

Gödöllő Város Integrált településfejlesztési Stratégiájában (továbbiakban ITS) (2023) kiemelt helyet kapott az antiszegregációs program, mely összecseng a könyvtár küldetésnyilatkozatával. Gödöllő Város Klímastratégiája szintén része az ITS-nek, amelyhez való alkalmazkodás a könyvtár saját, zöldkönyvtári célkitűzéseiével is összhangban áll (Gödöllő Város Önkormányzata, 2019).

2015-ben Ifjúsági Konceptió készült a város számára (Gödöllő Város Önkormányzata, 2015), melyben három fontos fejlesztendő területet nevesítenek: társadalmi integráció segítése, közösségfejlesztés, érdekérvényesítés. Cselekvési tervükben szerepel egy ifjúsági ház kialakítása és felszerelése (2023), nemzeti projektek, képzések, tréningek (2023), javaslattevési, véleménynyilvánítási platform létrehozása (2024), pályaválasztási tanácsadói program megtervezése (2024), érdekképviselés (2023), aktív kapcsolat fenntartása, elmélyítése a város fiataljai és a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE) hallgatói közt (2023), az önkormányzat ifjúsági kompetenciáinak fejlesztése a Democracy Reloading eszköztárainak⁵ megismerésén és kitöltésén keresztül (2023).

7.2. A könyvtári költségvetés alakulása

A könyvtár éves költségvetése az inflációt és a bérek növekedését követve emelkedő görbét mutat. A törés 2021-ben következett be, amikor a Covid19-járvány hatására a munkavállalók 6 órában dolgoztak, így a bérek, valamint a könyvbeszerzésre fordított összeg erősen csökkent.

12. táblázat: A könyvtár költségvetése 2019-2024

A könyvtár éves költségvetése (ezer Ft)	2019	2020	2021	2022	2023	2024
elfogadott	123 577	135 959	102 513*	152 462	183 132	225 724
ebből személyes kiadás	63 744	67 659	49 400	90 030	98 574	112 616
ebből könyvbeszerzés	5 100	5 500	4 200	5 500	5 500	6 500

* 2021-ben az 1. leadott tervezet 135 105 325 Ft, a 2. tervezet 120 642 932 Ft volt. Az elfogadott összeg a 8 órás munkaviszony visszanyerésével újból emelkedett.

⁵ Tempus Közalapítvány. Elérhető: <https://erasmusplusz.hu/democracy-reloading-toolkit> (Utolsó elérés: 2025. 12. 15.)

Jelentős ugrás 2023-ban következett be a bérek emelkedésével és a dologi kiadások növelésével. A 2024-es év a könyvkeret jelentős, 20%-os növekedésével, valamint az informatikai beruházás (RFID-rendszer) összegével kiemelkedő. A 2024-es költségvetésben külön 20 millió forintos tételben támogatja az önkormányzat a könyvtár RFID-rendszerre való áttérését, az okoskönyvtárrá válás beruházását.

Az általános tendencia, amely a dologi és személyi kiadások közötti arány, megmaradt. A könyvtár költségvetésének egyre nagyobb százalékát a bérek kifizetése teszi ki.

8. A GVKIK stratégiája 2024–2030

Az eddig ismertetett elemzéseket, felméréseket figyelembe véve született intézményünk új stratégiája. A korábbi stratégiai célok, bár megfelelően körvonalazták egy korszerű közkönyvtár elképzeléseit és irányvonalait, kevésbé voltak konkrétak:

1. A Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ biztosítja a szabad, korlátozás nélküli hozzáférést minden nyilvánosságra került dokumentumhoz, adathoz és információhoz, ezzel hozzájáruljon a település versenyképességének erősítéséhez. Kiemelt célja, hogy teljességre törekedve gyűjtse és elérhetővé tegye Gödöllő és környéke honismereti, helytörténeti irodalmát.
2. Korszerű, minőségi szolgáltatásokkal áll a használók rendelkezésére. Felhasználó központú szolgáltatásokat nyújt, a könyvtár épületétől és a nyitvatartási időtől függetlenül hozzáférést biztosít az adatokhoz, információkhoz, könyvtári szolgáltatásokhoz. Törekszik az olvasói igények megismerésére és ennek megfelelően alakítja szolgáltatásait, gyűjteményét.
3. A könyvtár része egy magas színvonalú országos szolgáltatási rendszernek, ötvözi a hagyományos- és elektronikus könyvtár, információs központ és a közösségi tér funkciókat.
4. Kiemelt feladatának tekinti az olvasási és információkeresési kompetenciák fejlesztését. Olvasásfejlesztő programot folytat mind a felnőtt- és a gyermekolvasók körében. A könyvtár jelentős szerepet tölt be a formális, nem formális képzés és az informális tanulás támogatásában. Szolgálja az egész életen át tartó tanulás eszméjét a gyűjteményével, saját képzési programjaival, és más képzések befogadásával.
5. A könyvtárban korszerű ismeretekkel és megfelelő kompetenciákkal rendelkező munkatársak dolgoznak. Ennek érdekében a könyvtár menedzsmentje ösztönzi a tanulást, a továbbképzést, a szakmai programokon, konferenciákon való részvételt, folyamatosan építi a szervezet tudásbázisát.
6. A könyvtár szolgáltatásait tudatosan épített, jól megtervezett, ellenőrzött és dokumentált minőségirányítási rendszerben végzi, amely a szolgáltatások magas színvonalának megőrzését és állandó megújítását célozza.

A hat stratégiai célt négyre csökkentettük és teljesen más struktúrába foglaltuk (2. melléklet). Szakítottunk a hivatalos szaknyelvvel, és megpróbáltuk a küldetésünknek és jövőképünknek megfelelően közérthetően megfogalmazni, milyen könyvtárat is képzelünk el 2030-ra. Egy olyan intézményt, ami:

1. a legjobb hely a tanulásra,
2. az inspiráció helye,
3. a kapcsolatteremtés helye,
4. a legjobb munkahely.

Ez a négy stratégiai cél tökéletesen lefedi azt, amit kínálunk és aminek a továbbfejlesztésén a jövőben dolgozni fogunk.

„A korábbi stratégiai célok, bár megfelelően körvonalazták egy korszerű közkönyvtár elképzeléseit és irányvonalait, kevésbé voltak konkrétak ...”

8.1. A legjobb hely a tanulásra

Könyvtárunk egyik legfontosabb feladata, hogy használói számára lehetőséget teremtsen az élethosszig tartó tanulásra. Óvodás kortól kezdve foglalkozunk az iskolán kívüli oktatással, számos lehetőséget kínálva minden korosztály számára klubokkal, könyvtári órákkal, workshop jellegű tanfolyamokkal, képzésekkel, kurzusokkal. A lakosság edukálásához tartozik a digitális kompetencia fejlesztése, ennek fontos eleme az okoskönyvtárral kapcsolatos szolgáltatások kialakítása, fejlesztése (3. melléklet).

A tanulás fontos része a lokalitással kapcsolatos, mint városi könyvtár, a mi feladatunk, hogy a kutatók, tanulók számára a helytörténeti gyűjteményt és szolgáltatásokat is fejlesszük, a közösségi tudományba is bekapcsolódjunk. További kiemelt stratégiai célunk, hogy ne csak a lakosság, de a szakma számára is kínáljunk tanulási lehetőséget. Évek (sőt, évtizedek) óta fogadunk szakmai látogatókat az ország minden részéből, úgy éreztük, itt az ideje, hogy ezt stratégiai célként is megfogalmazzuk, melyhez a keretet a minőségmenedzsment munkánk adja.

8.2. Az inspiráció helye

Könyvtárunk működésének egyik alapkőve a marketingszemlélet és a szeretetmárka beépítése a mindennapi gyakorlatba. Ebből kifolyólag szolgáltatásainkra élményként tekintünk, folyamatos innováció jellemzi olvasásfejlesztési tevékenységünket, nyitottak vagyunk az új utakra: zöldkönyvtári trendek, vagy makerspace alkotóterek formájában (4. melléklet).

8.3. A kapcsolatteremtés helye

Intézményünk nem magányos farkasként harcol egy idegen világban, hanem igyekszik partnerségben együttműködni és közös célokért küzdeni. Kapcsolati hálónknak fontos eleme a helyi kulturális szféra, a társintézmények. A közös fenntartó és célközönség kapcsán is fontosnak tartjuk az egységes fellépést, a koprodukciós programok és szolgáltatások megsokszorozzák teljesítményünket. Szintén kulcspartnereink a helyi civil szervezetek, akikkel együtt dolgozunk olyan célokért, mint a szabadidő eltöltésének minőségi fejlesztése, társadalmi felelősségvállalás a hátrányos helyzetűek csoportjában is, helyi értékek megőrzése stb. Működésünk fontos jellemzője, hogy minden korosztálynak célzottan kínálunk szolgáltatásokat, valamint szakmai kapcsolatainkat tevékenyen ápoljuk különböző szervezetekben való tisztségek viselésével is (5. melléklet).

8.4. A legjobb munkahely

Az elmúlt évtizedek változásai, illetve az elvégzett SWOT és PGTTJ-elemzések világossá tették, hogy olyan probléma került előtérbe, melynek kezelése az egyik legfontosabb stratégiai célunk kell legyen, ha a jövőben is biztosítani akarjuk zavartalan működésünket. A munkatársak megtartása, folyamatos képzése, motiválása, családbarát munkahely kialakítása és új kollégák integrálása az előregedő korfa miatt a legfontosabb célunk a következő ciklusban (6. melléklet).

Összegzés

A Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ (GVKIK) 2024–2030 stratégia kialakításában egy delegált munkacsoport vett részt. Az intézmény teljes kollektívájával 2024 év végén megismertettük az új dokumentumot. A munkatársak

„Könyvtárunk egyik legfontosabb feladata, hogy használói számára lehetőséget teremtsen az élethosszig tartó tanulásra.”

számára könnyen érthetővé vált, a visszajelzések alapján elértük vezetőségi célunkat: a munkatársak azonosulni tudtak a jól kommunikálható, világosan megfogalmazott és strukturált célrendszerrel. További előnyként értékelték, hogy tömbösítettük az intézmény jövőképét, misszióját, ugyanakkor kézzel fogható, SMART célokat, intézkedéseket rendeltünk minden fő stratégiai elemhez. A dokumentumot a szélesebb közönséggel is megismertettük, valamint tervezzük egy további, egyszerűsített infografika megosztását is a használóinkkal. Az új stratégiával szembeni elvárásunk, hogy a minőségirányítási munkánkban biztosabb igazodási pontot jelentsen. A PDCA-ciklus könnyebben megvalósítható, a jól mérhető intézkedéseket egyszerűbben tudjuk a jövőben tervezni és vélhetőleg intézményünk társadalmi megítélése, megtérülési mutatói is emelkedni fognak.

Felhasznált és ajánlott források

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. [online] Elérhető: <https://njt.hu/eli/TV/1997/140> (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

210/2009. (IX. 29.) Korm. rendelet a kereskedelmi tevékenységek végzésének feltételeiről. [online] Elérhető: <https://njt.hu/eli/R/2009/Korm/210> (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól. [online] Elérhető: <https://njt.hu/eli/TV/2011/189> (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről. [online] Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2012-1-00-00> (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

2021. évi LXXIX. törvény a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról. [online] Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2021-79-00-00.0> (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

Alapvető Jogok Biztosának Hivatala (2017) ENSZ Fenntartható Fejlődési Célok. [online] Elérhető: <https://www.ajbh.hu/-/ensz-fenntarthato-fejlodesi-celok-sustainable-development-goal-sdg-> (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

De bblthk (2025) *De bblthk op weg naar 2026*. Elérhető: <https://www.bblthk.nl/contact/over-de-stichting/op-weg-naar-2025.html> (Utolsó elérés: 2025.10.02.)

Egyensúly Intézet (2024) *A jövő települései Magyarországon*. Elérhető: <https://egyensulyintezet.hu/wp-content/uploads/2024/01/Telepulesindex2024.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

Gödöllő Város Önkormányzata (2013) *Gödöllő Kulturális és Közművelődési Konceptiója*. Elérhető: https://www.godollo.hu/wp-content/uploads/2018/11/Kozmuvelodesi_koncepcio.pdf (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

Gödöllő Város Önkormányzata (2015) *Gödöllő Ifjúsági Konceptiója 2015*. Elérhető: https://www.godollo.hu/wp-content/uploads/2018/11/Ifjusagi_koncepcio.pdf (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

Gödöllő Város Önkormányzata (2019) *Gödöllő Város klímastratégiája*. Elérhető: https://www.godollo.hu/wp-content/uploads/2021/03/Godollo_klimastrategia_javitott-2.pdf (Utolsó elérés: 2025. 11. 04.)

Gödöllő Város Önkormányzata (2023) *Gödöllő Integrált Településfejlesztési Stratégiája (ITS)*. Elérhető: https://www.godollo.hu/wp-content/uploads/2023/06/ITS_Javaslati_munkaanyag_velemenyezésre.pdf (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

IFLA (2018) *Libraries and the Sustainable Development Goals: A Storytelling Manual*. Elérhető: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/topics/libraries-development/documents/sdg-storytelling-manual.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

Istók, A. (2018) *A világ legboldogabb könyvtárai*, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 65(4), p. 238–244. Elérhető: <https://tmt4.omikk.bme.hu/tmt/article/view/2674> (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ (2024) *A GVKIK stratégiai terve 2024–2030*. Elérhető: https://www.gvkik.hu/uploaded_files/files/min%C5%91s%C3%A9g%C3%A1ny%C3%ADt%C3%A1s/2024/Strat%C3%A9giaGVKIK_2024-2030.pdf (Utolsó elérés: 2025. 10. 02.)

Magyar Könyvtárosok Egyesülete [MKE] (2018) *Könyvtárosok az ENSZ 2030 Agenda és a fenntartható fejlődés megvalósításáért: Az MKE válasza az IFLA kezdeményezésére*. Elérhető: https://mke.info.hu/wp-content/uploads/2018/03/SDG_szto-rik_nyomda_final-jav3.pdf (Utolsó elérés: 2025. 10. 06.)

Könyvtári Intézet (2024) *Gyorsjelentés – Országos Könyvtári Statisztika, 2023. év*, június 10. Elérhető: <https://www.ki.oszk.hu/hir/konyvtari-intezet/gyorsjelentes-orzagos-konyvtari-statisztika-2023-ev> (Utolsó elérés: 2025. 11. 04.)

Központi Statisztikai Hivatal [KSH] (2023) *Decemberben 24,5%-kal, 2022-ben átlagosan 14,5%-kal nőttek az árak*, január 13. Elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/far/far2212.html> (Utolsó elérés: 2025. 11. 04.)

Központi Statisztikai Hivatal [KSH] (2025a) *20.1.3.2. A 15–64 éves népesség foglalkoztatottsága*, október 31. Elérhető: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0093.html (Utolsó elérés: 2025. 11. 04.)

Központi Statisztikai Hivatal [KSH] (2025b) *16.1.1.2. A kultúra főbb, hosszú idősoros adatai*, szeptember 22. Elérhető: https://www.ksh.hu/stadat_files/ksp/hu/ksp0002.html (Utolsó elérés: 2025. 11. 04.)

Központi Statisztikai Hivatal [KSH] (2025c) *16.1.1.9. Könyvtárak*, szeptember 22. Elérhető: https://www.ksh.hu/stadat_files/ksp/hu/ksp0009.html (Utolsó elérés: 2025. 11. 04.)

Implementing Official RDA

The experience of the National Library of New Zealand

Teresa Preston
teresa.preston@dia.govt.nz
National Library of New Zealand Te
Puna Mātauranga o Aotearoa
Team Leader, Acquisition and Legal
Deposit

Anoushka McGuire
anoushka.mcguire@dia.govt.nz
National Library of New Zealand Te
Puna Mātauranga o Aotearoa
Team Leader, Metadata Services

Received: 2025.10.16.
Accepted: 2025.10.16.
Published: 2025.11.18.

Cite as: Preston, T., McGuire, A. (2025)
Implementing Official RDA: The experience of the National Library of New Zealand, *Central European Library and Information Science Review (CELISR)*, 2(4), p. 458–462.

This article provides an overview of the steps taken by the National Library of New Zealand (NLNZ) to implement the Official Resource Description and Access (Official RDA) descriptive standard. Implementation occurred in August 2024 following a five- year programme of preparation, development and training. User testing was combined with implementation. Although this resulted in some months of confusion as earlier decisions were modified or reversed, we realised that it is only when working with real resources that we fully understood how the Official RDA Toolkit works in practice.

Resource Description and Access, RDA Toolkit, National Library of New Zealand, implementation of RDA, New Zealand

1. Introduction

In August 2024, the National Library of New Zealand (NLNZ) ceased descriptive work using the original Resource Description and Access standard (Original RDA)¹. All new resources added to New Zealand's national bibliography are now described using the Official Resource Description and Access standard (Official RDA)². We implemented the new standard after five years of preparation. To prepare, we developed Policy Statements, guidance documentation, metadata application profiles (MAPs), and a training programme. A year later, we consider our implementation to be successful, principally because we invested substantial time in the early stages of the project, investigated all options carefully, and trained for deep understanding of the standard.

2. The process

We are fortunate that we have both a large cataloguing team (by New Zealand standards), and within that team, a group of nine senior and very experienced cataloguers. This meant that we had the resources in-house to spend almost five years on a long, slow journey, taking our time to explore and map many unknown paths. We made the decision at the beginning that we wanted to finish the journey in the best place possible, so that we would be ready to switch to creating and sharing our library's data as linked data. We also took this opportunity to think deeply about how we create descriptions using RDA, and at the same time, how we encode those as MARC 21 records.

We did not have tidy Policy Statements in the Original RDA Toolkit, so we first needed to audit and then consolidate our policy from three separate policy documents, around ten format-based guides, further supporting documents in the Toolkit, and additional documentation in our shared drives and on our intranet. We spent almost four years prior to our training phase building a deep understanding of RDA, interrogating our own assumptions about why we do things the way we do, and experimenting with what it would look like if we made different choices or even let go of some things that we have been carrying since the AACR2³ days.

We worked from a very detailed spreadsheet of our own, based on one shared by the British Library. This spreadsheet contains every one of the elements available for use, with a line for each point in the RDA Toolkit where there is an option, or where a decision is needed.

This spreadsheet has helped map the paths between the Original and Official Toolkits, and has helped us draft policy and keep oversight of the whole project. The Official RDA Toolkit can be tricky to find your way through when the paths are unfamiliar, so we have focussed on developing good signposts to clearly point out which paths to take.

It was a deliberate decision that all our signposts will be written into the Toolkit itself, so that if a cataloguer needs to consider RDA while cataloguing, then they can use the Toolkit to guide decision-making. Everything they need, in order to know which path to take, should be right there. This ensures that cataloguers have lots of practice walking the paths, building confidence, and – over time – speed.

"We aimed to have a Policy Statement at every option, and wherever else we think our cataloguers need to know what to do."

3. Policy Statements

Our first group of signposts consists of our Policy Statements, which tell us when to record an element, and which of the options on the element page we should apply. Sometimes our Policy Statements tell us to apply only when additional conditions are met, or only for specific types of resources.

We aimed to have a Policy Statement at every option, and wherever else we think our cataloguers need to know what to do. This is a total of approximately 8500 possible Policy Statements, of which we have made 98%.

The Policy Statements are maintained in the same Content Management System (CMS) as the RDA Toolkit files. After we had drafted Policy Statements for a few thousand options related to elements that had been designated as Core elements in the Original RDA, we began a bulk-loading process to populate the NLNZ files in the CMS. We did four bulk uploads of between two and three thousand Policy Statements each time, with our final load timed for the July 2023 Toolkit release.

We don't intend to do any more bulk loads of Policy Statements – unless there is some change to RDA that requires changing thousands of files – and our workflow has settled into a manual process that is organised around the regular Toolkit releases. Our Policy group continues to meet, review and develop Policy Statements as needed, update our master spreadsheet and then make any changes needed in the CMS before the deadline for the next release.

4. Metadata Application Profiles

Our second group of signposts is our Metadata Application Profiles (MAPs). These bring together all the elements that our cataloguers might need to describe a resource, e.g. everything for a music sound recording, or everything for a

print book – just like our current format-based guides in the Original RDA Toolkit. These are central to our workflows, and we trained our cataloguers to always start by selecting the appropriate MAP for the type of resource they are describing, then work from that MAP, clicking through to the elements as they need them. At each element the cataloguer determines the value to record using the element page options, then returns to the MAP. This workflow was laborious to learn at first, but now the MAPs function more as checklists or reminders as cataloguers have become familiar with the pathways.

We intend to create an overarching application profile listing all the entities, elements, and vocabulary encoding schemes we use when creating our metadata but we will do that after all the signposts that are needed for everyday cataloguing are completed.

5. Supporting documentation

Our third group of signposts is our supporting documentation, which gives detailed instructions and examples specific to our context, for recording values for particular elements. It also provides guidance for specific types of resources such as aggregates and amalgamations, information on our String Encoding Schemes and Vocabulary Encoding Schemes, as well as our decisions about how we encode each element in MARC 21. In keeping with our principle of keeping all the signposts in the Toolkit itself, the links to our documents are embedded in the relevant Policy Statements, so that it is as easy as possible to navigate to the instructions that are needed.

All our MAPs and supporting documentation are open and available on the RDA Toolkit at the NLNZ approach to resource description⁴ page.

6. Preparing for implementation

After we had loaded most of our Policy Statements in July 2023, we felt confident that we had enough signposts in place to begin leading our cataloguers along the pathways. We decided to align our date for implementation with the July 2024 release of the Toolkit, which gave us a year to focus on training, while also continuing to complete the remaining policy and guidance.

7. Training programme

We developed our training programme with two separate groups in mind. The first group was NLNZ cataloguers. This group had to learn the Official RDA, while continuing to use the Original RDA in their daily work. We decided to train slowly so there was time to absorb new concepts and minimise the impact on workloads. NLNZ expects our cataloguers to understand why they are doing what they are doing but we don't expect them to understand everything about RDA. It was important for the training to maintain this balance.

The second group was New Zealand cataloguers. As New Zealand's national library, NLNZ has a responsibility to support libraries in our jurisdiction transition to the new standard. It is rare in New Zealand libraries for descriptive work to be carried out by librarians with a sole focus on cataloguing. It is much more common for descriptive work to be done in between other tasks, not just in the technical services space but also direct customer service rostered shifts. This group needs training resources that can be squeezed into their busy days.

"NLNZ expects our cataloguers to understand why they are doing what they are doing but we don't expect them to understand everything about RDA."

As a result of considering both groups, our training programme evolved as a "bite-sized" micro-training. Concepts were introduced gently, with later training building on the earlier, so that gradually a deeper understanding is developed.

8. Outline of NLNZ training

8.1 RDA Phase 1 training

Beginning in October 2023, this phase was a refresher for NLNZ cataloguers. The focus was on reminding them of concepts they already knew from the Original RDA and gently introducing some new concepts. Each week, learners were emailed resources to read on their own, along with some questions to ask themselves. Some resources were sourced from publicly available materials online, but we also created our own presentations and Niche Academy⁵ tutorials when needed. On Mondays everyone came together online for a discussion, starting with the supplied questions but also discussing other questions and observations from the learners. We discovered that people liked quizzes so we would repeat the Niche Academy quizzes in the online meeting and found that this helped spark discussion.

8.2 RDA Phase 2 training

To begin this phase, NLNZ cataloguers gathered for three days of intensive training in February 2024. There were presentations, discussion, quizzes, interactive activities. The purpose was to have Official RDA concepts fresh in cataloguers' minds before the Practical Cataloguing Phase began the following week.

On the first day we covered resource entities, metadata statements and metadata description sets, coherent, minimum and effective descriptions, entity boundaries, and appellations and recording methods. Unlike the Phase 1 training, which focussed purely on concepts, this training started to put the Official RDA into the NLNZ environment.

On the second day we covered the four recording methods, looked at Mode of issuance and Extension plan, Diachronic works in the NLNZ context, and how to identify aggregate manifestations.

Day three started with a game, "RDA Bingo", followed by Data provenance, another look at Nomen and a brief introduction to the first NLNZ Metadata Application Profile.

8.3 Practical cataloguing

Practical cataloguing training began immediately following the intensive week with an emphasis on teaching pathways rather than covering every possible element. By the end of training, the goal was that learners should be able to approach any element with confidence, even if it had not been explicitly taught. Training was organised in three modules. The first module focussed on commonly used Manifestation attribute elements and introduced some work and Expression attribute elements. The second module introduced the basic pathway for Authorised Access Points. The focus was on the Person and Work entities and the module finished with recording a value of *Manifestation: expression manifested*. The third module introduced collection and augmentation aggregates. Encoding in MARC 21 was introduced in the last few days before implementation.

"By the end of training, the goal was that learners should be able to approach any element with confidence, even if it had not been explicitly taught."

8.4 Implementation and User testing

NLNZ implemented the Official RDA in August 2024. All descriptive work using the Original RDA ceased and the Official RDA became the preferred standard. We deliberately chose to implement before all the signposts were completed and the first nine months after implementation were treated as an active testing phase. Cataloguers were encouraged to identify Policy Statements and guidance that was unclear or needed refinement. We implemented this way to:

- encourage active engagement with the standard;
- reinforce the idea of a collaborative implementation with every person's contribution having value;
- take advantage of a larger number of real-life examples when testing.

This approach did result in considerable revisions to Policy Statements and practice in the first six months as we reviewed the decisions we had made prior to implementation. There was some confusion as we reversed decisions that had worked in theory, but it was only once we were using the standard with real resources that we fully understood how the Official RDA Toolkit works in practice. Engaging all staff with policy development in this way embedded understanding, a benefit which outweighed the difficulty of the first few months.

Initially, only static text resources were described, which led to cataloguing backlogs building in other formats such as sound recordings and serials, and it has taken a year for description of all formats to resume and return to normal productivity. We were prepared however to make this short-term sacrifice to give everyone enough time to build a strong foundation for success in the long-term.

9. Conclusion

At the National Library of New Zealand, we were fortunate that we had the resources and the support to take the slow approach to implementing Official RDA and this has been a major factor in our successful implementation. Our policy group was able to spend enough time to develop a deep and broad knowledge of the standard, which then enabled us to develop the Policy Statements, Guidance and training resources that supported all our cataloguers to become confident when describing the wide variety of resources we acquire for our published collections.

In turn, the experience we have developed and the resources we have created and shared should help other libraries to plan for their own implementation of the Official RDA Toolkit, using the pathways we have explored, and the signposts we have added, to more efficiently undertake their own journey.

Notes

¹ Available at: <https://original.rdatoolkit.org/> (Accessed: 2025. 10. 17.)

² Available at: <https://access.rdatoolkit.org/> (Accessed: 2025. 10. 17.)

³ Available at: <https://www.aacr2.org/> (Accessed: 2025. 10. 17.)

⁴ Available at: <https://access.rdatoolkit.org/Document/Document?documentId=efa32f78-2ecd-4f18-ba7e-6db9fa223ed9> (Accessed: 2025. 10. 31.)

⁵ Available at: <https://my.nicheacademy.com/natlib.gov.nz?category=27693> (Accessed: 2025. 10. 31.)

Current trends in library and information science in the light of PhD research and studies – 5.

Interview with Andor Nagy

Andor Nagy
enagyandor@gmail.com
Béla Hamvas Pest County Library
head of department

University of Pécs
university assistant professor

Received: 2025.06.02.
Accepted: 2025.06.02.
Published: 2025.11.12.

The editorial team of CELISR conducted a short interview with recent graduates of the Library and Information Science doctoral program at the ELTE Doctoral School of Literary Studies, in order to provide the journal's readers with an insight into the current and future scientific activities of researchers, and to give an idea of the current research trends in the field. The following article contains a brief overview of the PhD research conducted by Andor Nagy, head of department at the Béla Hamvas Pest County Library, and university assistant professor at the University of Pécs, with background and future prospects.

cultural heritage, libraries, sustainable preservation, research, Hungary, PhD program

Nagy, A. (2025) *Sustainable Preservation of Cultural Heritage*

<https://doi.org/10.15476/ELTE.2024.129>

Supervisor: János Fodor

Please say a few words about your professional life, your inspirations.

Photo: Marianna Tóth-Soltész

In the first seven years of my career, I have worked as a researcher at the Research and Analysis Department of the National Széchényi Library's Hungarian Library Institute. I am about to begin my eighth academic year as a lecturer at the Department of Library and Information Science at the University of Pécs, Faculty of Humanities. At the university, I primarily teach library reference services and information technology-related subjects. In addition, I work full-time at the Béla Hamvas Pest County Library, as the head of the Methodology and Network De-

Cite as: Nagy, A. (2025) Current trends in library and information science in the light of PhD research and studies – 5. Interview with Andor Nagy, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(4), p. 463–466.

partment. My department is responsible for coordinating library services in the county, as well as local history projects and digitization activities.

Please give a comprehensive summary of the research on which your PhD studies are based.

Individual and communal identity is shaped by the collective influence of culture, language, traditions, the arts, and scientific achievements. The knowledge and experience of previous generations form the cultural heritage of subsequent ones, without which it would be difficult to understand past events, learn from mistakes, and draw lessons that serve as driving forces for ongoing intellectual and cultural development. The protection of cultural heritage is not a common topic of everyday conversation, although we practice our traditions and customs in our daily lives.

Humanity's cultural heritage is extraordinarily rich and diverse, and it is precisely this diversity that makes it valuable but also highly vulnerable. While I was working on my dissertation, a war was raging in Ukraine, right next door, during which – in addition to the loss of human lives – a portion of cultural heritage was also permanently destroyed. Although armed conflicts that threaten cultural heritage may seem like isolated, rare occurrences at first glance, in reality, both warfare and other types of disasters regularly occur worldwide, year after year.

When examining history from the perspective of centuries or millennia, we see that we are left with fewer and fewer sources that can testify to the past. In the event of a fire, a natural disaster, or a war, cultural artefacts that were previously carefully preserved can vanish in an instant, as events threatening cultural heritage have regularly occurred since ancient times. One of the great achievements of our society is digitalization, which has resulted in the creation of digital data sets and documents that future generations will regard as historical records and as a part of humanity's cultural heritage; just as we view an 18th-century pamphlet. However today, born-digital documents, which are created digitally, can only become part of cultural heritage if they remain accessible in the long term, yet there is currently no comprehensive and reliable technology or methodology to ensure this. While the lack or shortcomings of archival methods and procedures will primarily disadvantage future generations, it is our generation's responsibility to develop reliable solutions for the long-term preservation of digitally created documents.

My dissertation was primarily motivated by the above realizations, but my choice of topic was not without precedent. At the very beginning of my career, as an undergraduate student of information science and librarianship, I was already concerned with the fate of digitally created documents. In my bachelor's thesis, which focused on the reliability of digital rights management technologies for e-books, I highlighted one of the main factors that make digital documents extremely vulnerable: too much digital data and too many digital documents, as well as the copyrights associated with their use, have come under the control of technological giants.

Who are the primary "beneficiaries" of your research – librarians, users, policy makers?

The primary beneficiaries of my research are professionals in the field, as I address a problem that can only be effectively solved if it receives adequate attention

within the professional community. In addition to broad professional engagement, it is also essential to raise awareness among decision-makers. Meaningful progress and tangible results can only be achieved through cooperation, a shared understanding of the problem, and the development of solutions grounded in professional expertise.

Please summarize the main conclusion(s) of your thesis.

The slow erosion of cultural heritage is often triggered by natural disasters, human negligence, wartime events, and ideologically motivated destruction, which catch the professionals responsible for protection off guard. Since such events are often perceived as isolated incidents, their impact is frequently underestimated. However, from a historical perspective, it is clear that cultural heritage is continuously at risk. Two fundamental prerequisites for ensuring the survival of memories tied to different eras are the preparedness of professionals, and an effective institutional framework.

My research highlights that many institutions are not adequately prepared to handle emergencies, which could lead to the partial loss of cultural heritage. Although the other fundamental condition for the sustainability of cultural heritage – an effective institutional and organizational framework – is of satisfactory quality in Hungary, preparedness for emergency management remains insufficient.

In my dissertation, the analysis of organizations related to heritage preservation plays a prominent role, with particular attention to the activities of IFLA and UNESCO. These organizations not only support the preservation of cultural heritage, but also offer opportunities for professional collaboration. I examine the two fundamental conditions for the sustainability of cultural heritage – emergency management capabilities and an effective institutional framework – in close connection, as deficiencies in one can impact the effectiveness of the other.

The identification of heritage elements, which is essential for the preservation of cultural heritage, can vary across different periods and societies. Therefore, it is particularly important to understand how value judgments of certain objects change or may change over time. For example, the Stalin's Boots monument in Budapest's Memento Park not only serves as a reminder of a bygone era but also symbolizes the desire for freedom. Libraries' adaptability, manifested in their innovative responses to changing circumstances and their connection to global professional networks, ensures that these institutions can maintain their societal relevance in the long term. However, the digital transition and the preservation of personal digital legacies present new challenges, for which libraries have yet to develop comprehensive solutions.

Despite the fact that in Hungary, the two fundamental conditions for the sustainability of cultural heritage – an effective institutional framework and adaptability – are of satisfactory quality, the capability to manage emergencies and the comprehensive identification and preservation of cultural heritage remain unresolved issues.

Please explain why and how you chose Institute of Library and Information Science at Eötvös Loránd University.

The institute is one of the most important strongholds of library and information science in Hungary, as it educates the majority of the country's librarians and also offers doctoral training in the field. Since many leading experts are affiliated with

the institution, it provides an opportunity to learn from them, build professional relationships, and collaboratively advance the discipline in Hungary.

What has Eötvös Loránd University given you – professionally, personally, communally?

ELTE provided a solid academic foundation for my PhD studies and enabled me to explore complex issues related to the sustainability of cultural heritage. Through seminars, consultations, and academic events, I had the opportunity to work with renowned scholars and build meaningful professional relationships. The university's intellectual and collegial atmosphere fostered dialogue, critical thinking, and long-term collaboration. These experiences greatly contributed to my professional growth, personal development, and sense of belonging to the academic community.

Please say a few words about your future research plans.

In the future, I intend to focus on current issues in library and information science, especially those that have practical relevance for institutions and professionals. My goal is to produce research that supports the everyday work of libraries and contributes to improving services, workflows, and preservation strategies. I am particularly interested in challenges related to digital transformation and the sustainable management of information. I aim to generate results that can be directly applied in professional practice and policy-making.

Current trends in library and information science in the light of PhD research and studies – 6.

Interview with László Nemes

László Nemes
 nemes.laszlo84@gmail.com
 Károli Gáspár University of the
 Reformed Church in Hungary
 research fellow

Received: 2025.05.15.
 Accepted: 2025.05.15.
 Published: 2025.11.12.

The editorial team of CELISR conducted a short interview with recent graduates of the Library and Information Science doctoral program at the ELTE Doctoral School of Literary Studies, in order to provide the journal's readers with an insight into the current and future scientific activities of researchers, and to give an idea of the current research trends in the field. The following article contains a brief overview of the PhD research conducted by László Nemes, with background and future prospects.

information flow, universities, private sector, human sciences, research, interview, PhD program, Hungary

Nemes, L. (2025) *The information flow system between Hungarian universities and private sector, with special reference to the human sciences*
<https://doi.org/10.15476/ELTE.2023.311>

Supervisor: Péter Kiszl

Please say a few words about your professional life, your inspirations.

Photo: Dr. Norbert Bencze

My main interest has always been the use of knowledge – how it can be applied, especially in the overlap between higher education, cultural institutions, and the private sector. I am inspired by the question of how knowledge becomes real value, both at the institutional and social level. I find it important to think across disciplines and to explore how the public and private sectors can work together. In my work, I have tried to connect experiences from the education, research, government, and business sectors.

Cite as: Nemes, L. (2025) Current trends in library and information science in the light of PhD research and studies – 6. Interview with László Nemes, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(4), p. 467–469.

Please give a comprehensive summary of the research on which your PhD studies are based.

The main topic of my dissertation was the flow of information between higher education – especially in the humanities – and the private sector. This topic is rarely studied in Hungary, and even international research covers it only to a limited extent. Because of this, I used mainly qualitative research methods. I studied three Hungarian universities – Debrecen, Szeged, and ELTE – at library, faculty, and university levels, and also looked at three international university libraries: UCL (UK), Tallinn University (Estonia), and Eastern Illinois University (USA).

During the research, I conducted 17 in-depth interviews with university leaders, library directors, and representatives of private companies. One of the main findings is that knowledge created in the humanities also follows clear transfer paths, but these are not always the result of planned processes. University libraries are often overlooked in these processes, even though they play a key role in preserving and sharing knowledge.

Using the OECD's framework for entrepreneurial universities, I examined how open humanities faculties are to business partnerships. While there is willingness, most institutions lack clear feedback and quality control systems. I identified several "knowledge pathways" through which informal or unmeasured cooperation happens. I described two good practices in detail: a joint project between ELTE's Faculty of Humanities and a bank to develop large language models, and a collaboration between the University of Debrecen and local service companies.

These examples show that knowledge from humanities education can be useful for companies and that knowledge transfers can go both ways. My aim was not only to show existing connections but also to prove that technical and natural sciences are not the only valuable areas in the knowledge economy.

Who are the primary "beneficiaries" of your research – librarians, users, policy makers?

I believe the results of my research can support decision-making at universities, library planning, and cooperation with private partners. It offers new ideas for university leaders, librarians, and innovation managers on how humanities knowledge can be used in practice. I also hope that policy makers will find it useful to better include the humanities in national innovation.

Please summarize the main conclusion(s) of your thesis.

The main conclusion of my dissertation is that clear information flows exist between universities and the private sector even in the humanities, but these are often not planned or managed. To improve knowledge transfer, universities need stronger knowledge management and should rethink the role of their libraries. The research also showed that companies often do not see the value of humanities knowledge. This can be improved with better communication and strong partnerships. I hope the results help to better understand the economic role of universities and support new interdisciplinary cooperation.

What has Eötvös Loránd University given you – professionally, personally, communally?

ELTE is not only my alma mater, it's where I learned the foundations of my research and development work. I gained a lot personally from my teachers and student

communities. At ELTE, I first got to know how organizations work. I'm happy to now work at the university, where I coordinate a digital learning repository that supports teachers in reusing and managing learning materials more easily.

Please say a few words about your future research plans.

I am currently working on research infrastructures. I am also interested in how artificial intelligence can help organize and use the data and knowledge created in universities. I plan to study the rules and systems that are needed for these processes. One of my goals is to develop new ways to measure the value of humanities education for the economy and society.

Current trends in library and information science in the light of PhD research and studies – 7.

Interview with Rita Radó

Radó Rita

rado.rita@oszk.hu

Hungarian National Museum Public
Collection Centre National Széchényi
Library

Head of the Research Management
Department

Eötvös Loránd University, Faculty of
Humanities, Institute of Library and
Information Science
Assistant Lecturer

Received: 2025.08.28.

Accepted: 2025.08.28

Published: 2025.12.01.

The editorial team of CELISR conducted a short interview with recent graduates of the Library and Information Science doctoral program at the ELTE Doctoral School of Literary Studies, in order to provide the journal's readers with an insight into the current and future scientific activities of researchers, and to give an idea of the current research trends in the field. The following article contains a brief overview of the PhD research conducted by Rita Radó, head of the Research Management Department at the HNMPCC National Széchényi Library, and assistant lecturer at the Institute of Library and Information Science of the Eötvös Loránd University, with background and future prospects.

national libraries, digitization, research, organisational development, Hungary, PhD program

Radó, R. (2024) *Changes in the functions of national libraries in the digital age - Comparative analysis of organisational development changes in leading European national libraries in the process of digitisation*

<https://doi.org/10.15476/ELTE.2023.234>

Supervisor: Péter Dippold

Please say a few words about your professional life, your inspirations.

Photo: Lajos Karasz

My professional journey has been shaped by a deep commitment to library and information science.

I currently serve as Head of Research Management Department at the HNMPCC National Széchényi Library and as a lecturer at the Department of Library and Information Science at Eötvös Loránd University. Although balancing these two roles can be demanding, I consider myself fortunate that they are so closely aligned and mutually reinforcing. My responsibilities at the national library – including project work, participation in international organizations, and various professional activities – provide a rich foundation for my teaching.

Cite as: Radó, R. (2025) Current trends in library and information science in the light of PhD research and studies – 7. Interview with Rita Radó, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(4), p. 470–472.

This allows me to integrate both theoretical perspectives and hands-on experience into my university courses, offering students not only academic insights but also practical knowledge grounded in real-world contexts. Conversely, the collaborations and international initiatives I take part in through my university role regularly inform and enrich my work at the library. I believe this dynamic interplay between research, practice, and education is one of the most rewarding aspects of my professional life.

Please give a comprehensive summary of the research on which your PhD studies are based.

In my doctoral dissertation, I highlight that library innovation is a highly complex and often contradictory area within Library and Information Science. Much of the existing literature focuses on the introduction of new services or systems in libraries, without adequately addressing the organizational challenges these innovations may pose. My preliminary studies revealed a significant gap in the scholarly discourse: very few publications examine the structural and operational transformations that inevitably accompany innovation in libraries. These changes affect workflows, organizational hierarchies, and overall institutional functioning, yet they are rarely discussed in depth. While most analyses of library innovation adopt a theoretical perspective, they often fail to offer practical, applicable solutions.

A central focus of my dissertation is the impact of digitization on library collections and professional practices. As digitization advances, not only do collections evolve, but the ways in which librarians carry out their tasks also change. However, institutional structures and operational models often remain rooted in traditional approaches, and many libraries struggle to respond effectively and swiftly to these shifts. This creates a persistent tension between conventional library roles and structures, and the emerging demands of digital information systems and services.

One of the key aims of my research is to demonstrate that this tension is not insurmountable. Through organizational development and structural rethinking, libraries can adapt and better meet the needs of their users. To illustrate this, I conduct a detailed analysis of four leading European national libraries, examining how digitization has driven organizational transformation over the past 30 years. I place particular emphasis on the digitization activities, projects, and national programs these institutions have implemented, and explore the various directions in which integration of digitization workflows has evolved.

Who are the primary "beneficiaries" of your research – librarians, users, policy makers?

My research primarily benefits librarians and policymakers by analysing the digitization strategies and organizational transformations and how leading European national libraries have integrated digitization workflows over the past 30 years. It serves as a practical guide for cultural institutions seeking to implement or improve their own digitization strategies, highlighting organizational changes and broader library areas affected by integration. It also provides a theoretical framework that can support broader organizational changes beyond digitization.

Please summarize the main conclusion(s) of your thesis.

The research reveals that the intention to digitize collections and provide access to digital materials emerged simultaneously across the four major European national libraries. While initial recognition and planning occurred in parallel, significant differences were found in how each institution approached digitization: in the development of digitization workflows, strategic support, the maturity of their concepts, the existence and content of strategic guiding documents, workflow integration, and organizational adaptation.

The study highlights that digitization-related processes are shaped by each library's mission, strategy, and partnerships, and it further demonstrates that organizational transformation is not linear, and there is no universal model for structural change. Libraries often lack tools and expertise to assess and manage organizational development effectively. Therefore, the dissertation offers practical models and insights to support institutions in planning and coordinating complex transformation processes.

What has Eötvös Loránd University given you – professionally, personally, communally?

ELTE has played a fundamental role in shaping both my academic and professional development.

I am particularly grateful for the professionalism and intellectual generosity of my supervisor and the faculty, whose guidance and high standards have contributed significantly to the quality of my research and teaching. Their expertise and commitment have had a lasting impact on my thinking and approach to research.

During my doctoral studies, I had the opportunity to build strong professional relationships with fellow PhD students, many of these relationships have since evolved into valuable long-term collaborations and friendships. These interactions have greatly enriched my scholarly work and strengthened my sense of belonging within the academic community.

Please say a few words about your future research plans.

In my professional journey, I aim to maintain the dynamic triad of teaching, research, and library practice, which I consider the most effective framework for meaningful academic and professional engagement. This integrated approach allows me to stay connected with both theoretical developments and practical realities in the field of Library and Information Science. I plan to continue my research in the areas I have already begun exploring, with particular focus on digitization strategies and inclusive library services for persons with disabilities. Additionally, I am committed to further contributing to the field of quantitative and qualitative methods in LIS, especially within the scope of QQML (Qualitative and Quantitative Methods in Libraries).

Current trends in library and information science in the light of PhD research and studies – 8.

Interview with Judit Vántsa

Judit Vántsa
vantsajudit@yahoo.com
Báró Wesselényi Miklós Public Library,
Romania
Librarian

Received: 2025.05.05.
Accepted: 2025.05.05.
Published: 2025.12.02.

The editorial team of CELISR sent a questionnaire to recent graduates of the Library and Information Science doctoral program at the ELTE Doctoral School of Literary Studies, in order to provide the journal's readers with an insight into the current and future scientific activities of researchers, and to give an idea of the current research trends in the field. The following article contains a brief overview of the PhD research conducted by Judit Vántsa, librarian at Báró Wesselényi Miklós Public Library, Kézdivásárhely, Romania, with background and future prospects.

Hungarian minority, Romania, public libraries

Vántsa, J. (2025) *The affairs of the Hungarian minority's public library in Romania after, 1945 as reflected in the Hungarian minority library trade press of Romania*

<https://doi.org/10.15476/ELTE.2024.036>

Supervisor: János Fodor

Please say a few words about your professional life, your inspirations.

Photo by the author

Between 1990 and 1993, I completed the library assistant training at the National Széchényi Library in Budapest. In parallel, I started working at the Town Library in Kézdivásárhely (Romania) in December 1990, where I still work to this day. I was the head of the institution from May 2001 to December 2023. Between 1996 and 1999, I completed my librarian specialty studies at the Juhász Gyula Teacher Training College in Szeged. Between 2000 and 2002, I finished my librarian and information technology studies at

Cite as: Vántsa, J. (2025) Current trends in library and information science in the light of PhD research and studies – 8. Interview with Judit Vántsa, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(4), p. 473–475.

the József Attila University, which is also in Szeged. This was followed by the ELTE BTK Doctoral School of Literary Studies, where I graduated in 2024.

Please give a comprehensive summary of the research on which your PhD studies are based.

Until now, there has been no comprehensive description or summary of the development, progress, scientific communication, results and activity of Hungarian minority librarians in Romania. I undertook the work of collecting information from specialized library publications, because it was the only source that gave news about the affairs of Hungarian librarianship in Romania capturing continuous historical changes and the development of the profession. The aim of the research was to collect, process, and publish the important moments in the operation of the Hungarian minority public library in Romania.

In 2006, my supervisor, Dr. Krisztina Voit and I thought that I should review all sources and all types of documents related to the topic. However, when we were faced with the huge amount of material, we decided that going forward, I would base the analysis solely on the articles published in the trade press. The truth is that, at the time I had already reviewed and had referenced some Hungarian library articles, and collected material from many study volumes, non-library periodicals, the State Archives in Sepsiszentgyörgy, and news materials found on library websites. Later on, the Hungarian librarians in Romania had a mailing list, an electronic newsletter, and a Facebook group (in fact, several of them), from which they received much more information about the operation and activities of the libraries. We also managed to get to know each other better, there were more opportunities and occasions for communicating and discussing of professional issues. When I was not able to find answers to my questions in the periodicals, I contacted the competent people in private correspondence, so that the topic could be properly concluded. It is obvious that I used all these materials, since they expanded, gave color and made the thesis more accurate and understandable.

Since the use of material from the trade press had already the basis of my thesis, I thought that I should process the periodicals from the perspective of press history as well. Not all of them were specialized library periodicals, as in the case of *Művelődés* (Culture). However, they published many articles related to public libraries over the years, and they even had two library supplements: *Könyvtár* (Library) and *Könyvesház* (Bookhouse), so I included the journal in my research.

The thesis begins with the chapter titled the History of Press. This is followed by the three main chapters: *The affairs of Public Library 1945–1967*; *The affairs of Public Library 1968–1989*; *The affairs of Public Library 1990–2023*. In these chapters, I discuss: the evolution and characteristics of the public library of the given period; the establishment and role of public library networks; book and library promotion methods; the civil organizations of the profession; vocational training; and other library aspects.

In the Chapter 6, titled *Comparison with the Hungarian institutional system*, I highlighted the contrast between the Hungarian and Romanian library trade press and institutional systems.

In Chapter 7, *Summary*, I reviewed the thesis as a whole, defining the main conclusions of the dissertation. This is followed by Chapter 8, Appendices, in which I collected the important aspects about the activities of individual libraries that support, highlight, or supplement the main points of my thesis. In this chapter

I included the reports of the travel-meetings, conferences, and other events of the Association of Hungarian Librarians in Romania (RMKE). Furthermore, this chapter contains the photos and charts.

Who are the primary "beneficiaries" of your research – librarians, users, policy makers?

The main beneficiaries are librarians and library science students.

Please summarize the main conclusion(s) of your thesis.

The aims that I have accomplished in my thesis were to assemble a thorough description about the development, progress, scientific communication, achievements and work of the librarians of Hungarian minority in Romania.

I do not consider research on the subject to be closed. The processing of a considerable number of articles on the public libraries of various settlements was left out of the thesis due to limitations of scope.

To provide a more complete and comprehensive history about the affairs of the Hungarian minority's public library in Romania, it is necessary to analyse of further sources, such as: archival materials, books and other documents. The disadvantage of processing of press materials published before 1989 is that they reflect only the aspects of everyday reality that were allowed to be shown at that time. Therefore, the presentation of topics such as censorship, the activities of the Ministry of Home Affairs, requires the identification of other sources.

The history and development of other types of libraries (trade unions, school, church collections) of Hungarian interest in Romania is an area still waiting to be researched.

Please explain why and how you chose Institute of Library and Information Science at Eötvös Loránd University.

Since I had completed my university studies in Hungary, I wanted to continue my doctoral studies here. The quality and accessibility of the university were also important factors in my choice. For three years, I had to travel by train every two weeks, covering nearly 800 kilometers. As fate would have it, the airport, which is an hour's drive away from where I live, opened a month after my doctoral defense.

Please say a few words about your future research plans.

I am currently writing articles in the online encyclopedia of Kézdivásárhely.¹ Further on, I would like to create an online encyclopedia of Hungarian libraries and librarians in Romania, with the cooperation of the Hungarian Library Association in Romania, modeled after this city's encyclopedia.

I would also like to write the history of our library, established in 1842, for which I am currently collecting materials.

I currently lead three bibliotherapy groups and give lectures in the surrounding towns to promote reading and libraries.

¹ <https://www.kezdilexikon.ro/>

Hálózatban a tudás

A BOBCATSSS konferencia múltja és jelene

Knowledge in the Network

The Past and Presence of the BOBCATSSS Conference

Szabó Dóra
szabo.dora@arts.unideb.hu
Debreceni Egyetem,
Bölcsészettudományi Kar, Média-
és Könyvtártudományi Intézet,
Könyvtár- és Információtudományi
Tanszék
tanársegéd

Dani Erzsébet
dani.erzsebet@arts.unideb.hu
Debreceni Egyetem,
Bölcsészettudományi Kar, Média-
és Könyvtártudományi Intézet,
Könyvtár- és Információtudományi
Tanszék
egyetemi docens

Beérkezett: 2025.08.25.
Elfogadva: 2025.11.10.
Publikálva: 2025.11.26.

Cite as / Így hivatkozd: Szabó, D., Dani,
E. (2025) Hálózatban a tudás: A BOB-
CATSSS konferencia múltja és jelene /
Knowledge in the Network: The Past
and Presence of the BOBCATSSS Con-
ference, Central European Library and
Information Science Review (CELISR),
2(4), p. 476–480.

A BOBCATSSS nemzetközi konferencia egy évente megrendezett esemény, amelyet különböző európai egyetemek könyvtár- és információtudományi hallgatói koordinálnak, elősegítve az együttműködést és a tudásmegosztást a könyvtár- és információtudomány (LIS) területén. 1993-as indulásuk óta a BOBCATSSS konferenciák jelentős platformként szolgálnak hallgatók, szakemberek és akademikusok számára, hogy bemutassák kutatásaikat, megvitassák a kortárs kérdéseket, illetve feltérképezzék a tudományterület legújabb trendjeit. A konferencia különleges, hallgatóközpontú jellege biztosítja a friss nézőpontok és az innovatív megközelítések megjelenését, tükrözve a szakterület dinamikus és folyamatosan változó természetét. Minden évben más és más európai egyetem ad otthont az eseménynek, ezáltal támogatva a nemzetközi mobilitást és a kulturális információcserét, valamint erősítve a könyvtár- és információtudományi oktatás, illetve kutatás nemzetközi dimenzióját. A BOBCATSSS konferenciák fő témái sokszínűek, számos területet lefednek, interdiszciplináris fórumként elősegítik az új ötletek kialakulását és a szakmai hálózatok kiépülését, ezáltal jelentősen hozzájárulva a könyvtár- és információtudomány fejlődéséhez.

BOBCATSSS, nemzetközi konferencia, könyvtár- és információtudomány, tudásmegosztás

The BOBCATSSS organization hosts an annual symposium coordinated by students from various European universities specializing in library and information science (LIS). Since its establishment in 1993, this conference has become an important platform for students, practitioners, and scholars to share their research, engage in discussions about current challenges, and examine emerging trends within the LIS field. Its distinctive student-led character ensures the integration of fresh insights and creative approaches that mirror the dynamic and evolving nature of the discipline. Each year, a different university across Europe organizes the event, fostering intercultural exchange and strengthening the international dimension of LIS education and research. BOBCATSSS covers a wide array of topics, including digital libraries, information literacy, knowledge management, and the effects of new technologies on information services. By serving

as an interdisciplinary venue, the conference supports the generation of novel ideas and the development of professional networks, thus playing a significant role in advancing the field of library and information science.
BOBCATSSS, international conference, library and information science, knowledge exchange, LIS education

„A szervezet neve egy mozaikszó, amely az eredeti részt vevő egyetemek városainak nevét foglalja magában ...”

1. Bevezetés

A könyvtár- és információ-tudományfókuszú BOBCATSSS¹ szimpózium különböző európai egyetemek hallgatói által kerül megrendezésre évi rendszerességgel. Az eseménysorozatot 1993-ban indították több európai egyetem hallgatóinak közös kezdeményezéseként, azzal a céllal, hogy platformot teremtsenek a szakterületen belüli tudáscserére. A szervezet neve egy mozaikszó, amely az eredeti részt vevő egyetemek városainak nevét foglalja magában: Budapest, Oslo, Barcelona, Koppenhága, Amszterdam, Tampere, Stuttgart, Szombathely és Sheffield. A BOBCATSSS küldetése, hogy nemzetközi platformot biztosítson az ötletek, kutatási eredmények és innovációk megosztására a könyvtár- és információ-tudományban. A hallgatói részvétel hangsúlyozásával a BOBCATSSS elősegíti a jövő könyvtár- és információ-tudományi szakembereinek szakmai fejlődését, valamint támogatja a nemzetközi együttműködést és a kapcsolatépítést. A konferenciák folyamatosan reflektálnak a könyvtár- és információ-tudomány változó kihívásaira, így olyan aktuális területekre is kitérnek, mint a digitális átalakulás, az információ-étika vagy az új technológiák információs szolgáltatásokra gyakorolt hatása. A konferenciát minden évben más egyetem rendezi, biztosítva ezáltal a nézőpontok és a szakértelem gazdag változatosságát.

A BOBCATSSS egyik kiemelkedő ismérve a hallgatói részvétel hangsúlya. A konferenciákat a részt vevő egyetemek hallgatói szervezik oktatói támogatás mellett, amely lehetőséget teremt számukra a konferenciatervezési, menedzsment- és szervezési tapasztalatok megszerzésére. Ez a hallgatóközpontú megközelítés nemcsak a vezetői és szervezési készségek fejlődését szolgálja, hanem ösztönzi az aktív részvételt és az együttműködést is a könyvtár- és információ-tudomány fiatal és leendő szakemberei között. Ez a részvételi modell gazdagabbá teszi a tanulási élményeket, lehetőséget nyújt arra, hogy a hallgatók aktív alakítói legyenek szakmai közösségük diskurzusának, s ezáltal felkészüljenek jövőbeli szerepükre könyvtárosként és vezetőként.

2. Az elmúlt évek konferenciái

A BOBCATSSS 2025 központi témája a mesterséges intelligencia és a könyvtár- és információ-tudomány metszéspontja volt. Az eseményt az Isztambuli Egyetem, az Ankarai Egyetem és a franciaországi Gustave Eiffel Egyetem szervezte. A program a mesterséges intelligencia különböző aspektusait érintette, mint etikai és jogi kérdések, digitális műveltség, tudásmenedzsment és jövőbeli technológiai trendek. A háromnapos rendezvény plenáris előadásokból, panelbeszélgetésekből, esettanulmányokból, poszterekből és workshopokból állt. Sok év után, a debreceni konferencia óta most mondható el először, hogy jelentős magyar részvétel volt, több előadás szólt a hazai MI-integrációról és könyvtári innovációkról (Koçlu, 2025).

A 2024-es konferencia Coimbrában, Portugáliában került megrendezésre, és az „Információs szakma és fenntartható fejlődés” volt a központi témája, amely keretében a könyvtár- és információ-tudomány aktuális kihívásait és a fenntarthatósági szempontokat vizsgálták, különös tekintettel arra, hogyan járulhatnak

¹ A BOBCATSSS hivatalos honlapja elérhető: <https://bobcatsss2025.org.tr/> (Utolsó elérés: 2025. 08. 08.)

hozzá az információs szakemberek a fenntartható fejlődési célok megvalósításához. A szakmai esemény programja sokrétű volt, számos plenáris előadást, workshopot és doktori szekciót foglalt magában, amelyek multidiszciplináris megközelítéssel vizsgálták a digitalizáció, a mesterséges intelligencia és az algoritmikus műveltség fenntarthatósághoz kapcsolódó aspektusait. Kiemelt hangsúlyt kapott a 21. századi készségek és kompetenciák fejlesztése az információs szakmában, továbbá a társadalmi szempontok – így a nemi sokszínűség, a diverzitás és a társadalmi inklúzió (befogadás) – megjelenése az információs rendszerek fejlesztésében és alkalmazásában. A konferencián elhangzott előadások között szerepeltek kutatási adatmenedzsment-témák, digitális bölcsészeti projektek, valamint nem- és genderspecifikus információs rendszerek vizsgálata, különösen a magyar kutatói közösség aktív részvételével (Szabó, et al., 2024).

A 2023-as konferenciát Oslóban tartották, ezúttal a fenntarthatóság és a könyvtár- és információtudomány kapcsolata állt a fókuszban („A New Era: Exploring the Possibilities and Expanding the Boundaries”). A konferencia három fő területre koncentrált: az újszerű, különleges és korszerű épületek tervezése és átalakítása; új virtuális megoldások alkalmazása a szolgáltatások, programok és kiállítások hozzáférhetővé tételére; valamint a gyűjtemények digitalizációjának felgyorsítása és új médiaeszközök beszerzése. Ezek a fejlesztések átalakítják az információs szolgáltatások mibenlétét és működését. A tudományos program sokrétű témákat fedett le, többek között a fenntarthatóságot, részvételi gyakorlatokat, találkozóhelyeket, könyvtár–múzeum–archívum-együttműködést, irodalmi és kulturális közvetítést, gyermekkönyvtárakat, közös olvasást, interakció-tervezést és felhasználói élményt, közösségi ellenálló képességet, esélyegyenlőséget, diverzitást, nyílt hozzáférést, tudományos kommunikációt, tudásszervezést és -menedzsmentet, univerzális tervezést, felhasználói közösségeket, játékokat, információarchitektúrát és információs magatartásokat. Ezenkívül a konferencia jelentős mértékben foglalkozott a digitális innováció lehetőségeivel és a szolgáltatások fizikai és virtuális határainak tágításával, miközben elősegítette a tudományos párbeszédet és a szakmai együttműködést egy sokszínű, nemzetközi szakmai közösségben. Az esemény hibrid formában zajlott, és hangsúlyosan támogatta a fenntartható, költséghatékony konferenciaszervezést, valamint a tudományos utánpótlás bevonását és szakmai fejlődését (Henriksen et al., 2023).

2022-ben a konferencia Debrecenben zajlott, témája az adat- és információtudomány („Data and Information Science”) volt. A konferencia keretében a könyvtár- és információtudomány aktuális és gyorsan változó kihívásait vizsgálták. Az eseményt a Debreceni Egyetemen rendezték meg hibrid formában, a társszervező pedig a hannoveri Alkalmazott Tudományok Egyeteme volt. A konferencia fő fókuszterületei között szerepelt a tudománymetrika, a tudásfelfedezés a döntéshozatal és szakpolitika támogatására, az adat- és információs műveltség, az adatvédelem és a biztonság, a nagy adatok és adatbányászat, valamint a felelősségteljes mesterséges intelligencia kérdései. Kiemelt figyelmet kaptak a vizualizációs technikák, az adatok és információk virtuális terekben való megjelenítése, az ember-gép interakció és az intelligens tudásprodukciónak. A nyitottság témakörében a nyílt tudomány (*open science*), a nyílt hozzáférés (*open access*), a tudományos igazságosság, a nyílt kormányzati adatok, a FAIR adatok, a szemantikus web, valamint a közösségi tudomány népszerűsítése és a fenntarthatóság voltak a központi kérdések. Az intézményi szerepek tekintetében az adattudomány (*data science*) alkalmazásai, az információmenedzsment, az adat- és információs szolgáltatások fejlesztése, továbbá a könyvtárak szerepe az adattudo-

„2022-ben a konferencia Debrecenben zajlott, témája az adat- és információtudomány («Data and Information Science») volt.”

mány (*data science*) mozgalomban és az oktatásban is helyet kaptak. A résztvevők különféle formátumokban, előadások, poszterek, rövid Pecha Kucha prezentációk és workshopok keretében oszthatták meg eredményeiket és tapasztalataikat. A program gazdag tudományos tartalommal szolgált, megjelentek olyan témák, mint például a pandémia hatásainak vizsgálata a könyvtári digitális átalakulásra, a kutatási adatmenedzsment, webarchiválás a felsőoktatásban, az adatvédelem kérdései, a mesterséges intelligencia felelősségteljes fejlesztése az EU-ban. Ezen a konferencián is nagy hangsúlyt fektettek a FAIR adatkezelés történetére és jelenére, az információs szorongás és elkerülés élethelyzeteire, valamint a digitális bölcsészet és *open science* metszéspontjaira (Dille, et al., 2022).

A 2021-es BOBCATSSS konferencia a digitális transzformációval foglalkozott, amely keretében a könyvtár- és információtudományi szakma aktuális kihívásait és lehetőségeit vizsgálták kutatásaikban a résztvevők. Az online térben zajlott esemény kiemelt témái közé tartozott a digitális átalakulás hatása a kormányzati adminisztrációra, az információmenedzsmentre, az oktatásra és a könyvtári szolgáltatásokra, valamint a mesterséges intelligencia és az új hitelesítési módszerek alkalmazása. A járványhelyzet kapcsán külön figyelmet kaptak a COVID-19-krízis hatásai, például az online oktatás fejlesztése és a digitális könyvtári szolgáltatások támogatása. Továbbá a konferencia az információs szakemberek digitális kompetenciáinak fejlesztésével, a digitális örökség kezelésével, a nyílt hozzáférés (*open access*) és a digitális kultúra kérdéseivel, valamint az adatvédelem és a távoli munkavégzés kihívásaival is foglalkozott (Szabó, et al., 2024).

A 2020-as BOBCATSSS konferencia központi témája a dezinformáció és az álhírek voltak, különös tekintettel azok propagandacélú és a társadalmi befolyásolás eszközeként való szerepére. A háromnapos program különböző szekciói és workshopjai az álhírek felismerésének kérdéseit, az információetikai dilemmákat, valamint a könyvtári stratégiákat vizsgálták a megbízható információ biztosításának kontextusában a digitális környezetben. A konferencián jelentős hangsúlyt kapott a könyvtárak társadalmi szerepe, a hiteles információhoz való hozzáférés biztosítása, a kritikai gondolkodás fejlesztése és az információs szakemberek etikai felelőssége. Előadások mutatták be a hamis hírek különböző típusait, azok hatását, az információs műveltség szükségességét, valamint a technológiai eszközök és a metaadatok szerepét a hamis tartalmak felismerésében. Ezenkívül megjelentek a digitális és mobil hozzáférés kérdései, a kutatási adatmenedzsment, az akadémiai integritás és a személyes digitális örökség kezelése, különös tekintettel a modern könyvtári oktatásra és gyakorlatra (Boustany, Seccardini, 2020).

„Előadások mutatták be a hamis hírek különböző típusait, azok hatását, az információs műveltség szükségességét ...”

3. Összegzés

A BOBCATSSS konferenciák kulcsfontosságú szerepet töltenek be a könyvtár- és információtudomány szakmai közösségének fejlődésében és innovációjában. A konferencia az elmúlt években is bizonyította az ellenálló képességét és alkalmazkodóképességét a globális kihívásokhoz, miközben folyamatos platformot biztosított a legfrissebb kutatások, innovatív gyakorlatok és szakmai diskurzus számára.

A konferenciák fókusza évről évre reflektál a könyvtáros szakma aktuális és jövőbeli kihívásaira; így 2020-ban a dezinformáció és álhírek témája, 2021-ben a digitális transzformáció, 2022-ben az adattudomány (*data science*) és mesterséges intelligencia, 2023-ban a fenntarthatóság, 2024-ben pedig a fenntartható fejlődés kaptak központi szerepet, miközben 2025-ben a mesterséges intelli-

gencia és a könyvtár- és információtudomány metszete állt a középpontban. Ez a tematikai sokszínűség és aktualitás erősíti a BOBCATSSS konferenciák relevanciáját és vonzerejét.

Ezenkívül fontos kiemelni a BOBCATSSS egyediségét. A hallgatók aktív részvétele a szervezésben és a szakmai programban lehetőséget ad a fiatal szakembereknek a tudományos bemutatkozásra, a nemzetközi kapcsolatépítésre, valamint gyakorlati tapasztalatok szerzésére a projektmenedzsment, a nyilvános beszéd és a kutatás terén. Egyre szélesebb az egyetemi részvétel, és az elhangzott előadások tanulmány formájában is egyre rangosabb folyóiratokban jelennek meg. Ez a hallgatóközpontúság hozzájárul a könyvtáros közösség megújulásához és élénkségéhez. Továbbá az egyesület igyekszik minél több országot megszólítani.

A nemzetközi részvétel és hálózatépítés révén a konferenciák támogatják a globális könyvtár- és információtudományi közösség együttműködését, tudáscseréjét és közös előrelépését. Ezzel párhuzamosan hozzájárulnak a szakmai fejlődéshez, hiszen a résztvevők workshopsorozatok, plenáris előadások és panelbeszélgetések során sajátíthatják el a legújabb módszereket, eszközöket és bevált gyakorlatokat.

A következő, 2026-os BOBCATSSS konferencia, amelyet Nagyszebenben, Romániában szerveznek meg, a *Thinking for Tomorrow: Redefining Information Networks in the Digital Era* címmel a digitális kompetenciák, az információs hálózatok átalakulása, a mesterséges intelligencia és a társadalmi bizalom kérdéseire fókuszál, így folytatva a konferenciasorozat hagyományát a könyvtár- és információtudomány aktuális és jövőbeli kérdéseinek multidiszciplináris vizsgálatában.

Felhasznált és ajánlott források

Boustany, J., Seccardini, G. (szerk.) (2020) *BOBCATSSS 2020 - Paris Information management, fake news and disinformation. Abstract booklet*. Université Gustave Eiffel, Paris. Elérhető: https://bobcatsss2020.sciencesconf.org/data/pages/BoA_final.pdf (Utolsó elérés: 2025. 11. 07.)

Dille, N., Stegemeyer, M., Janus, L., Witten, M., Menzel, M.-A., Arnold, M., Eichhorn, K. (2022) *30th BOBCATSSS Symposium Data and Information Science: Book of Abstracts*, Debrecen, Hungary. <https://doi.org/10.25968/opus-2312>

Henriksen, D., Khosrowjerdi, M., Johnston, J., Liguziński, M., Shuva, N. Z., Skaug, J. (2023) *Proceedings of the BOBCATSSS 2023 Conference. BOBCATSSS 2023 A New Era - Exploring the Possibilities and Expanding the Boundaries*, Oslo, Norway. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8136825>

Koçlu, B. (2025) *BOBCATSSS 2025 in Istanbul: Internationale Perspektiven auf KI und Informationswissenschaft: Ein Erfahrungs- und Symposiumsbericht*, De Gruyter Bill, 76(4), pp. 211–215. <https://doi.org/10.1515/iwp-2025-2020>

Szabó, D., Dani, E., Nemes, L. (2024) *Report on the international library and information scientific conference: the past years of BOBCATSSS*, Folia Toruniensia, 24, pp. 193–204. <https://doi.org/10.12775/FT.2024.010>

Az erdélyi múlt digitalizálása: kihívások és sikerek

Digitizing the Transylvanian Past: Challenges and Successes

Ferenczi Szilárd
szilard.ferenczi@gmail.com
Iskola Alapítvány, Digitéka
projektvezető, BBTE Kolozsvár
társult oktató, történész

Beérkezett: 2025.11.17.
Elfogadva: 2025.11.17.
Publikálva: 2025.12.22.

Cite as / Így hivatkozd: Ferenczi, Sz.
(2025) Az erdélyi múlt digitalizálása: kihívások és sikerek / Digitizing the Transylvanian Past: Challenges and Successes, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(4), p. 481–489.

Ez a cikk eredetileg hibásan jelent meg. A helyesbítés / Corrigendum itt elérhető: <https://journals.bme.hu/celISR/article/view/43982>

Az Erdélyi Digitális Tudománytár (Digitéka)¹ 2018 végén indult, a kolozsvári Iskola Alapítvány kezdeményezte és működteti azzal a céllal, hogy teljeskörűen elérhetővé tegye az erdélyi magyar sajtóállományt. Közzolgálatot betöltve erdélyi magyar nyelvű digitalizált sajtótermékeket, könyveket és adatbázisokat tesz ingyenesen elérhetővé. Tartalmát kezdetben az Arcanummal és az Erdélyi Magyar Adatbankkal együttműködésben gyarapította, 2022-től viszont már saját szkennelő berendezés használatával és a Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtárral² kötött megállapodás keretében fejleszti. A platform a saját digitalizált anyagok mellett hiperhivatkozásokkal más erdélyi digitalizált tartalmakhoz is hozzáférést biztosít, gyűjtőkönyvtári jelleggel. Működtetői 2025-re részben mesterséges intelligencia segítségével automatizálták a munkafolyamatot, jelentősen felgyorsítva a tartalomfeldolgozást, és évi mintegy 250 ezer oldal digitalizálására építették ki a kapacitást, a honlapon jelenleg 1 701 403 oldal digitalizált sajtó és könyv érhető el. A honlapnak havi 300-500 visszatérő és 2000-3000 egyszeri felhasználója van, legtöbbször Romániából és Magyarországról.

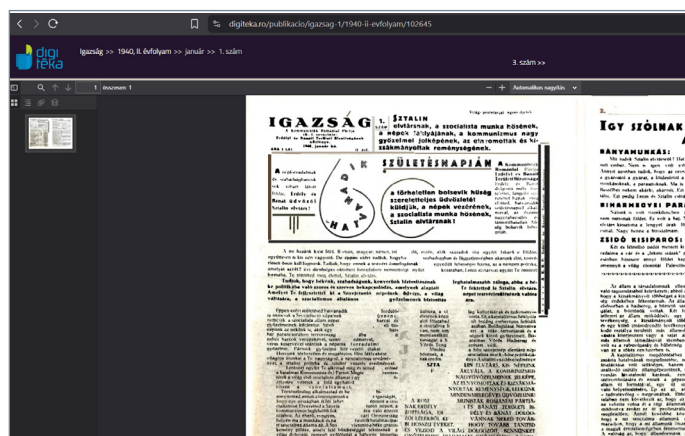
digitalizálás, erdélyi magyar sajtó, virtuális könyvtár, intézményi együttműködések, értékmentés

Digitéka was launched at the end of 2018, initiated and operated by the School Foundation in Cluj-Napoca/Kolozsvár. It provides free access to digitized press materials, books, and databases in Hungarian from Transylvania, and its goal is to make the entire Transylvanian Hungarian press collection fully accessible. Initially, it expanded its content in cooperation with Arcanum and the Transylvanian Databank, but since 2022 it has been developing through its own scanning equipment and by striking an agreement with the Central University Library of Cluj. The platform contains not only its own digitized materials but also provides access to other Transylvanian digitized content through hyperlinks, functioning as a collecting library. By 2025, it has automated the workflow partly with the help of artificial intelligence, significantly accelerating content processing. It has built up a capacity to digitize approximately 250,000 pages per year. The website has 300-500 returning, and 2-3,000 one-time users per month, primarily from Romania and Hungary.

digitization, transylvanian hungarian press, virtual library, institutional collaboration, heritage preservation

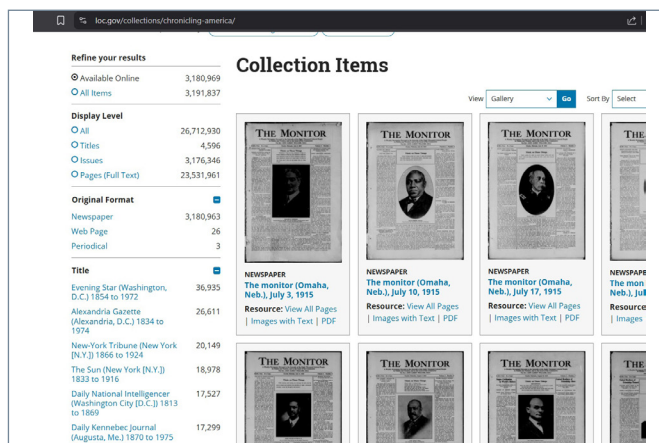
ket, kiállításokat vállalt és bonyolított le. A program keretében Digitéka névvel sajtó- és könyvdigitalizálást is indítottunk, amelynek vezetésével engem bíztak meg, és amelynek folytatása mellett döntöttünk 2022-ben.

Alapítványunk saját gyűjteménnyel nem rendelkezett, ezért első lépésként együttműködést kötöttünk az Arcanummal, az Adatbankkal és a Minerva Művelődési Egyesülettel. A Digitéka kezdeti elérhető tartalmai között volt a Minervával közösen digitalizált Szabadság⁹, Világosság¹⁰, Igazság¹¹ és a Romániai Magyar Szó/Előre¹² hírlapok.

2. ábra: Az 1939–40-ben illegálisban, Kolozsváron megjelenő kommunista Igazság ekkor még alkalmi lap (1945-től napilap) egyik ritka száma, 1940. január

Az erdélyi magyar sajtóállomány anyaga 200-230 évet ölel fel, amelyhez ha hozzáadjuk a szépirodalmi és tudományos könyveket is, valamint az egyéb nyomtatott és bekötött anyagokat (kalendáriumok, évkönyvek, jelentések, értesítők, aprónyomtatványok, szabályrendeletek, városi, megyei és egyéb kimutatók stb.), a digitalizálandó mennyiség több tíz millió oldalt tenne ki. A feladat nagyságára való tekintettel, valamint a várható kutatói igényekre gondolva a teljes digitalizáció helyett csapatunk úgy döntött, hogy a saját anyagainkon túl hiperhivatkozással más honlapok erdélyi tartalmához is hozzáférést kínáljunk a Digitékán. Ez a funkció egybegyűjti a világ számos honlapján (a MEK, az EPA, a Hungaricana, az Arcanum, a magyarországi egyetemi és akadémiai repozitóriumok, a Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár digitális gyűjteménye, más romániai, amerikai, osztrák stb.) tárolt erdélyi magyar nyelvű anyagokat.¹³ A kialakult gyűjtőkönyvtári jelleg hátránya, hogy a honlapon történő kereséskor az eredmények között ezek a tartalmak nem jelennek meg.

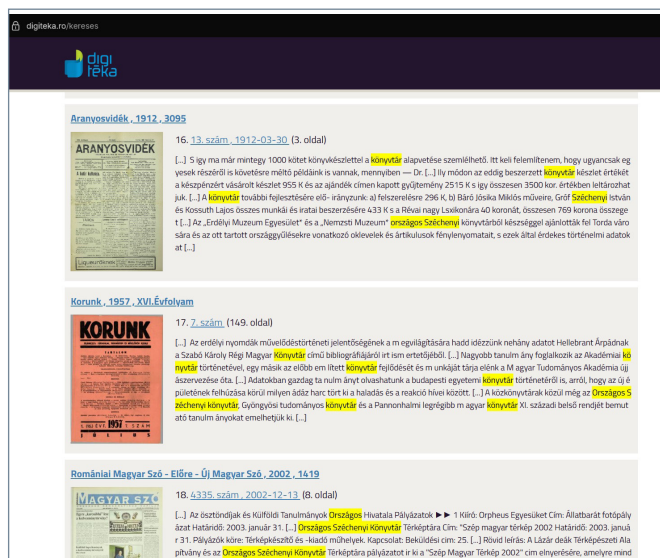

3. ábra: A Digitéka Külső hivatkozások kategóriája a Sajtó aloldalon

„Az erdélyi magyar sajtóállomány anyaga 200-230 évet ölel fel ...”

3. Keresés

Az oldal indulásakor egy olyan műszaki megoldást használtunk, amely a tartalmat jól megjelenítette, de a pontos kifejezésre történő keresésre mindössze ropant időigényes megoldást tudott felkínálni. A rendszerre néhány év alatt – s a keresés lassú természetére is – egyre inkább fogyatékként tekintettünk. 2021-ben váltottunk egy új, integratívabb felületre, amelybe beépítettük az ElasticSearch¹⁴ nyílt forráskódú keresőmotort is, amely a keresési eredmények listázásakor a lapszámok címloldalát és a szöveggörnyezetet is megjeleníti.

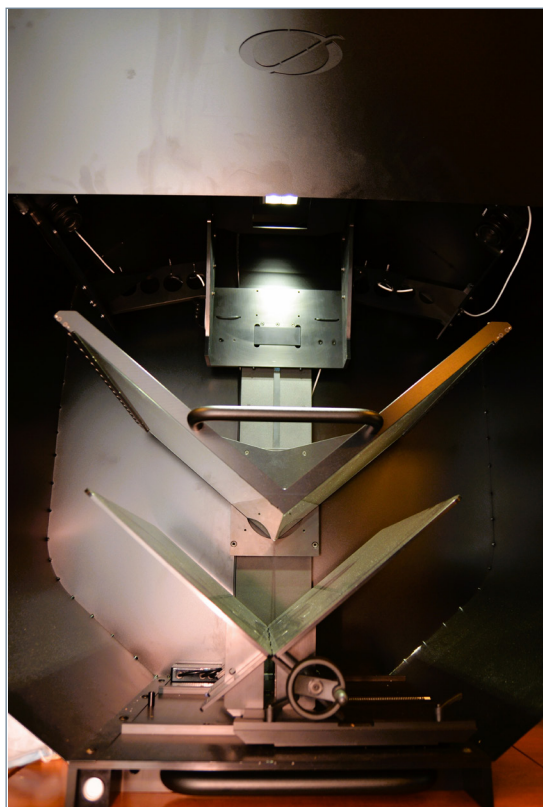
4. ábra: Az „országos széchényi könyvtár” (így!) keresőkifejezés találatai közül három, a lapszám címloldalát és a szöveggörnyezet megjelenítésével

A számítástechnikai újítással egy időben, a gyerekcipő lerúgva két másik lényeges újítást is végrehajtottunk: a 2022. év elején megvásároltunk egy Qidenus Smart 4.0¹⁵ (A1-es modell) szkennelő berendezést, továbbá a raktár előzetes felmérését követően a Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtárral kétoldalú megállapodást kötöttünk 880 000 oldal sajtótermék digitalizálására, amelyet mindkét fél megjeleníthet a saját honlapján. A címlajstrom összeállításánál a szűrés több szempont szerint történt: elsősorban olyan erdélyi lapokat kerestem, amelyekkel a könyvtár rendelkezik és fontosságuk sajtótörténeti, nyilvánossági, a maguk idejében közösségerősítő megfontolásokból jelentős (ez utóbbi szempont főként a két világháború közötti lapokra érvényes), másrészt figyelembe vettem a szórását is, és minél átfogóbb lefedettségre törekedtem mind a műfajt (politikai-közéleti, irodalmi, szórakoztató és szaksajtó), mind a régiókat illetően, harmadrészt azokat a címeket válogattam össze, amelyek nem voltak még online hozzáférhetőek. Ez utóbbi szempont annyiban csorbult az elmúlt években, hogy az Arcanum és az OSZK a maguk nagyüzemi képességeivel egyik-másik címmel megelőztek, oda kikerültek, mi pedig a magunk szerény tempójával ezután tesszük közzé. A „megelőzést” nem a „verseny” értelemben használom, örülök annak, hogy vannak sorozatok, amelyek több példányban fellelhetőek a hálón, így nagyobb esélyt látok a sajtótermékek online túlélésére.

4. Eszköztár

A kolozsvári egyetemi könyvtár digitalizáló osztálya – ahol öt-hat állandó munkatárs dolgozik – a 2000-es évektől kezdődően a román periodikák és könyvek mellett számos magyar nyelvű anyagot feldolgozott és megosztott a honlapján.¹⁶

„... elsősorban olyan erdélyi lapokat kerestem, amelyekkel a könyvtár rendelkezik és fontosságuk sajtótörténeti, nyilvánossági, a maguk idejében közösségerősítő megfontolásokból jelentős ...”

5. ábra: A Qidenus Smart 4.0 készülék a könyvtárban

A Qidenus szkennert üzembehelyezésétől Bodnár Róbert osztályvezető felügyelete alatt két munkatárs használja. A létrejött JPG-fájlokon lefuttatjuk az optikai karakterfelismerést (OCR), a létrejött PDF-fájlok kerülnek a tömeges fájl-fogadásra és megjelenítésre is alkalmas Digitéka és a könyvtár oldalára. A munka a kezdeti lassú indulást követően felgyorsult. Napjainkra éves átlagban 250 ezer oldalnyi sajtótermék szkennelését végezhetjük el, de különféle okok miatt a PDF-feldolgozás tekintetében nem tudtunk lépést tartani. A szkennelés kiterjesztése elhozta azt az elkerülhetetlen állapotot, hogy jóval nagyobb JPG-állomány gyűlt össze 2024 év végére, mint amennyi PDF-et adott időkeretben elkészíthettünk, és a szerezhető támogatások¹⁷ szűkebb köre is immár kevésbé tette lehetővé külső megbízottak bevonását. Segítséget jelent, hogy a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem szakmai gyakorlatot végző történészhallgatóit be tudtuk vonni kisebb feladatokkal, de így sem lehetett érdemben lépést tartani a szkennelés ütemével.

2024 végén sürgőssé vált egy tömeges OCR-ezésre alkalmas megoldás. A megoldást az ELTE Digitális Örökség Nemzeti Laboratóriumával (DH-LAB)¹⁸ kötött partneri szerződés jelentette. Az együttműködés során a JPG-fájlokon az erre is alkalmas mesterségesintelligencia-alapú fejlesztésükkel tömeges OCR-ezést tudnak futtatni, az így nyert nagy méretű fájlokat már csak darabolni (PDFSmart Visual)¹⁹ és ellenőrizni kell (kézzel, egyenként). A munkafolyamat még így is viszonylag lassúnak bizonyult, különösen az átnevezés, ezért 2025 októberében a Google-fejlesztésű Gemini AI²⁰ bevonásával automatizált átnevező Python-alapú programot készítettünk, valamint a Google Console API²¹ integrálásával 85-88 százalékos pontosságú eredményt elérve, immár gyorsabb ütemben folyik a munka. Időnként, kisebb oldalmennyiségű hiánypótlások esetében még manuálisan futtatunk OCR-ezést is az ABBYY Finereader 15²² eszközzel.

„Napjainkra éves átlagban 250 ezer oldalnyi sajtótermék szkennelését végezhetjük el ...”

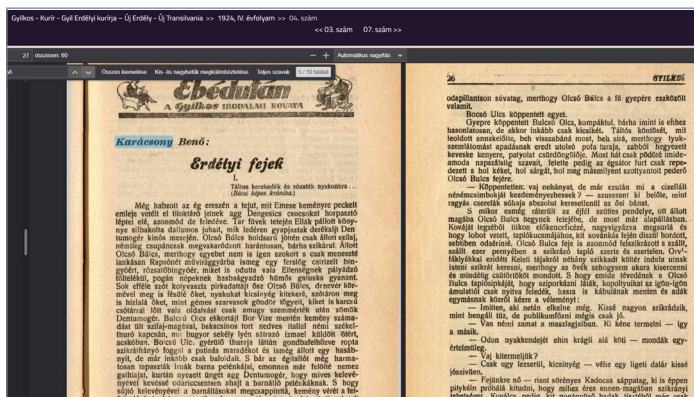
6. ábra: Optikai karakterfelismerés futtatása a kolozsvári Ujság napilap 1904-es évfolyamán az ABBYY Finereaderrel

Ezt az új és egyelőre akadálymentesen működő tartalomgyarapítási tempót kívánjuk tartani a továbbiakban, amelyek egyik feltétele, hogy a könyvtárral meg tudjuk hosszabbítani az együttműködést. Hosszú távú terveink között szerepel újabb címek és sorozatok bevonása, így idővel a teljes erdélyi sajtóállomány elérhetővé válna.

5. Tartalmi megfontolások és visszakapcsolás

A digitalizálási munka során két történelmi korszak, összesen 80 év sajtóanyaga kap kiemelkedő figyelmet: a dualizmus kora (1867–1918) és a két világháború közötti negyedszázadnak az átmenet éveivel kiegészített időszaka (1919–1948). A választásunkat indokolta, hogy ez az a két időszak, amelyben kibontakozott a regionális, helyi híreket közlő, nagy műfaji változatosságú hírlapírás, online elérésük azonban csekély volt. A nagyváradi Szabadságnál²³ és a Nagyvárad Naplónál dolgozott a XIX. és XX. század fordulóján Ady Endre, Nagy Endre, Krúdy Gyula és Bíró Lajos, a Gyulafehérvári Hírlapban közölte első novelláit Karácsony Benő 1908–1909-ben, és Désen, a Vármegyei Közéletnél volt húszévesen szépirodalmi munkatárs Harsányi Zsolt.

Az 1948 utáni időkből a Román Kommunista Párt központi és megyei szervezetei tartottak fenn egy-egy magyar nyelvű lapot Bukarestben és a magyar lakossággal is rendelkező megyékben, ezeknek országos szórását biztosítottak, de tartalmukban a helyi hírek jelentősége eltörpült a nagy felületeket elfoglaló központi hírek és a propaganda mellett. Ebből az időszakból első helyen az irodalmi, közművelő lapok jelentik a valódi értéket.

7. ábra: Karácsony Benő abszurd „novellája” az 1924. január 22-ikei (IV. évf., 4. szám) Gyilkos-ban (kolozsvári, Győri Illés István lapja). Az Erdélyi fejek című novella annyiban ritkaság, hogy a szerző életében és post-mortem megjelent köteteiből egyaránt hiányzik

„A digitalizálási munka során két történelmi korszak, összesen 80 év sajtóanyaga kap kiemelkedő figyelmet: a dualizmus kora (1867–1918) és a két világháború közötti negyedszázadnak az átmenet éveivel kiegészített időszaka (1919–1948).”

A Kolozsváron megjelent Magyar Polgár/Kolozsvár és Ellenzék az országrész két legfontosabb lapja volt a XIX. és XX. század fordulóján, Budapesten is sokan jártatták mindkettőt, jelentős közvélemény-formáló erejüknel fogva, mivel előbbi az erdélyi Szabadelvű Párt, utóbbi a Függetlenségi és 48-as Párt erdélyi szárnyának programadó felülete volt. Akárcsak Magyarországon, Erdélyben (és a Partiumban, valamint a Bánságban) is mind a dualizmus korában, mind a két világháború között a hírlapok szerkesztőségében dolgozott az írók és költők javarésze, a kolozsváriakéban a két világháború között szinte mindenki, aki fiatalon az Erdélyi Helikon írói közösségéhez tartozott. Ezzel egy időben a Szövetkezeti Értesítő és a Szövetkezés időszaki kiadványok a kisebbségbe szorult erdélyi magyar termelők terményértékesítő hálózatát fogták össze és teremtettek számukra kommunikációs platformot, képviseletet, érdekérvényesítő közösséget és erőt az 1920–30-as években. A digitalizált újdonságokról az Iskola Alapítvány Facebook-oldalán²⁴ is beszámolunk időszakosan.

8. ábra: A kézdivásárhelyi Székelyföld hetilap feltöltéséről szóló Facebook-bejegyzés

„... főleg romániai és magyarországi felhasználók töltönek időt a honlapon, de sokan keresnek fel Észak-Amerikából, Izraelből, Szlovákiából, valamint Nyugat-Európából, és akadnak ausztrál, japán és dél-amerikai látogatók is ...”

A honlap az elmúlt hét évben egy parányi, de annál lelkesebb felhasználói kör számára jelenti dobogós felületét az online hozzáférhető erdélyi digitalizált sajtóanyagoknak. Érdeklődő, javaslatokat is megfogalmazó feedbacket kapunk, jelenleg havi átlagban 300–500 visszatérő felhasználónk van, és 2000–3000 egyszeri. A Google Analytics statisztikái szerint főleg romániai és magyarországi felhasználók töltönek időt a honlapon, de sokan keresnek fel Észak-Amerikából, Izraelből, Szlovákiából, valamint Nyugat-Európából, és akadnak ausztrál, japán és dél-amerikai látogatók is – valószínűleg magyarul értő kutatók vagy érdeklődők. T. Szabó Levente irodalomtörténész szerint a Digitéka erőssége, hogy a felhasználó a beépített szűrő szűrővel az erdélyi vidékiséghez, a régiók irodalmához és specifikus hírlapíráshoz pillanatok alatt hozzáférhet, s a főoldalra rátekintve rögtön tudja, mely lap melyik városhoz vagy tájegységhez köthető. Sokan kiemelik a felhasználóbarát szerkezetet, a gyors és akadálymentes görgethető felületet, másokat a lap történeti részletek,²⁵ a csak itt elérhető és hiánypótló tartalom ragadja meg (többen is megköszönték 2025 októberében a kézdivásárhelyi Székelyföld²⁶ hírlap feltöltését). Időszakosan kapunk felkereséseket szerkesztőségektől vagy egyes rég lezárt sorozatok jogutód őrzőitől azzal a céllal, hogy felajánlják a lapjukat digitalizálásra, illetve hiánypótlást kínálnak a már megjelent tartalomhoz.

6. Jelentőség

Az utóbbi években látványosan nő az érdeklődés a digitális bölcsészet iránt, egyre több egyetemi kurzus, konferencia és műhely foglalkozik ezzel a témával. Meghívásokat kapok, melyből egyértelműen érződik, hogy érdeklődés övezi a projektet, és a gyakorlati tapasztalatainkra is sokan kíváncsiak, de még így sem

tudom felmérni kicsi és szerény költségvetésből működő műhelyünk jelentőségét, eltúlozni pedig nincs szándékomban. Mint gyakorló kutató és hivatásszerű digitalizáló fontosnak érzem – főként erdélyi viszonylatban –, felismerem helyét és létjogát az online tudományos segédeszközök sorában, de mindössze remélni tudom, hogy parányi szerszámosládája és egyre bővülő tartalma más platformokhoz mérten kielégíti a látogatók igényeit. A kutatótársaknak és alkalmi olvasóknak üzenem: használják, nekik készül, és ha akad jobbító javaslatuk, írjanak bátran.

A közvetlenebb hangnem végén, hivatalos zárszót keresve, álljon itt az a két mondat, amelyeket a Digitéka működéséről és működtetéséről krédóként megfogalmazhatok: az Iskola Alapítvány a honlap teljes tartalmát szabad felhasználással a magyar tudományosság szolgálatába állítja, a feldolgozással és közzététellel egyszersmind értékmentést is vállal. A közgyűjteményekben található, részlegesen sérült szálas anyag így nem csupán kutathatóvá válik, hanem az erdélyi magyar írott örökség is konzerválódik, a továbbiakban nem szükséges kikérni és lapozni (az állomány nem sérül tovább), s az online tér által immár bárkihez pár klikkeléssel közel kerül az erdélyi múlt, és hosszú távon a digitálisra egyre inkább átálló utókor számára válik a honlap hovatovább emlékeztető felületté.

Jegyzetek

¹ Digitéka: <https://digiteka.ro>

² Kolozsvári „Lucian Blaga” Központi Egyetemi Könyvtár: <https://bcucluj.ro>

³ Bartos Elekes Zsombor: Mappae Comitatuum Transylvaniae című, az Iskola Alapítvány 2020-as kiadványának kísérő applikációja: <https://iskolaalapitvany.ro/konyvek/mappae-comitatum-transylvaniae>

⁴ Bárdi Nándor az ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézetének vezetője, valamint az Arcanum és az Erdélyi Adatbank tartalomfejlesztője.

⁵ Magyar Elektromos Elektronikus Könyvtár: <https://mek.oszk.hu>

⁶ Elektronikus Periodika Adatbázis/Archívum: <https://epa.oszk.hu>

⁷ Adatbank. Elérhető: <https://adatbank.ro> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.). Az Adatbank 2025-ben új felületet kap <https://uj.adatbank.ro> (utolsó Utolsó elérés: 2025. 11. 18.), átmenetileg Átmenetileg párhuzamosan mindkét honlap működik.

⁸ Dokumentum- és tévéfilmek: <https://ezer100.ro>; könyvkiadás: <https://iskolaalapitvany.ro/kiado>; népességi és intézményi statisztikák: <https://statistikak.erdelystat.ro>; Elmúlt jelen, avagy a magyar kisebbség az államszocializmus korszakában, könyv és vándorkiállítás: <https://www.elmultjelen.ro>; stb.

⁹ <https://digiteka.ro/publikacio/szabadsag>

¹⁰ <https://digiteka.ro/publikacio/vilagossag>

¹¹ <https://digiteka.ro/publikacio/igazsag-1>

¹² <https://digiteka.ro/publikacio/romaniai-magyar-szo-elore-uj-magyar-szo>

¹³ „Külső hivatkozások” kategória a sajtó, könyv, térkép, repertórium, adatbázis és szövegtár aloldalakon egyaránt található.

¹⁴ <https://www.elastic.co>

¹⁵ <https://qidenus.com/portfolio/qidenus-smart-book-scanner>

¹⁶ Digitális Könyvtár (Biblioteca Digitală). Elérhető: <https://dspace.bcucuj.ro> (Utolsó elérés: 2025. 11. 18.)

¹⁷ A Digitéka működtetését az RMDSz RMDSZ és a Nemzeti Együttműködési Alap biztosítja 2022 óta.

¹⁸ <https://dh-lab.hu>

¹⁹ <https://pdfsam.org/pdfsam-visual>

²⁰ <https://gemini.google.com/app>

²¹ <https://console.cloud.google.com>

²² <https://pdf.abbyy.com/finereader-pdf>

²³ A Szabadságot még nem szereztük be, de bízunk benne, hogy rövidesen sikerül.

²⁴ <https://www.facebook.com/IskolaAlapitvany>

²⁵ Ide legtöbbször a Romániai Magyar magyar Irodalmi irodalmi Lexikon lexikon online szócikkét idézem be <https://kriterion.ro/lexikon/lexikon>, illetve, ha ott nincs, keresek más forrást, vagy magam írok rövidet.

²⁶ <https://digiteka.ro/publikacio/szekelyfold-1>

„Könyvtáron kívül nincsen számomra hely” A könyvtár mint metafora Murakami Haruki regényeiben

"Outside the library, there is no place for me"
The library as a metaphor in the novels of Haruki
Murakami

Koós István
koosz.istvan@kancellaria.elte.hu
ELTE Kőrösi Csoma Sándor Kollégium
Könyvtára
könyvtáros, bibliográfus

Beérkezett: 2025.10.09.
Elfogadva: 2025.10.09.
Publikálva: 2025.11.06.

Murakami Haruki több regényében ruházza fel a könyvtárat és a könyvtárost képletes értelemmel. Nála a könyvtár nem csupán helyszín, hanem a tudat, az emlékezet és az identitás metaforája. Három művön keresztül követhetjük végig a könyvtármotívum alakulását: a könyvtár kezdetben a tudattalan útvesztőjeként jelenik meg, amely a félelmek és szorongások tükre, később a lélek ápolásának menedéke és a személyes emlékezet őrzője lesz, míg végül a párhuzamos valóságok világmindenség-szerkezetét összefogó, teremtő erejű archívummá emelkedik. Murakami víziójában a könyvtáros a rémisztő tudásőr alakjából az egyensúlyt teremtő főhőssé válik, aki képes hidat építeni tudat és álom, múlt és jelen, valóság és metafizika között. A könyvtármetafora kifejlődése szorosan összefonódik az emberi identitás, a gyász, a szorongás és az önmegértés folyamataival, egyúttal tükrözi Murakami írói világának érlelődését is.

Murakami Haruki, könyvtármetafora, könyvtáros-identitás, emlékezet, tudattalan, párhuzamos univerzumok

In several of Haruki Murakami's novels, the library and the librarian are endowed with profound symbolic meaning. For him, the library is far more than a mere setting; it serves as a metaphor for consciousness, memory, and identity. Through three works, we can trace the evolution of the library motif: initially it appears as a labyrinth of the unconscious, reflecting fears and anxieties (*The Strange Library*); later it becomes a sanctuary for nurturing the soul and preserving personal memory (*Kafka on the Shore*); and finally it rises to a creative archive that holds together the universe-structure of parallel realities (*The City and Its Uncertain Walls*). In Murakami's vision, the librarian transforms from a terrifying guardian of knowledge into a protagonist who restores balance, capable of building bridges between consciousness and dream, past and present, reality and metaphysics. The evolution of the library metaphor is closely intertwined with processes of human identity, grief, anxiety, and self-understanding, while simultaneously mirroring the maturation of Murakami's literary world.

Haruki Murakami, library metaphor, librarian identity, memory, unconscious, parallel universes

Cite as / Így hivatkozd: Koós, I. (2025)
„Könyvtáron kívül nincsen számomra hely”: A könyvtár mint metafora Murakami Haruki regényeiben / "Outside the library, there is no place for me": The library as a metaphor in the novels of Haruki Murakami, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(4), p. 490–497.

Murakami Haruki, az 1949-es születésű és szinte minden évben Nobel-díjra esélyesként emlegetett író vitathatatlanul a legismertebb kortárs japán alkotó, akinek többretegű, „mágikus realista” regényei gyakran kerülnek az értelmező-magyarázó diskurzusok középpontjába. Könyvtárosként olvasva a regényeit az is feltűnik, milyen gyakran jelenik meg a könyvtár mint szimbolikus tér (talán csak Jorge Luis Borgesnél van a könyvtár felruházva ennyi szimbólummal), valamint a könyvtáros figurája mint a cselekmény alakítója vagy a főhős segítőtársa. Három regényén keresztül azt mutatom be, hogyan változott és teljesedett ki a könyvtár metaforája az életmű előrehaladtával.

1. Labirintus a tudat mélyén – A könyvtár mint szorongás és emlékezet

A *Különös könyvtár* (ふしぎな図書館, Fusigi na toshokan) Murakami Haruki először 1982-ben megjelent, majd többször átdolgozott és többféle illusztrációval kiadott kisregénye magyarul Mayer Ingrid fordításában először 2018-ban jelent meg. A magyar kiadásban az amerikai Chip Kidd illusztrációi és az első, eredeti szövegváltozat található.

A *Különös könyvtár* egy látszólag egyszerű történetet mesél el: egy *fiú* könyveket visz vissza a könyvtárba, ahol egy *különös könyvtáros* az alagsorba vezeti, majd foglyul ejti. A könyvtár épülete, az alagsorban húzódó labirintus és az ott felbukkanó szereplők mind a főhős szorongásainak és vágyainak kivetülései. A fiú karaktere Murakami világának tipikus hőse: tétova, érzékeny, belső feszültségekkel terhelt. Bár a történet nem részletezi élethelyzetét, finom utalásokból sejthető, hogy az anyja halálának közeledte mély szorongást kelt benne. Csonka családban él, ahol csak édesanyja és egy seregély az egyetlen szoros kapcsolata – ez az izoláció mélyíti szorongását az anyja elvesztésétől. Állandóan aggódik, mit szól az anyja, ha későn ér haza, vagy ha elveszti a cipőjét, de a félelmek egy konkrét rettegett emlékben is kifejeződnek: egyszer gyerekkorában egy fekete kutya megharapta, ami azóta is a rossz szimbolikus megtestesülése számára. Ezek mind a csonka család instabilitását tükrözik, ahol az anya elvesztése a fiú egyetlen biztos pontjának összeomlását jelentené.

A könyvtár, ahová visszaviszi a könyveket, első pillantásra a rend és biztonság tere, ám hamarosan egy olyan alagsori labirintusba vezet, amely már nem a tudás, hanem a tudattalan terepe. Ennek ellenére feltűnően könnyen egyezik bele, hogy akár egy hónapig egy börtöncellában olvasson. Pedig megtudja, hogy a tudás megszerzése után az agyveléből „mint egy cérnát”, kihúzzák azt: „Hát tudod, a tudással telt agyvelő igen finom” (Murakami, 2018, p. 41.). Ez a paradox beleegyezés talán a valóság elől való menekülést tükrözi, avagy a könyvtár manipulatív erejének korai hatását, amely a fiú izolált életét kihasználva vonzza a labirintusba. A fiú érdeklődése szélsőségesen eklektikus – egyszerre olvas olyan könyveket, mint *A tengeralattjárók építésének története*, *Egy birkapásztor visszaemlékezései* vagy *Egy oszmán adószedő naplója* –, mégis van bennük közös vonás: mind a múlt rögzítését, az emlékek megőrzését szolgálja. Ez a sajátos olvasási szokás teszi őt ideális alannyá a könyvtár számára, amely nem képes önmagában birtokba venni a könyvekben rejlő tudást, hanem egy emberi tudaton keresztül, az olvasás révén tudja azt „megemészteni”. A fiú tehát egyszerre áldozat, de egyben nélkülözhetetlen közvetítő is: rajta keresztül a könyvtár holt betűkből élő tudást nyer.

A könyvtár alagsori labirintusa a tudattalan képe: sötét, kusza, kiismerhetetlen, ugyanakkor a múlt lenyomataival teljes. Az olvasó szinte érezheti, ahogy a fiú

„A könyvtár alagsori labirintusa a tudattalan képe: sötét, kusza, kiismerhetetlen, ugyanakkor a múlt lenyomataival teljes.”

szorongása formát ölt és a könyvtár falai között valósággá válik. Ez az álomszerű világ egyben a gyász kivetítése is: a fiú anyja halálának közeledtétől retteg, a könyvtár mélye pedig ennek a szorongásnak a manifesztálódása. A fiú tehát nemcsak olvas, hanem belsővé teszi a könyvek világát, és ezáltal olyan tudást hordoz, amely nemcsak lexikális, hanem érzelmi és tapasztalati is. A labirintus három szereplője közül az öregember (könyvtáros) itt még inkább negatív szereplő, keménykezű tudásőr, aki az olvasót, a tudásfeldolgozó agyat biztosítja a könyvtárnak, a fiú agyát egyszerű „nyersanyagként” kezeli.

A *Birkaember* alakja, aki egyértelműen a fiú olvasmányából (*Egy birkapásztor visszaemlékezései*) születik, különös közvetítő a világok között. Az alak Murakami későbbi műveiben – mint a *Birkakergető nagy kaland* – is visszatérő szereplővé válik. Egyszerre szelíd és titokzatos, nem teljesen ember, nem teljesen állat. A fiú szökését segíti, de maga is a rendszer foglya – mintha a tudattalan egyik aspektusa lenne, amely képes kommunikálni a mélyebb rétegekkel. A Birkaember nem uralni akar, hanem segíteni, és ezáltal a fiú belső világának szelíd hangjaként értelmezhető. A birka mint szimbólum itt nemcsak a konformizmust jelenti, hanem a belső világ csendes, de bölcs közvetítőjét.

A *Szép Lány* alakja még rejtélyesebb. Nem beszél, de a fiú mégis pontosan tudja, mire gondol. Ő az, aki ételt hoz, aki a túléléshez szükséges gondoskodást biztosít. Ezáltal a fiú belső világában ő a gondoskodás, a remény és az érzelmi biztonság megtestesítője. Némasága szimbolikus: az olvasás maga is csendes, befelé forduló tevékenység. A lány tehát lehet az olvasás metaforája, a belső dialógus, amely nem szavakban, hanem érzésekben zajlik. Ugyanakkor az anyai alak szublimált változataként is értelmezhető – a fiú szorongása az anyja elvesztéséből fakad, és a lány gondoskodó jelenléte segít neki ebben a belső feldolgozásban. Egy másik értelmezési lehetőség, hogy a Szép Lány a seregélynek az álomban megjelenő megfelelője: a seregély is néma társ a fiú csonka családjában, mégis kommunikál vele nonverbálisan, gondoskodással és jelenléttel, akár csak a lány. Ő lesz a szabadulás kulcsa, amikor a könyvtáros leleplezi a szökést és a fiút a fekete kutyával fenyegeti („felzabáltatlak ezzel a kutyával”) (Murakami, 2018, p. 102.). A *fekete kutya*, amely a fiú gyermekkori traumáját és szorongását testesíti meg, a seregély győzelmével tűnik el, amit a Szép Lány közvetít az álomlabirintusban (hatalmassá növeszti a seregélyt), szimbolizálva a gyász feloldását. A lány csendje nem gyengeség, hanem erő – a könyvtár éhes narratívájával szemben az egyéni emlékezetet védi, ami a fiú könyveiben (pl. az oszmán napló rejtett világa vagy a tengeralattjárók csendje) visszhangzik. A Birkaemberrel párhuzamosan ő is köztes lény: a tudatalatti és a valóság között közvetít, de míg a Birkaember félelmeket segít megjeleníteni, a Szép Lány a feloldódást hozza. Segítsége a labirintusból való kitöréshez a fiú autonómiáját jelzi – a könyvtár nem képes teljesen kisajátítani a fiú tudatát.

A kisregény zárásában ez a dinamika oldódik fel: a szökés után a fiú kimondja: „Múlt hét kedden meghalt az anyám. Csendben eltemettük, én pedig magamra maradtam. És most, hajnali kettőkor, egyedül az éjszakában, a könyvtár alatti cellámra gondolok. Nagyon sűrű a sötétség mélye. Akárcsak újhholdkor” (Murakami, 2018, p. 110.). Jelezve a gyász feldolgozását és a szorongás feloldódását. A könyvtár metaforája itt éri el csúcspontját – a labirintus mint sötét kivetülés átalakul: a fiú kilép a fogságból, de megváltozva, a tudás árnyékával. A könyvtárból való szökés tehát nemcsak fizikai menekülés, hanem pszichológiai felszabadulás is. A könyvtár, amely korábban a tudattalan labirintusa volt, elveszíti hatalmát, és a fiú visszatér a felszínre – egy új belső egyensúllyal. A labirintus nem csupán helyszín,

„A könyvtár
alagsori labirintusa
a tudattalan
képe: sötét, kusza,
kiismerhetetlen,
ugyanakkor
a múlt
lenyomataival
teljes.”

hanem egy pszichotérkép, amelyet a főhős saját olvasmányából merített motívumokkal (pl. a Birkaember) épít fel, és amelynek legmélyebb gyökerei az anyja közeledő halála iránti félelemben keresendők.

2. Emlékek boltíve – A könyvtár mint identitás és menedék

A *Kafka a tengerparton* (海辺のカフカ, Umibe no Kafuka) című 2002-es regény Murakami talán egyik legismertebb műve, magyarul először 2006-ban jelent meg, Erdős György fordításában. A regény a Murakamira oly jellemző szerkesztéssel épül fel: a páros – páratlan fejezetek két, látszólag egymástól teljesen különböző történetet mesélnek, mintha egy boltozatot két ellentétes oldalról kezdenénk felépíteni. Kezdetben úgy tűnhet, hogy nincs közük egymáshoz, ám a történet előrehaladtával a két pillér fokozatosan egymás felé hajlik, és a végén szükségszerűen találkoznak. A regény többféle világának értelmezésére többféle út lehetséges, akár a főszereplő *Tamura Kafka* komplexusainak freudista értelmezései, akár a klasszikus japán mitológia szimbolizmusa, akár a regényben Murakamira jellemzően áradó japán és világkulturális (irodalom, zene) utalások számbavétele, de mi most persze a könyvtár megjelenését vizsgáljuk.

Tamura Kafka, a tizenöt éves főszereplő, előző főhősünkhöz hasonlóan szintén csonka családban nő fel: apjával él, de anyja és nővére korán elhagyta őket, így a megtalálásuk a célja – nem az elvesztésük feldolgozása, mint a *Különös könyvtár* fiújának gyásza. Kafka menekül Tokióból Sikoku szigetére, ez a térbeli utazás Murakami jellemző motívuma: a fizikai mozgás párhuzamos a tudati kereséssel, ahol a fiú identitását, sorsát és az Ödipusz-komplexusát feszegeti. Az utazás nem mindig konkrét céllal zajlik, hanem inkább önmagáért: egy lelki-szellemi vándorlás, ahol a megtett út maga a felfedezés, a belső tájak feltérképezése a külső világon keresztül. Tamura noha csak 15 éves, és családi gondok sújtják, mégis fiatal kora ellenére mind műveltsége, mind önreflexióra és önvizsgálatra való képessége meghaladja az életkorát. Ezt annak köszönheti, hogy a családi problémái elől a könyvtárba menekül („a könyvtár lett a második otthonom”, Murakami, 2006, p. 48.): és amikor elhagyja apját, akkor is keres egy könyvtárat, ez lesz a Kómura Emlékkönyvtár. (A Kómura Emlékkönyvtár egy gazdag család gyűjtőszervevényének köszönheti létét, alapvetően a klasszikus japán költészetnek, pl. a klasszikus vaka költészet, haiku gyűjtőhelye. Bár az olvasók mindig megpróbálták megkeresni, hogy mi lehetett a könyvtár létező mintája, természetesen Murakami mindig tagadja, hogy valódi, létező könyvtár lett volna a Kómura Emlékkönyvtár modellje.) Itt talál menedéket, ahol a könyvek nem csapdát, hanem védelmet nyújtanak. A fiú itt dolgozik, olvas és alszik, a könyvtár mint kikötő óvja a külvilág viharaitól. A könyvtár metaforája itt a lélek belső rendjének helyreállítását képviseli: Kafka a polcok között szembenéz múltjával, a női figurák (anya, nővér) keresése révén, és a könyvtár rendezett világa ellensúlyozza a regény kaotikus elemeit, mint az apai prófécia vagy a metafizikai események.

A könyvtár metaforáját tovább gazdagítja *Nakata* alakja, a másik főhős, aki a kiközösített világot kívánja helyrehozni. Nakata, az idős egyszerű ember, aki a II. világháborús trauma miatt elvesztette emlékeit és „üres” lett, metafizikai kapukat nyit: a világok közötti ajtót (pl. a bejárati kő) kinyitja, de ezzel káoszt szabadít fel – halak esnek az égből, metafizikai lények jelennek meg, megérti a macskákat. Utazása térbeli is: ő azért utazik, hogy helyreállítsa a rendet, és útja a könyvtárba vezet. Nakata szerepe a könyvtárban kulcsfontosságú: ő a kiközösített világ ellensúlyja, aki a rendezettséget keresi, és a könyvtár mint menedék segíti ezt – itt zárul a kapu, rendeződnek a sorsok. A könyvtár így nemcsak Kafkának, hanem Nakatának is kikötő: az

„A fiú itt dolgozik,
olvas és alszik,
a könyvtár mint
kikötő óvja a
külvilág viharaitól.”

emlékek helye, ahol a múlt (Nakata elveszett emlékei, Kafka keresett anyja) helyreáll, és a rendezett világ metaforájaként áll szemben a regény kaotikus elemeivel.

A könyvtárosok is kulcsfigurák a regényben. *Ósima*, a könyvtár egyik kulcsszeplője, aki az olvasók szemében a tudás, a figyelem és a gondoskodás letéteményese. Ósima kettős identitása – nőként született, de férfiként él – Murakami regényvilágában különös hangsúlyt kap. Az ő alakjában egyszerre van jelen a férfi és a női nézőpont, és ezáltal képes közvetíteni a különböző világok között. Ósima a „harmadik út” lehetősége: nem illeszkedik a bináris osztályokba, hanem egy köztes, gazdagabb identitást képvisel. A könyvtárban betöltött szerepe ezért túlmutat a mindennapi könyvtárosi ténykedésen: ő maga a híd, aki az eltérő világokat – férfi és nő, realitás és elmeszülemény, élet és emlékezet – képes összekötni. Jótét segítő: empatikus, bölcs és intellektuális, aki nem csupán könyveket ajánl, hanem támogatja Kafkát az önmaga megértésében. Ósima tulajdonságai – érzékenysége, humora és filozófiai mélysége – a könyvtár gondo- zó szerepét erősítik: ő a hagyományok őrzője, aki Kafkának segít navigálni a lélek viharai- ban. Saját identitása köztes lényként (férfitestben női lélek) hangsúlyozottan tükrözi a regény határátlépéseit: a kettős férfi-nő identitás a nemi és lelki fluiditás szimbóluma, amely Murakami világában a társadalmi normákon túli léte- zést képviseli, és Kafkának példát mutat az önelfogadásra.

Szaeki asszony a könyvtár titokzatos vezetője, akiben a fiú egyszerre ismeri fel az elveszett anyát és a végzetes szerelmet. Ő a könyvtár emlékezetének meg- testesítője: élete összeforrt a fiatalkorában írt dallal és elvesztett szerelmével, így egész sorsát ennek az emléknek a terhe határozza meg. A regény egyik leg- fontosabb pillanata, amikor Tamurának átadja a falon függő festményt, amely fiatalkori szerelméhez és saját múltjához kötődik. „Azt akarom, hogy *maga* emlékezzen rám” – mondja neki Szaeki (Murakami, 2006, p. 697). Ez a gesztus többről szól, mint egy tárgy átadásáról: mintha Szaeki asszony a Kómura Emlék- könyvtárból áthelyezné a saját emlékezetét Tamura belső könyvtárába, abba a képzeletbeli archívumba, amely a fiú fejében él. A festmény így a könyvtár fizikai tere és a tudat belső tere között közvetít: a múlt nem marad meg pusztán az épület falai között, hanem tovább él az emberi emlékezetben, amely maga is könyvtárként működik. Szaeki szerepe a gyógyításban kulcsfontosságú: Kafkával való kapcsolata az anyakeresést szimbolizálja, és a könyvtár mint emlékek helye itt bontakozik ki, ahol a múlt nem fogság, hanem menedék.

Ósima így búcsúzik a fiatal főhőstől, ami egyúttal összefoglalása is annak, mit is jelent a könyvtár spiritualitása az egyén számára: „Mindnyájan elhagyunk kü- lönféle fontos dolgokat. [...]. Különlegesen fontos alkalmakat, lehetőségeket, visszahozhatatlan érzéseket veszítünk el. Ez is hozzátartozik ahhoz, hogy élünk. De a fejünkben, igen, talán ott van egy kis hely, ahol az ilyen dolgokat élmé- nyek formájában elraktározzuk. Biztos olyan ez, mint egy bepolverdült könyvtár. Kérőlapokat kell kiállítanunk, hogy pontosan tudjuk a szívünk állapotát. Olykor takarítani, szellőztetni kell benne, és megöntözni a virágokat is. Ott fogsz lakni örökké, a saját könyvtáradban” (Murakami, 2006, p. 688.).

Ez a belső könyvtár a Kómura Emlékkönyvtár külső megfelelője: rendezett világ, ahol a lélek ápolódik. A *Különös könyvtár* útvesztőjében a könyvtár még sötét, fenyegető tér: az emlékezet és tudás kényszerű, már-már embertelen gyűj- tőhelye, ahol a fiú szorongásai testet öltenek. A szökés ugyan felszabadulást hoz, de a helyszín így is a veszteségek és félelmek tükré marad. A *Kafka a tenger- parton* világában ezzel szemben a könyvtár már nem börtön, hanem menedék: a Kómura Emlékkönyvtár rendezett, világos tere kikötőként működik, ahol az

„Ósima
tulajdonságai –
érzékenysége,
humora és
filozófiai mélysége
– a könyvtár
gondo- zó szerepét
erősítik...”

emlékek és a személyes múlt fájdalmai megőrzést és feldolgozást nyernek. A könyvtár tehát Murakami regényvilágában átalakul: a szorongás útvesztőjéből a rend és a lelki egyensúly helyévé alakul, hogy a következő regényben egy még nagyszabásúbb metaforává váljon.

3. Álmodok archívuma – A könyvtár mint univerzumstruktúra

„Ahogyan a folyó átláthatatlan labirintusként tekergőzik a föld alatti sötétség mélyén, a valóságunk hasonlóan szerteágazóan képződik le bennünk. Többféle valóság keveredéséből, különféle választási lehetőségek összefonódásából jön végül létre egy komplex valóság – vagyis amit mi annak tekintünk” – írja Murakami *A város és kiszámíthatatlan falai* (街とその不確かな壁, Macsi to sono futasikana kabe) 179. oldalán. Ez Murakami Haruki 2023-ban megjelent regénye – magyarul 2025-ben látott napvilágot –, a könyvtár metaforájának csúcspontját jelenti.

A főhős, egy átlagos családból származó *kamasz* (még a nevét sem tudjuk meg), találkozik egy *lánnyal*, akibe sorsszerűen beleszeret. A különös lány azt állítja, hogy ő csak árnyéka valakinek, az igazi énje egy képzeletbeli városban lakik, amelynek lakói elveszítették árnyékukat. A fiú és a lány együtt megalkotják ezt a várost, és amikor a lány teljesen váratlanul és érthetetlenül eltűnik, a fiú csak arra tud gondolni, hogy újra találkozzon vele, még ha az csak a városban levő fele is. A város szürreális: egyszarvú vadak bolyonganak, az időre nincs szükség (az óratorony óráin nincsenek mutatók), falai pedig, mint egy élő organizmus, kiszámíthatatlanul változnak, vese alakú horpadásaikkal, kiismerhetetlen alaprajzával, fenyegető vízgyűjtőjével, ami azonban a szökés egyetlen lehetőségét kínálja. A főhős, maga sem tudja hogyan, végül a városba kerül, leválasztják róla az árnyékát, megműtik a szemét, és álomkönyvtárosként kell dolgoznia. Feladata az álmodok olvasása: átéli az azokban felgyűlt érzelmeket, lecsillapítva őket, hogy fenntartsa a város egyensúlyát, tehát a könyvtár kulcsfontosságú a város fennmaradása szempontjából. Ez a tevékenység képletesen a tudatalatti karbantartása: az érzelmek, félelmek és vágyak „archiválása” a város fennmaradásának feltétele. Az első rész végén a főhős és a tőle elszakított és emiatt egyre sorvadó árnyéka (ugyan állandóan az árnyékok hiábavalóságáról beszélnek, de persze nagyon is elengedhetetlen szerepük van, hiszen a „hiánynak” a megtestesítői) megpróbálnak megszökni a városból, de csak az árnyék veti magát víznyelőbe, míg az elbeszélő a városban marad.

A második rész egy való világban könyvtárban játszódik, ahol a főhős, immár idősebben, egy álom hatására könyvtárigazgatóként kezd dolgozni, mert úgy érzi: „Könyvtáron kívül nincsen számomra hely” (Murakami, 2025, p. 189.). A könyvtár, amely egy isten háta mögötti, magas hegyekkel körülvett kisváros könyvtára, első pillantásra átlagos, kissé régimódi könyvtár (nem vezették be a számítógép használatát sem), de egyre több meglepő kis részlet idézi fel főhősünkben a város és az álomkönyvtár emlékét. Alaprajza a város falait idézi, ugyanolyan kaotikus és kiismerhetetlen, egy szobájának kályhája pedig az álomkönyvtárával azonos. A hasonlóságok arra utalnak, hogy ez a világ sem teljesen valós: egyre jobban az lesz az érzésünk, hogy az árnyék nem pusztult el a szökéskor, hanem kijutott a városból, és újjáépíti a kapcsolatot a „kinti” világgal. Könyvtáros szemmel nagyon élvezetes és különösen megragadó olvasni egy könyvtár mindennapi életéről, arról a meghitt otthonosságról, ami a világ összes könyvtárának sajátja, a könyvtárosokról, mint amilyen *Szoeda-szan*, az olvasószolgálatos könyvtáros. Mégis a legrokonszenvesebb szereplő az idős, külön könyvtárigazgató, *Kojaszu-szan*, akinek utódjául főhősünk a város könyvtárába

„Feladata az álmodok olvasása: átéli az azokban felgyűlt érzelmeket, lecsillapítva őket, hogy fenntartsa a város egyensúlyát...”

érkezik. Róla meglepő dolgok derülnek ki: pont ugyanolyan svájcisapkát visel, mint amilyent az elbeszélő az álmában látott, szoknyában jár, neki sincs árnyéka, az óráján neki sincsenek mutatók, úgy tűnik, valamiképpen ismeri a város megtestesítette másik világot, de a legmeglepőbb az, amikor a főhős megtudja, a könyvtárba érkezése előtt mintegy egy évvel elhunyt. Mindazonáltal nála elkötelezettebb könyvtáros aligha akad: annyira szíven viseli a könyvtára sorsát, hogy halála után sem képes elszakadni tőle, kísértetként is időről időre alakot ölt (ekkor csak a főhős és Szoeda-szan látja), hogy minden rendben legyen, megbeszélje a szakmai dolgokat, az esetleges könyvtári akadályokat elhárítsa: „Amikor szakmai kérdésekről beszéltünk, még a tekintete is megváltozott. Úgy csillogott, mintha két ékkövet tartana a szeme helyén. Kétség nem fért hozzá, hogy szívügye ez a könyvtár” (Murakami, 2025, p. 260.). A könyvtár ugyanis nem egyszerűen munkahely, hanem örökkévaló kötelesség – a létezés rendjének őrzése: „[...] ez itt nem egy könyvtár a sok közül. Nem csupán egy nyilvános hely, ahol rengeteg könyvet felhalmoztak. Ez itt mindenekelőtt egy különleges tér, ami befogadja az elveszett szíveket” (Murakami, 2025, p. 363.).

Az árnyék tulajdonképpen arra készül, hogy újra egyesüljön a városban maradt részével, ezért keresni kell valakit, aki pótolni tudja álomolvasóként a városban. Ő lesz a *sárga tengeralattjárós fiú* (mindig egy sárga tengeralattjárós pulóvert visel). A sárga tengeralattjárós fiú számára az olvasás nem csupán tevékenység, hanem életmód. Olvasása határtalan, mindenre kiterjedő, szinte elementáris (ez a motívum, emlékezhetünk, már a *Különös könyvtárban* megjelenik, a hasonlóan fiatal főhős ott is szinte mindent olvas). Mintha az egész világot akarná „kikölcsonozni”, hogy a benne rejlő tudást magába olvassa. Az ő figurája testesíti meg leginkább a könyvtár mint világegyetem metaforáját: benne a könyvtár maga az emberré válik. Ő lesz az álomkönyvtárosok láncolatának következő láncszeme, Kojaszu-szan és az elbeszélő után. A fiú, aki „egy tökéletes, egyszemélyes könyvtár” (Murakami, 2025, p. 446.), ideális álomolvasó, hiszen műveltsége, tudása és érzékenysége a tudat végtelen potenciálját testesíti meg. Végül a harmadik részben a fiúnak sikerül eljutni a városba, és átveszi a főhős szerepét: „Igen, én leszek a következő álomolvasó maga után” (Murakami, 2025, p. 603.), ezzel lehetővé téve, hogy az elbeszélő kijusson a városból, és egyesüljön árnyékával.

A könyvtár metaforája itt éri el csúcspontját: az álomkönyvtár a város fennmaradásának szíve, ahol az álmok olvasása nem csupán érzelmek lecsillapítása, hanem új világok teremtése. Az árnyék túlélése és a sárga tengeralattjárós fiú szerepe a metafora kiteljesedése: a könyvtáros nem pusztán őrző vagy gondozó, hanem a tudat uralója, aki a város falait és az álmok polcait irányítva egészíti teszi a szétvált létezést. A fiú – mint az univerzumot hordozó álomolvasó – átveszi a főhős szerepét, lehetővé téve az egyesülést, amely a tudat és az árnyék harmóniáját szimbolizálja.

A város és kiszámíthatatlan falai könyvtára így a metafora csúcsa: egy álmokkal teli archívum, ahol a város mint organizmus önálló életet él, a könyvtáros pedig a valóságot és az álmot összekötve teremti a rendet. Ez a kiteljesedés Murakami vízióját mutatja: a tudás teremtő erő, amely a tudat végtelen potenciálját képviseli, és a könyvtáron kívül nincs hely az emberi létezés számára.

Összegzés

A három műben a könyvtár metaforájának egyértelmű kiteljesedését figyelhetjük meg: a könyvtár kezdetben a szorongások és félelmek kivetített labirintusa (könyvtár az egyénben), majd a lélek gondozásának menedéke (könyvtár a vi-

„...az álomkönyvtár
a város
fennmaradásának
szíve, ahol az
álmok olvasása
nem csupán
érzelmek
lecsillapítása,
hanem új világok
teremtése.”

lágban), végül az univerzum megkettőzése (könyvtár a világ felett). Ezzel párhuzamosan megfigyelhető a könyvtáros szerepének átalakulása is: a rémisztő tudásrablótól, az emlékeket gondozó, saját lényegünket megtalálni segítő figurából vitathatatlan főhőssé válik, aki a párhuzamos világokat uralja és teremti. Ez a fejlődés nem csupán Murakami stílusának érlelődését tükrözi, hanem az emberi tudat komplexitásáról alkotott vízióját is.

Felhasznált és ajánlott források

Murakami, H. (2006) *Kafka a tengerparton*. Ford. Erdős Gy., Geopen, Budapest. ISBN: 963-9574-91-0

Murakami, H. (2018) *Különös könyvtár*. Ford. Mayer I., Geopen, Budapest. ISBN: 978-615-5724-66-4

Murakami, H. (2025) *A város és kiszámíthatatlan falai*. Ford. Mayer I., Geopen, Budapest. ISBN: 978-963-516-155-3

A transzformatív megállapodások részvételi arányának értékelése az Illinois Egyetemen

Assessing Opt-In Rates for Transformative Agreements at the University of Illinois

Hoczopán Szabolcs
szabolcs.hoczopan@ek.szte.hu
SZTE Klebelsberg Könyvtár
tartalomszolgáltató könyvtáros

Beérkezett: 2025.08.25.
Elfogadva: 2025.08.25.
Publikálva: 2025.12.22.

Cite as / Így hivatkozd: Hoczopán, Sz. (2025) A transzformatív megállapodások részvételi arányának értékelése az Illinois Egyetemen / Assessing Opt-In Rates for Transformative Agreements at the University of Illinois, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(4), p. 498–501.

Tracy, D. G., Budd, E. A., Teper, T. H. (2025) **Assessing Opt-In Rates for Transformative Agreements, Library Resources & Technical Services**, 69(1). <https://doi.org/10.5860/lrts.69n1.8184>

1. Bevezetés

A Library Resources & Technical Services folyóiratban három könyvtároskolléga, Daniel G. Tracy, Elizabeth A. Budd és Thomas H. Teper tollából megjelent, Assessing Opt-In Rates for Transformative Agreements című cikkéről referálok a magyar könyvtársszakmának, illetve megosztom a meglátásaimat is.

Az Illinois-i Urbana-Champaign Egyetem a Big Ten Academic Alliance (BTAA) konzorcium tagjaként kísérleti jellegű transzformatív megállapodásokat kötött a Cambridge University Press-szel a 2021. és 2022. évekre, illetve a Wiley Blackwell kiadóval a 2022. februártól decemberig tartó időszakra.

Mindkét megállapodás „Read and Publish” típusú volt, vagyis biztosították az intézményi hozzáférést az összes folyóirathoz, valamint egy meghatározott számú, teljes APC-mentességet a levelező szerzők¹ elfogadott Open Access (OA) cikkeire. A szerzők szabadon választhattak, hogy élnek-e ezzel a lehetőséggel, de a választási folyamat (opt-in / opt-out) technikai megvalósítása és utólagos módosításának lehetősége kiadónként eltérő volt (Szegedi Egyetem Klebelsberg Könyvtár és Levéltár, 2025).

Az Illinois-i Urbana-Champaign Egyetemnek ez volt az első két igazi, kiadói szintű Read and Publish szerződése, így érthető, hogy szeretnék tapasztalataikat minél hamarabb (habár véleményem szerint kissé elhamarkodottan) megosztani.

2. Módszertan

A kutatáshoz az Illinois-i Urbana-Champaign Egyetem szerzői által a Cambridge (2021–2022) és Wiley (2022) folyóiratokban megjelent publikációkat vizsgálták, amihez összehasonlító Open Access publikálási adatokat gyűjtöttek a korábbi évekből. A Cambridge esetében a 2019–2020 évekből, a Wiley esetében a 2019–2021 évekből.

Adatokat a következő forrásokból származtak:

- Kiadói adatszolgáltatás: Mindkét kiadó listát biztosított azokról a cikkekről, amelyeknél a levelező szerző számára elérhető volt a transzformatív megállapodás nyújtotta OA-lehetőség, és ezen a listán jelezték is, hogy a szerző

élt-e ezzel (opt-in) vagy sem (opt-out). A kiadók lehetőséget biztosítottak utólagos opt-in döntésre is, valamint a kutatók felkeresték azokat a szerzőket, akik eredetileg nem éltek a lehetőséggel, hogy tudnak-e a szerződésről.

- Kiegészítő információk: A szerzők kiegészítették az adatokat az illetékes levelező szerző intézeti egységére (kar, tanszék) és beosztására (hallgató, adjunktus, professzor, kutató) vonatkozó nyilvános adatokkal.
- Helyi kutatói adatbázis: Az Illinois Egyetem Pure alapú Illinois Experts nyilvános CRIS rendszeréből ellenőrizték és egészítették ki az adatokat. Ez a rendszer segített a kiadói listák esetleges hiányosságainak pótlásában.

„A vizsgálat alapján a karrierfázis sem befolyásolta jelentősen a döntést.”

3. Kérdések és válaszok

A kapott adatokat különböző szempontok szerint elemezték. Az alábbi három kérdésre keresték a választ:

1. Milyen arányban éltek a kutatók az OA-publikálás lehetőségével a két megállapodás keretében?
2. Van-e különbség az opt-in arányokban a különböző tudományterületek és a szerzők beosztása (pl. professzor, hallgató) szerint?
3. Hogyan változott az OA-publikációk aránya a megállapodások hatására az egyetemen?
4. Milyen közvetett hatása volt a konzorciumi tagságnak az OA-cikkek arányára, különösen, ha a levelező szerző más konzorciumi tagintézményhez tartozott?

Eredmények

3.1

A Cambridge University Press kétéves szerződésének esetén a 71 publikációból 56 jelent meg Open Access kiadványként, ami 79%-os részvételi arányt jelent. Ez az arány az első évben 66% volt, a második évre 92%-ra nőtt.

A Wiley Blackwellnél elfogadott 180 publikációból 156 jelent meg nyílt hozzáféréssel, a részvételi, opt-in arány 87% volt.

Az adatok nem mutattak egyértelmű különbségeket tudományterületek szerint. Még a bölcsészeti területeken is – ahol a közhiedelem szerint nagyobb a szkepticizmus a nyílt hozzáféréssel kapcsolatban – részvételi arány elérte a 70–80%-ot. A referátum szerzőjének saját tapasztalataival viszont egybevág a kevés kivétel egyike, vagyis hogy a matematikai tanszék egyáltalán nem élt a Read and Publish nyújtotta lehetőséggel.

Természetesen a mintavétel a tanszéki szinten már végképp nem tekinthető reprezentatívnak. A vizsgálat alapján a karrierfázis sem befolyásolta jelentősen a döntést. A doktoranduszok, fiatal oktatók és a professzorok is hasonló, 80%-os arányban éltek az opcionális OA-lehetőséggel. Az adatok nem támasztják alá azt a feltételezést, hogy a fiatal kutatók bátrabbak lennének az OA-publikálással kapcsolatban, vagy hogy a szenior kutatók konzervatívabbak lennének. Sőt, a Wiley-féle publikációk esetén kimutatható, hogy az adjunktusok nagyobb lelkesedéssel éltek a lehetőséggel, mint a PhD-hallgatók.

Valójában az figyelhető meg, hogy ha rangos folyóiratok térnek át a hibrid modellre, és a szerzőnek nem kell fizetnie a nyílt hozzáférést, a kutatók általában szívesen élnek az OA-lehetőséggel.

¹ A levelező szerző (corresponding author) az a kutató, aki publikálás során elsődlegesen felelős a kéziratral kapcsolatos kiadói kommunikációért. A levelező szerző affiliációja alapján lesz intézményhez rendelve a publikáció.

3.2

A CUP esetében az OA-cikkek aránya 2019-ben még csak 10% alatt volt az egyéni és eseti APC-megfizetéseknek köszönhetően. 2022-re ez az arány, a Read and Publish szerződésnek köszönhetően már 79%-ra nőtt. A Wiley kiadó esetében a 2021-es év 15%-os OA-publikációs arány a 2022-es évre, vagyis a szerződés megkötését követően, 56%-ra emelkedett.

3.3

A cikkeket három csoportra osztották:

- az Illinois Egyetem levelező szerzői által beküldött cikkek,
- más konzorciumi tagintézmények levelező szerzői által beküldött cikkek, ahol egy illinois-i is közreműködött,
- nem BTAA konzorcium-tagintézmények által benyújtott cikkek illinois-i társszerzővel.

A csoportok alapján vizsgálták, hogy mekkora arányban jelentek meg OA-formában a vizsgált publikációk.

A konzorciumi tagság közvetetten valamelyest növelte az illinois-i Open Access publikációk számát, mivel több publikációban a levelező szerző más BTAA konzorciumi intézményhez tartozott, akik éltek a Read and Publish nyújtotta lehetőségekkel. Azonban ez a konzorciumi hatás nem volt számottevő. A BTAA konzorciumi szerződéseknek hála az Illinois Egyetem publikációinak mindössze 4–5%-át érintette és lett nyílt hozzáférésű, annak köszönhetően, hogy a levelező szerző egy másik konzorciumi tagintézménybe affiliált és élni tudott a helyi Read and Publish lehetőségekkel.

4. Hibák a felmérésben

Intézményi szinten érdekes eredményeket hozott a kutatás, különösen a tanszéki, tudományterületi bontás vall komoly alaposságra és cáfolt meg néhány, a nyílt hozzáféréssel kapcsolatos közhiedelmet. Azonban a szerzők is élnek némi önkritikával munkájukat tekintve. A tanulmány fő korlátja, hogy csak két kiadót és egyetlen intézményt vizsgált, korlátozott, szűk időtartamban. A Read and Publish szerződések elindulásakor, habár még kevés kiadónál volt elérhető, sokan nekifogtak az elemzéseknek limitált adatokkal, hiszen mindenki kíváncsi volt az új szerződési forma hatékonyságára (Marques, M., Stone, G., 2020).

Az eredmények helyi szinten a megállapodások sikerét mutatták, és a konzorciumon belül is fontos hatásokat sugalltak, különösen a társszerzős publikációk esetében, ebből szélesebb körű összefüggéseket nem tudtak levonni, mint tesszik azt például egy későbbi cikkükben a Regina Egyetem könyvtárosai (Baker, C., Langham-Putrow, A., Riegelman, A., 2024) vagy Sütő Péter (2020), az EISZ egykori munkatársa.

Érdemes lett volna konzorciumi szinten vizsgálni az adatokat, hiszen ezek alapjánul szolgáló publikációs listákat ugyanúgy megkapták volna a kiadótól, és tudományterületi bontást alkalmazhattak volna.

Az intézményen belüli konzorciumi hatás vizsgálata (3. kérdés) viszont kifejezetten ötletes és előremutató.

A Wiley-szerződés esetében a nem egészen egy év bevezetés és vizsgált időtartam tulajdonképpen nem alkalmas tendenciák megfigyelésére. Magam részéről szkeptikus vagyok, hogy olyan módon elő tudták volna készíteni a szerződés „érkezését”, hogy a kutatók várták volna vagy tudatosan készültek volna rá.

„A tanulmány fő korlátja, hogy csak két kiadót és egyetlen intézményt vizsgált, korlátozott, szűk időtartamban.”

A Cambridge konzorcium második éve ilyen szempontból már értékelhetőbb, hiszen addigra a kutatók már nyilvánvalóan tervezhettek a szerződés nyújtotta lehetőségekkel és a folyamatossággal.

Kétségtől szűkség van valamilyen összehasonlítási alapra a megszületett szerződések hatásának mérésére, abból viszont nem sok minden derül ki számomra, hogy a R&P szerződést megelőző években, a szerzők által megfizetett listaáras APC-k mennyiségét hasonlítják össze a későbbi, nagy kapacitású R&P szerződések biztosította Open Access publikációs számokkal. Úgy vélem, hogy az almát az almával összehasonlítási elv így némileg sérül.

Kihagyott lehetőségnek érzem, hogy a felmérést nem toldották meg egy további kérdéssel, miszerint aki nem akart élni az Open Access lehetőséggel, az miért döntött így. Konzorciumszintű elemzések során nyilván nehéz lenne egy ilyen jellegű kérdésre választ kapni, de pont itt lehetett volna kiaknázni az intézményi felmérés legnagyobb előnyét, hogy a szerzők valamilyen szinten megszólíthatók. Félték, hogy esetleg magukra vesznek valamilyen költséget? Elvből ellenzik a hibrid Gold OA-t? Nem is tűnt fel nekik a konzorciális OA-lehetőség? A részvételi arányok tudatos javítása – például célzott tájékoztatók megtartásával – csak akkor képzelhető el, ha tisztában vagyunk az okokkal. Személy szerint engem ezek az okok érdekeltek volna leginkább, lehetőleg tanszéki, tudományterületi bontásban.

„Kihagyott lehetőségnek érzem, hogy a felmérést nem toldották meg egy további kérdéssel, miszerint aki nem akart élni az Open Access lehetőséggel, az miért döntött így.”

5. Összegzés

A tanulmány világos és jól dokumentált, saját szintjén egyértelmű eredményeket mutat fel, de a kutatás validitását korlátozza az egyetem- és kiadós-specifikus fókusz, valamint a workflow-különbségek, amelyek befolyásolták az opt-in arányokat. Emellett hiányzik a publikálási döntések mögöttes motivációinak és a diszciplináris különbségeknek a mélyebb vizsgálata, ami megnehezíti a hosszú távú következtetések levonását a Read and Publish szerződések hatásáról.

Felhasznált és ajánlott források

Bakker, C., Langham-Putrow, A., Riegelman, A. (2024) *The Impact of Transformative Agreements on Publication Patterns: An Analysis Based on Agreements from the ESAC Registry*, International Journal of Librarianship, 8(4), p. 67–96. <https://doi.org/10.23974/ijol.2024.vol8.4.341>

Marques, M., Stone, G. (2020) *Transitioning to Open Access: An Evaluation of the UK Springer Compact Agreement Pilot 2016–2018*, College & Research Libraries, 81(6), p. 913–957. <https://doi.org/10.5860/crl.81.6.913>

Sütő, P. (2020) *Az EISZ open access szerződéseinek gyakorlati tapasztalatai*. In: NETWORKSHOP 2020, Budapest, Hungary. <https://doi.org/10.31915/NWS.2020.6>

Szegedi Egyetem Klebelsberg Könyvtár és Levéltár (2025) *Szerzői Eszköztár. Read and Publish tudnivalók*. Elérhető: <https://szerzoknek.ek.szte.hu/read-and-publish-tudnivalok/> (Utolsó elérés: 2025. 07. 25.)

Interjú Vizkelety Andrásné Ecsedy Judittal, aki 2025 márciusában a Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozat kitüntetésben részesült

Milyen magyar könyvet nyomtattak a XVIII. században Eldorádóban?

Vizkelety Andrásné Ecsedy Judit
ecsj@vipmail.hu
bibliográfus, szűkebb szakterülete
a magyarországi könyvtörténet,
nyomdászattörténet,

a Magyar Tudományos Akadémia
doktora,

a nemzeti könyvtár nyugalmazott
tudományos kutatója

Perger Péter
perger.peter@oszk.hu
MNMKK Országos Széchényi Könyvtár
Régi Nyomtatványok Tára,
tudományos kutató

Vizkelety Andrásné Ecsedy Judit bibliográfus, bibliográfus, tudományos kutató, az MTA doktora, szűkebb szakterülete a magyarországi könyvtörténet, nyomdászattörténet, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, a nemzeti könyvtár nyugalmazott tudományos kutatója 2025. március 15-én a Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozat kitüntetésben részesült tudományos tevékenysége elismeréseként. Elsősorban gratulálunk a rangos szakmai kitüntetéshez!

Sok mindent ki lehetne emelni Ecsedy Judit pályájából, de e lap

hasábjain a – riportokban, méltatásokban többet emlegetett – nyomdászattörténész mellett a bibliográfust szeretném megszólítani.

Az ELTE Bölcsészettudományi Karán végeztél, angol–könyvtár szakon. Milyen érdekes párosítás...

Igen, összesen ketten voltunk ezzel a szakpárosítással, megjegyzem, akkoriban mindenkinek kétszakosnak kellett lennie, és kötelező volt a pedagógiai tantárgyak felvétele és persze a pedagógiai gyakorlat is. Bár nagyon szerettem az angol szakot, mégis jobb közösség volt a sokkal kisebb könyvtár szakon, így inkább oda húztam, és az ott hallgatott előadások is felkeltették érdeklődésemet. Ez különösen igaz az első évekre, amikor írástörténetet, könyvtörténetet tanultunk.

Kik voltak azok a meghatározó tanárok, tudósok az életedben, akik alakították érdeklődésedet, pályádat, és miben?

Angol szakon mindenekelőtt Ruttkay Kálmánt említeném. Abban az időben volt néhány olyan évfolyam, akik előfelvételik voltak, vagyis a helyünk megvolt, de a tanulmányainkat csak a következő tanévben kezdtük, mindkét szakon. De közben havonta előadásokat hallgattunk, angolból Ruttkay Kálmántól, könyvtár szakon Fülöp Gézáttól. Ők maradtak nekem a későbbiekben is a legkedvesebb és legmeghatározóbb tanárim. Diplomamunkám megírását mindketten támogatták és figyelemmel kísérték: William Morris és az angol könyvművészet volt a témája.

Mire elvégeztem az egyetemet, már volt könyvtárosi múltam, hogy úgy mondjam. Az egyetem előtt egy évig a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárában dolgoztam, azután az egyetem utolsó éveiben hetenként több alkalommal a Külügyminisztérium Könyvtárában végeztem feldolgozómunkát. És voltak a kötelező nyári könyvtári gyakorlatok is: én egyik évben a pápai járási és városi könyvtárban dolgoztam, másik évben a veszprémi megyei könyvtárban.

Mikor kerültél az Országos Széchényi Könyvtárba, és hol kezdted pályafutásodat?

1971-ben kezdtem itt dolgozni. Bár több állásajánlatot is kaptam – akkoriban az angoltudás egyáltalán nem volt olyan magától értetődő, mint manapság – végül az Országos Széchényi Könyvtár mellett döntöttem, ahol a Gyarapítási Osztályra kerestek angolreferenst. Elődöm, Szilvássy Zoltánné ugyanis akkor vette át a Központi Katalógus Osztály vezetését. Itt, a Gyarapítási Osztályon éppen tíz évig dolgoztam, nagyon jó társaságban: Birkás Endre író volt az osztályvezetőnk, volt egy belföldi és egy külföldi csoport. A belföldi csoport az aukciókkal, vételi ajánlatokkal, leltárihiányok pótlásával foglalkozott és az akkor még létező Könyvelosztóból¹ kiválogatott könyvekkel. A külföldi csoportban kollégáim Kelecsényi Ákos Gábor és Vekerdi József voltak, a szláv nyelvű könyvekkel Dániel György foglalkozott. Nekem mint angolreferensnek a számtalan külföldi, angol, amerikai kiadói katalógus átnézése volt a feladatom, valamint a könyvek rendelése, amely a Kultúra Külkereskedelmi Vállalaton² keresztül folyt. Az Országos Széchényi Könyvtárnak azonban – egyedülként – joga volt közvetlenül a külföldi, magyar könyveket kiadó cégekkel is levelezni és könyvet rendelni. Akkoriban még az Egyesült Államokban, Dél-Amerikában, Ausztráliában több emigráns könyvkiadó is működött, tőlük szereztük be például Márai Sándor vagy Wass Albert könyveit.

Miért éreztél késztetést a könyvtárosi mellett a tudós-kutató munkára?

A Gyarapítási Osztályon a külföldi csoport vezetője Wix Györgyné volt, akire nagyon sok szeretettel emlékezem. Ő maga is végzett kutatómunkát, és ezért – megamiért az általam választott témát kutatásra érdemesnek találta – támogatta kutatónapi kérelmemet³ és kutatásaimat. Ez a téma pedig a magyarországi nyomdászattörténet volt, újszerű módszere pedig a betűtípus-kutatás.

Hogyan kapcsolódtál be a nyomdászattörténeti és a betűtípus-kutatásokba?

A betűtípus-kutatás kimondottan a *Régi magyarországi nyomtatványok*⁴ munkálataihoz kapcsolódott, mert remélhető volt, hogy ezzel a módszerrel a számos

töredék vagy címlap nélküli régi nyomtatvány nyomdahelyhez és időhöz köthető. Tehát segédeszköz lehetne a régi magyarországi nyomtatványok meghatározásához, el lehetne dönteni, hogy egy-egy hiányos nyomtatvány itthon készült-e – és ha igen, hol, mikor? – vagy külföldön, és akkor nem tartozik a magyar retrospektív bibliográfiába. Ekkor még senki sem gondolta, hogy ezzel a módszerrel a hazai nyomdászat első 230 évét az egyes nyomdák felszerelésének rekonstrukciójával több kötetben, nagyon szemléletesen be tudjuk mutatni.

Amikor Borsa Gedeon, a Régi magyarországi nyomtatványok szerkesztőségének vezetője szervezni kezdte ezt a tipográfiai kutató társaságot, akkor a Régi magyarországi nyomtatványok 2. kötete volt munkában, az 1601 és 1635 közötti időszak. Elsősorban azokkal a nyomdákval volt érdemes foglalkozni, amelyek abban az időben működtek vagy éppen akkor létesültek. Így Galli Katalin és Farkas Ágnes egy-egy kassai nyomdával, Pavercsik Ilona a lőcsei tipográfiával, én a gyulafehérvári fejedelmi nyomdával foglalkoztam. Át kellett nézni minden, abból a műhelyből származó könyvet, másolatokat készíteni, kigyűjteni a teljes betűsorozatokat, minden nyomdai cifrát, díszes kezdőbetűt, díszet, illusztrációt. Mindez nem lett volna lehetséges, ha nem jelentek volna meg éppen akkoriban a gyorsmásoló gépek, amelyek mérethű reprodukciót adtak. Nekem különös szerencsém volt, hogy a betűk és díszek összehasonlítása révén nyilvánvaló lett, hogy a pozsonyi katolikus nyomdát vitte Bethlen Gábor Erdélybe, fejedelmi székhelyére. Ehhez a munkához pontosság, türelem és olyanfajta képi memória kell, amit a művészettörténészek vagy régészek jól ismernek.

Visszatérve korábbi kérdésemre, további pályám szempontjából a legmeghatározóbb Borsa Gedeon volt, aki nagy következetességgel, empátiával végezte a régi nyomtatványok számbavételét, leírását és a kollégák kutatásra buzdítását. Ő egyébként akkoriban kezdte újraértékelni Hess András budai nyomdájának kérdését,⁵ felhasználva a betűtípus-kutatás tapasztalatait.

Említettem, hogy ekkor a második RMNy-köteten dolgoztunk, típuskutatásunk eredményeként ebben a részben egyetlen olyan nyomtatvány sem maradt, amelynek ne tudtuk volna meghatározni a nyomdahelyét és a nyomtatás idejét.

Időközben a típuskutatási munkákhoz csatlakozott két fiatal kutató, Szilágyiné Bánfi Szilvia, majd Perger Péter (az interjú készítője – a szerk.) is, és az RMNy további köteteinek meghatározott tételei már az ő kutatásaikra is támaszkodtak és támaszkodnak ma is a készülő, 6. kötet idejében.

A betűtípus-kutatás révén így bekapcsolódtál a Régi magyarországi nyomtatványok munkálataiba, ha jól értem, tulajdonképpen „külsőként”.

Egyetemi doktori dolgozatom témája adódott: a gyulafehérvári fejedelmi nyomda története. Ekkor még továbbra is a Gyarapítási Osztályon dolgoztam, és kutatónapon meg persze azon kívül is, szabadidőmben végeztem a nyomdatörténeti kutatásokat. Amikor Borsa Gedeon egyik legrégebbi munkatársa, Hervay Ferenc Levente nyugdíjba ment és a ciszterci rend anyaházába, Zirc-re költözött, nagy megtiszteltetés volt, hogy én lehettem az utóda, átkerültem a Régi magyarországi nyomtatványok szerkesztőségébe, ahol azonban nemcsak az RMNy-kötetek készültek, hanem feladat volt a XVIII. századi nyomtatványok bibliográfiájának összeállítása is. Én lettem Petrik Géza bibliográfiája pótköteteinek⁶ a gazdája. Ebben Pojjákné Vásárhelyi Judit munkáját vettem át, ő ettől kezdve teljes időben az RMNy-nyel foglalkozott. Az időközben felmerülő hiányos impresszumú nyomtatványok, töredékek meghatározásával azért továbbra is foglalkoztam, és folyamatosan készítettem több hazai nyomda felszerelésének repertóriumát, amelyek részletekben meg is jelentek, összesítve pedig akadémiai

doktori dolgozatomban: *Fejezetek a magyarországi könyvnyomtatás történetéből* címmel. Ezenkívül „megörökölttem” Hervay Ferenctől⁷ az Erdélyben készült cirill betűs román és ócegyházi szláv kiadványok leírásának feladatát, mert praktikus okokból ezzel mindig csak egyvalaki foglalkozott, akinek a romániai szakirodalomba is be kellett dolgoznia magát. Erdélyben ugyanis 1544 óta nyomtattak cirill betűs könyveket.

Röviden említetted csupán, hogy a betűtípus- és a nyomdászattörténeti kutatások, illetve az RMNy-ben való közreműködés mellett a XVIII. századi retrospektív magyar nemzeti bibliográfia „gazdája” is lettél. Fontos azonban kiemelni, hogy ez munkásságod nagyon fontos része, vezetéseddel készült el Petrik Géza: Magyarország bibliographiája 8., 9., 10. kiegészítő kötete.

Tehát bibliográfus lettem, a magyar retrospektív bibliográfia XVIII. századi szakaszával foglalkoztam. Az OSZK-ban volt akkoriban egy kurrens bibliográfiai osztály és egy másik retrospektív bibliográfiai osztály is, amely a XIX–XX. századi kiadványokat regisztrálta, akkoriban a Horthy-korszak bibliográfiája készült el. Mi pedig a legkorábbi nyomtatványok bibliográfiáját készítettük. A Régi magyarországi nyomtatványok szerkesztőségében a Petrik *Magyarország bibliographiája*⁸ eredeti négy kötete mellé akkor már elkészült az 5. és a 6. kötet, én tehát a 7. kötet anyaggyűjtése idején kerültem a csoportba.

A kívülálló számára a bibliográfiakészítés talán unalmas, szürke feladatnak tűnik. Hogyan fogalmaznád meg számukra, miért szép vagy vonzó feladat retrospektív nemzeti bibliográfiát összeállítani? Mit találtál a legérdekesebbnek ebben a munkában? Van olyan különleges „találat”, amely kiemelten említésre méltó?

A legrégebbi könyvek regisztrálásával foglalkozó kollégák munkája nem szokványos, íróasztal melletti munka. Mert munkánk magába foglalta a könyvek felkutatását, leírását, nyilvántartását, címlap- vagy teljes fotózását, és nagyon-nagyon sok levelezést hazai és külföldi könyvtárakkal. Ezek a régi könyvek természetesen a történelmi Magyarország területén voltak leginkább megtalálhatók, a legtöbb esetben csak egyetlen példányban, és nekünk sokszor ennek az egyetlen példánynak kellett „utána mennünk”. Tehát miután az összes hazai könyvtár régi anyagát már felmértük, szükség volt a szomszédos országok könyvtárainak alapos átvizsgálására is. A lengyelországi és délvidéki könyvtárak átnézése addigra, amikor én odakerültem, már befejeződött. A soron következő a csehszlovákiai könyvtárak kutatása volt. Ez nagyon gördülékenyen ment, mert nemcsak az OSZK támogatta útjainkat anyagilag, hanem a kulturális minisztérium is.

Nekem például mindjárt az első kiküldetésem 1981-ben egy kéthetes, minisztérium által támogatott kutatóút volt Trencsénbe, Zsolnára, az alsókubinyi Čaplovič-könyvtárba és a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtárba. Akkoriban még egy helybeli kísértő adtak az ember mellé, például erre az utamra is, de Prágában is. Nagyon jó kollegiális kapcsolatokat alakítottunk ki az ottani könyvtárosokkal, gyakran ők is nálunk kutattak, személycsere-egyezmények⁹ keretében. Ezek a jó kapcsolatok, barátságok évtizedekig megmaradtak, mindig volt kihez fordulnunk, akár személyesen, akár levélben, majd később e-mailben.

Erdélybe csak a rendszerváltozás után jutottunk el, gyűjtésünk a Petrik 8. pótkötetében látszódik. Annak, hogy erdélyi könyvtárakban is kutathattunk, különösen

nagy jelentősége volt, tekintve, hogy maga Petrik Géza sem gyűjtött annak idején erdélyi könyvtárakban. Két alkalommal kárpátaljai könyvtárakban is kutathattunk.

A gyűjtőutak után kielemeztük az eredményeket, az újdonságokat leírtuk, az addig ismeretlen példányokat nyilvántartásba vettük, és ez lett a következő Petrik-kötet nyersanyaga. Ahogy említettem, nagyon gyakori az egyetlen példányban meglévő XVIII. századi könyv is, és különös figyelmet fordítottunk a variánskiadásokra. Ez már önmagában is elég érdekes, de engem a típuskutatás vezetett el a hamis és fiktív nyomdahelyű régi magyar nyomtatványok számbavételéhez. A XVIII. századi „Gondolatfalván”, „Eldorádóban” megjelent könyvek valódi nyomtatási helyét kutattam ki, ugyanis bebizonyosodott, hogy a betűtípusok összehasonlítása még az 1770-es, 1780-as évekig is használható a nyomdák azonosítására. A több száz hamis és fiktív nyomdahelyű magyarországi kiadványt két bibliográfiában adtam közre, az egyiket magyarul, a másikat németül.^{10,11}

Mi a jelentősége ezeknek a vállalkozásnak, és hol tart ma a kutatás?

Azt hiszem, az eddigiekből is látszik, hogy főként az a jelentősége, hogy levéltári adatok vagy korabeli források híján is el tudjuk dönteni, hogy egy-egy nyomtatvány – ha címlapján nem árulja el, vagy nem maradt fenn a címlapja – valóban a történelmi Magyarországon készült-e, vagyis a magyar retrospektív bibliográfiába tartozik-e. OTKA-pályázatok révén a hazai nyomdák XVIII. századi felszerelését is összegyűjtöttük mérethű másolatok formájában kollégáimmal. Ez nyersanyagként, kéziratként rendelkezésünkre áll, ha meghatározandó nyomtatvány kerül elő.

A Petrik-bibliográfia 10. kötetének megjelenésével ma 35 ezer magyarországi vagy magyar nyelven külföldön megjelent könyvet ismerünk a XVIII. századból. Petrik Géza még csak 11 600 címet írt le bibliográfiájában, tehát azóta megháromszoroztuk számukat. Ezek között vannak több száz oldalas kötetek, ponyvák, egyleveles gyászjelentések, színlapok: semmit sem hagytunk figyelmen kívül, amit abban az évszázadban nyomtattak.

Mivel foglalkozol most, és milyen terveid vannak a jövőre?

Miután nemrégiben megjelent *A könyvnyomtatás története Magyarországon a kézisajtó korában*,¹² amely már a reformkorig tárgyalja a témát, ilyen nagyobb vállalkozásban nem gondolkodom. Folyamatosan fordulnak hozzám töredékek meghatározásával, és rendszeresen publikálok a Magyar Grafika folyóiratban. Jelentős projekt a „Typographia”¹³ tematikus honlapnak a megújítása, bővítése, amely az MNMKG OSZK honlapján található magyar–angol változatban. A tartalom két részre tagolódik: egy történeti leíró részre, amit én szerkesztek, és egy nyomdász adatbázisból, amelyet Bánfi Szilvia kolléganőm gondoz. Terveink között szerepel a honlap megújítása, korszerűsítése, kiegészítése digitális tartalmakkal.

Látva, tapasztalva energikusságodat, hallatlan munkatempódat, biztos vagyok benne, hogy ezeket a terveidet hamarosan meg is valósítod mindannyiunk hasznára. Nagyon köszönöm a beszélgetést. Még egyszer gratulálok ehhez a magas kitüntetéshez. további jó munkát és hozzá jó egészséget kívánok!

Lábjegyzet

¹ Az OSZK Könyvelosztó osztálya (KEO) 1954-től működött. Feladata az államosított könyvek újraelosztása, valamint a könyvtárak számára főlegessé vált kiadványok hasznosítása, selejtezése volt. 1973-tól Fölőspéldány Központ néven működött, 2000-től a Raktári Osztály keretében működött a 2008-as megszűnéséig.

² Az 1948-as államosítás után az export és az import jogát kizárólag állami tulajdonban lévő, külön monopóliummal rendelkező és szakágazatonként létesült külkereskedelmi vállalatok ruházták. A külföldön megjelent könyvek behozatalával – több egyéb kulturális termék mellett – a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat foglalkozott.

³ A törvény lehetőséget adott a közgyűjtemények számára, hogy speciális, a munkavállaló alapfeladataiba szorosan nem tartozó tudományos szakfeladat ellátására meghatározott munkaidőkeretet biztosítson. A tudományos fokozattal nem rendelkezőknek a tervezett téma vagy feladat pontos meghatározásával pályázni kellett az intézmény tudományos bizottságánál. A gyakorlat számos tudományos projekt megvalósítására nyújtott lehetőséget. A törvényi lehetőségek 2011 után a közgyűjtemények számára erősen beszűkültek. Jelenleg az intézmények változó mértékben élnek ezzel a lehetőséggel.

⁴ A Régi magyarországi nyomtatványok (RMNy) egy könyvtörténeti kézikönyvsorozat. A bibliográfia a Magyarországon nyomtatott és külföldön magyar nyelven megjelent kiadványokat írja le időrendben, részletes kiadástörténettel és a példányok lelőhelyével, tízféle mutatóval. Előkészítése 1952-ben kezdődött, első kötete pedig 1971-ben jelent meg.

⁵ Borsa, G. (2013) Andreas Hess, Budapest, OSZK. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/24600/24643/24643.pdf> (Utolsó elérés: 2025.06.02.)

⁶ Kovács, E., V. Ecsedy, J. (szerk.) (2017) Magyarország bibliographiája 1712–1860 IX. Pótlások, Budapest, OSZK ISBN 978 963 200 667 3

⁷ Hervay Ferenc Levente (1919–2016) római katolikus pap, ciszterci szerzetes, tanár, történész, könyvtáros, bibliográfus. A Zirci Ciszterci Apátság új könyvtárának vezetője.

⁸ Petrik, G. (1888) *Magyarország bibliographiája, 1712–1860: 1. köt.: könyvészeti kimutatása a Magyarországon s hazánkra vonatkozólag külföldön megjelent nyomtatványoknak: [A–G]*, Dobrowsky, Budapest.

Petrik, G. (1890) *Magyarország bibliographiája, 1712–1860: 2. köt.: könyvészeti kimutatása a Magyarországon s hazánkra vonatkozólag külföldön megjelent nyomtatványoknak: [Gy–O]*, Dobrowsky, Budapest.

Petrik, G. (1891) *Magyarország bibliographiája, 1712–1860: 3. köt.: könyvészeti kimutatása a Magyarországon s hazánkra vonatkozólag külföldön megjelent nyomtatványoknak: [Ö–Z]*, Dobrowsky, Budapest.

Petrik, G. (1892) *Magyarország bibliographiája, 1712–1860: 4. köt.: könyvészeti kimutatása a Magyarországon s hazánkra vonatkozólag külföldön megjelent nyomtatványoknak: Pótlék [A–Z]*, Dobrowsky, Budapest.

⁹ Az Országos Széchényi Könyvtár a szocialista országok partnerintézményeivel egyedi egyezményeket kötött, amelyek keretében a könyvtár munkatársai megállapodás szerinti napot kutathattak a vendéglátó költségére az adott intézményben, ellentételezésként pedig a keret terhére fogadta az onnan érkező könyvtárosokat. Elsőként a Szlovák Nemzeti Könyvtárral, a Matica slovenskával kötött ilyen egyezményt a könyvtár, 1970-ben, majd 1971-ben más csehszlovákiai, jugoszlávai és NDK-beli könyvtárakkal is (vö. Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve, 1970–1971. 54). A jól bevált gyakorlat sokáig – a rendszerváltozás után is – megmaradt.

¹⁰ V. Ecsedy, J. (1996) *Titkos nyomdahelyű régi magyar könyvek: 1539–1800*, Borda Antikvárium, Budapest. ISBN 239 995 507 42 65

¹¹ V. Ecsedy, J. (1999) *Alte ungarische Bücher mit falschen deutschen Druckorten 1561–1800*, Ergänzungen zu Emil Wellers Repertorium Die falschen und fingierten Druckorte (Übers. Albrecht Friedrich), Borda Antikvárium, Budapest.

¹² V. Ecsedy, J. (2021) *A könyvnyomtatás története Magyarországon a kézisajtó korában*, Kossuth Kiadó, Budapest. Elérhető: https://real.mtak.hu/78412/1/001-202_Könyvnyomtatás%20MO-n_nyomda.pdf (Utolsó elérés: 2025.06.02.)

¹³ MNMKG OSZK Typographia – A kézisajtó kora. Elérhető: <https://typographia.oszk.hu/> (Utolsó elérés: 2025.06.02.)

Hubay Miklóstól búcsúzik Dancs Szabolcs és Tóvári Judit

Dancs Szabolcs
dancs.szabolcs@oszk.hu
MNMKK OSZK
CeLISR főszerkesztő

Tóvári Judit
judit.tovari5@gmail.com
Eszterházy Károly Katolikus
Egyetem (Eger), Informatikai Kar,
Digitális Technológia Intézet,
Humáninformatika Tanszék
főiskolai tanár, CsC

"BIBFRAME is coming" – Hubay Miklósnak szeretettel

Ain't no angel gonna greet me
It's just you and I my friend
And my clothes don't fit me no more
A thousand miles just to slip this skin

The night has fallen, I'm lyin' awake
I can feel myself fading away
So receive me brother with your faithless kiss
Or will we leave each other alone like this
On the streets of Philadelphia?
(Bruce Springsteen: Streets of Philadelphia)

Hubay Miklós (1987–2025)

Az első gondolat a tagadásé, ahogy az a nagykönyvben meg van írva. Nálam ez most csökkenően kitart. Nem vagyok és nem is leszek hajlandó elhinni, hogy ez a történet most véget ért. Hogy nincs már az a tehetséges, ambiciózus, szeretetreméltó, aranyos ember, aki Hubay Miklós. (A mondat végén szándékosan nem szerepel az, hogy „volt”.)

Miklóst 2017 óta ismerem, ekkortól dolgozott a Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvtárában. Pályáját a győri Széchenyi István Egyetem könyvtárában kezdte. Említésre méltó, hogy még 2009-ben, amikor az egri főis-

kolán végzett, Ottovay-díjat¹ kapott. (Miklós sokra tartotta Ottovay Lászlót, és tervei között szerepelt életpályájának összegzése.)²

Szakmai együttműködésünk, egymásra figyelésünk lassan barátsággá fejlődött. 2018-ban arra kértem a nemzeti könyvtár akkori illetékeseit, hogy helyettem őt delegálják a BIBFRAME éves európai workshopjára,³ amelyet Fiesolében rendeztek meg, Olaszországban. Miklós az OSZK képviselőjében és az OSZK szemszögéből adott elő a BIBFRAME és a szemantikus web múltjáról, jelenéről és jövőjéről.⁴ Megnyerő fellépésével, kreatív megközelítéseivel ezúttal is hozta a formát, akárcsak a későbbi évek hasonló rendezvényein, amelyeken már a téma hivatott szakértőjeként vett részt.⁵ Fiatalon, lelkesen, profin. Értő és érteni akaró hozzáállását a nemzetközi szakma is üdvözlölte.

2019-ben – Mohay Anikóval⁶ hármásban – közös projektbe fogtunk, ennek gyümölcseként még abban az évben közös cikkünk jelent meg az RDA és a BIBFRAME hazai implementálásáról.⁷ Együttműködésünknek új (hivatalos) keretet adott, hogy Bánki Zsolt⁸ meghívására 2020-ban mindketten csatlakozhattunk a Petőfi Irodalmi Múzeumon belül létrejött Digitális Bölcsészeti Központhoz. Együtt dolgozhattunk az RDA fordításán, implementálásán, a vonatkozó ajánlások kidolgozásán a terület kiváló szakembereivel. Együttműködésünk minden részletét nehéz volna feltárni, és nem is ennek az írásnak a feladata. Számtalan levelezés, közösen kidolgozott, „HMP” monogramos kommentekkel teletűzdelt szakmai anyag tanúsítja, hogy Miklós mindig irigylésre méltó, kifogyhatatlannak látszó lelkesedéssel, segítőkészen, értőn és megértőn látta el feladatait. A felsőoktatásban végzett munkájáról nem az én reszortom írni. E téren sokkal inkább témavezetője, mentora, Tóvári Judit és persze a hallgatói az illetékesek. A közös workshopok,⁹ a Könyvtári Intézet szervezésében létrejött RDA-s tanfolyam¹⁰ ugyanakkor engem is és rajtam kívül is bárkit meggyőzhetett arról, hogy a körültekintő alaposág és a kreatív látásmód Miklós esetében tökéletesen kiegészítik egymást.

Miklós nevét a CeLISR folyóirat impresszumában is ott találjuk. Ő az, akiről utóbb azt szokás írni: „mindig lehetett rá számítani”. És ez itt egyáltalán nem is túlzás. Szívesen – és persze jól – készített cikkreferátumot, írt szakmai véleményt egy tanulmányról, a lap 3. számában jelent meg írása *Egy fogalom diadalútja (?) Entitások a könyvtárinformatikában és a könyvtárosképzésben* címmel.¹¹

Hubay Miklós humáninformatikus volt és humánus könyvtáros, metaadat-szakértő, és ami engem illet, az a barát, aki a júniusi katlanban együtt izzadt velem a Vörösmarty téren a verseskötetem dedikálásának végtelennek tűnő egy órájában. És akivel együtt mentünk koncertre, énekelni, vagy épp beültünk egy-egy sörre. A karaokebárban rendszerint előadta (szívvel és nemegyszer a „BIBFRAME is coming” feliratú pólójában) Bruce Springsteen *Streets of Philadelphia* című dalát. Bevallom, akkor nem figyeltem a szövegre...

Október 20-án is egy szakmai sörözés ötletével rukkolt elő a Messengeren. Én egy „majd megbeszéljük”-kel válaszoltam. Akkor ennyiben maradtunk, Miklós?

Dancs Szabolcs

az RDA-HU munkacsoport vezetője, a CeLISR főszerkesztője

Amikor a tanítvány elmegy...

nehéz megszólalni. Szavakkal ki sem fejezhető az a mély szomorúság, amikor olyan ifjú ember távozik, akinek bontakozó, majd kiteljesedni látszó pályáját végigkísérhettem az egyetemi alapképzéstől a mesterképzésen, a tudományos di-

ákköri, a szakdolgozati, a doktori témavezetésén át, amikor együtt örülhettünk az Országos Tudományos Diákköri Konferencián elért dobogós helyezéseknek, majd átvehette óráimat az egyetemi katedrán. Később is jó volt közösen gondolkodni, szakmánk jobbításán munkálkodni.

Hubay Miklós pályánk nagy ígérete volt. Élvezetes stílusa, jó humorral előadott fejtegetései a BIBFRAME 2016-ban még újnak számító, ezért nehéznek tűnő kérdéseiről, magával ragadták a hallgatóságot.

Rövid kommunikáció szakos kitérő után az informatikus könyvtáros pálya felé fordult Miklós érdeklődése. Az alapképzés 2009-es befejezése után a győri Széchenyi István Egyetem Egyetemi Könyvtárában töltött hétéves periódus a tájékoztató, feldolgozó, gyűjteménygyarapítási gyakorlat oldaláról adott impulzusokat a mester szintű folytatáshoz az egri Eszterházy Károly Egyetemen (ma Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen). Már az alapképzésben is érdeklődéssel fordult a könyvtár-informatika egyes területeit tárgyaló tanegységek felé, a győri évek a közgyűjteményi adatformátumok, a gyűjteményi adatbázisok építésének informatikai vonatkozásai felé terelték érdeklődését, amelyet a mesterképzés médiainformatika szakiránya mélyített el.

2014–2016-ban, Miklós egyetemi tanulmányai idején itthon még sem a könyvtári szakirodalomban, sem pedig a könyvtárosképzésben nem jelent meg jelentőségéhez méltó gyakorisággal a Linked Data elvein alapuló új modell, a BIBFRAME. Miklós – kiváló idegennyelv-ismeretének köszönhetően – egy nemzetközi, digitális könyvtárakkal foglalkozó mesterképzés tananyagát áttekintve találkozott a felemelkedőben lévő új technológiával. Annyira magával ragadta a téma, hogy 2016-ban megvédett mesterképzési szakdolgozatát is a BIBFRAME-nek szentelte, majd ugyanezzel a témával a következő évben OTDK-különdíjat nyert. Az ezt követő években – már doktoranduszhallgatóként – a szemantikus adatpublikáció, a BIBFRAME konverziós problémái, a Linked Data képezték előadásainak témáit BIBFRAME-workshopokon Firenzében,¹² Stockholmban,¹³ a Metadata and Semantic Research (MTSR) konferencián,¹⁴ hazai workshopokon,¹⁵ szakmai rendezvényeken.¹⁶ Részletes beszámolókat írt a Könyv, Könyvtár, Könyvtárosnak olyan külföldi konferenciákról, mint a 2018-as Europeana Tech¹⁷ vagy a második Bibframe-workshop.¹⁸

Doktori témájának kiválasztásakor erősen inspirálta, hogy a BIBFRAME-téma alapos, részletes kutatása nem csupán itthon jelentett újdonságot 2016-ban, de nemzetközi szinten is megállta a helyét. Alapos megismerését közös érdeknek tartotta, számára pedig interdiszciplináris megközelíthetősége miatt is fontos volt: lehetőséget biztosított, hogy egyszerre két, általa nagyon kedvelt területtel, a könyvtártudománnyal és a webtechnológiával kapcsolódásával foglalkozzon. Számára ez nem öncélú kutatás volt, a segítség vágya hajtotta. Az eredmények tesztelésére szeretett volna elkészíteni egy változatot a már akkor is létező, de megfelelően csak USMARC-kal működő MARC–BIBFRAME konverziós szoftverhez, amelynek segítségével a magyar könyvtárosok is megkezdhetik az ismerkedést az új bibliográfiai keretrendszerrel, s amely akár táptalaja lehet újabb, összetettebb szoftverek fejlesztésének is.

Doktori tanulmányai kezdetétől részt vett az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet munkájában, ahol megbízták az Üzleti információ nevű tanegység oktatásával. A kutatóhelyi munka keretében betekintést nyert az intézet partnerei közül az Országos Pedagógiai Könyvtárral és az Országos Széchényi Könyvtárral közös munkákba, amelyek közül különösen hasznosnak bizonyult az Országos Könyvtári Rendszer Projekt programjával való megismerkedés le-

hetősége. Miklós ezáltal korszakváltó jelentőségű szakmai projekt megvalósításának lehetett részese, bekapcsolódhatott egy új szemléletű, eredményeit a szemantikus webben közzétevő katalogizálási rendszer bevezetésének munkálataiba. Számos dokumentumot áttanulmányozott, amelyek szükségesek voltak az adathalmazok jövőbeli konverziójához. A Magyar Elektronikus Könyvtár, valamint egyéb, a KOHA-rendszerben tárolt adathalmazok konverziójában számítottak segítségére, a félév kereteit meghaladó időhatárokkal. E munka részeként kezdte el alaposan megismerni a DCXML-ekben található jelölőket, valamint az RDF/XML-fájlokban fellelhető relációkat, az adatbeviteli űrlapok pontos specifikációját, megismerte az Országos Könyvtári Platform technikai jellemzőit, tulajdonságait és követelményeit, feltérképezte, megfelelő munkát végez-e a KOHA-rendszerben tárolt adatok BIBFRAME-re történő konverzióját végző szoftver. Vizsgálta, hogy mennyiben felel meg a BIBFRAME modellje a könyvtári referenciamodellben foglaltaknak, kifejtette véleményét az OSZK által összeállított BIBFRAME-követelményjegyzékről, amellyel kapcsolatban számos javaslatot tett.

Doktori témája szerencsés módon képezhette részét ennek a programnak, ugyanakkor lehetőséget nyújtott elméleti felkészültségének bővítésére, az eredmények gyakorlatban történő kipróbálására.

A kiemelt tartalmak munkacsoport munkájában végzett feladatai, az alapvető technológiai ismeretek és az ontológia-szintér alapos ismerete szerencsés módon kapcsolódtak új munkahelyén, a Petőfi Irodalmi Múzeumban végzett múzeumi könyvtári informatikai munkájához, a Nemzeti Névtér kialakításához, a szemantikus webre épülő keresőoptimalizálási projektek egyúttal alkalmat adtak kutatási témájával kapcsolatos ismereteinek elmélyítésére.

Elméleti felkészülését erőteljesen segítették szakmai körökkel kialakított kapcsolatai, amelyek keretében megismerkedhetett választott témájának gyakorlati alkalmazásával.

Miklós 2022-ben sikeresen védte meg doktori disszertációját és örömmel vállalt óraadói feladatokat az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen. Szakmánk felbecsülhetetlen értéke, hogy a következő könyvtáros nemzedék tőle tanulhatott!

Kedves arcod, jó humorod tovább él szívünkben és emlékezetünkben!

Nyugodj békében, Miklós!

Tóvári Judit

főiskolai tanár, egykori témavezetője

Fotó: Visky Ákos László / MNMKK OSZK

Jegyzetek

¹ A díjról bővebben: https://tortenet.oszk.hu/html/magyar/06jelentos_szemelyek/ottovay_dij.htm (Utolsó elérés: 2025. 11. 06.)

² Köszönöm Hegyközi Ilonának, hogy erre felhívta a figyelmemet.

³ European BIBFRAME Workshop 2018. Elérhető: https://www.bfwe.eu/fiesole_2018 (Utolsó elérés: 2025. 11. 05.)

⁴ Hubay, M. (2018) The Past, the Present and the Future of the Semantic Web and BIBFRAME in National Széchényi Library, Hungary. Elérhető: <https://www.bfwe.eu/attachments/bfwe-18-hubay.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 11. 05.)

- ⁵ Lásd pl. a 2022-es workshopon elhangzott előadását: BIBFRAME in/for Hungary: Conclusions of a PhD Thesis. Elérhető: <https://www.bfwe.eu/attachments/bfwe-22-hubay.pdf> (Utolsó elérés: 2025. 11. 05.)
- ⁶ Mohay Anikó közös cikkünk publikálásakor – Miklóshoz hasonlóan – a Petőfi Irodalmi Múzeumban dolgozott múzeumi szakinformatikusként.
- ⁷ Dancs, Sz., Hubay, M., Mohay, A. (2019) *Az RDA és a BIBFRAME hazai implementálása*, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 66(9), pp. 534–539. Elérhető: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/34785/20498> (Utolsó elérés: 2025. 11. 05.)
- ⁸ Bánki Zsolt volt a PIM-en belül működő Digitális Bölcsészeti Központ igazgatója, korábban – 2020 júniusa előtt – pedig a múzeum Könyvtár és Digitális Tartalomszolgáltató Főosztályát vezette.
- ⁹ A jövő katalógusa felé: a DBK szakmai workshopja. Elérhető: <https://pim.hu/digitalis-bolcseszeti-kozpont/hirek/jovo-katalogusa-fele> (Utolsó elérés: 2025. 11. 05.)
- ¹⁰ Forrásleírás és -hozzáférés a 21. században. Elérhető: <https://ki.oszk.hu/tanfolyamok/forrasleiras-es-hozzaferes-21-szadban> (Utolsó elérés: 2025. 11. 05.)
- ¹¹ Hubay, M. (2024) *Egy fogalom diadalútja (?)*: Entitások a könyvtárinformatikában és a könyvtárosképzésben, CeLISR, 1(3), pp. 225–234. <https://doi.org/10.3311/celistr.37885>
- ¹² Hubay, M. (2018) *The Past, the Present and the Future of the Semantic Web and BIBFRAME in National Széchényi Library, Hungary*. Elérhető: https://www.bfwe.eu/fiesole_2018#programme (Utolsó elérés: 2025. 11. 05.)
- ¹³ Hubay, M. (2019) *BIBFRAME Agent data from MARC authority records - is it an unnecessary redundancy?* Elérhető: https://www.bfwe.eu/stockholm_2019 (Utolsó elérés: 2025. 11. 05.)
- ¹⁴ Hubay, M. (2020) *It's Good for Me, It's Good for You: Person Name Data Enrichment in the Petőfi Literary Museum's Namespace and Wikidata*. A konferencia programja. Elérhető: <https://www.mtsr-conf.org/2020/programme> (Utolsó elérés: 2025. 11. 05.)
- ¹⁵ Hubay, M., Horváth, Á. (2017) *A BIBFRAME új keretei 2017-ben*. Networkshop, Szeged [videofelvétel] Elérhető: <https://kifu.videotorium.hu/hu/recordings/17770/a-bibframe-uj-keretei-2017-ben> (Utolsó elérés: 2025. 11. 11.)
- ¹⁶ Hubay, M. (2017) *BIBFRAME – egy rendszer és környezete új utakon a könyvtári feldolgozás (?)*. Paradigmaváltás a könyvtárügyben: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár szakmai rendezvénye; Hubay, M. (2017) *A könyvtári feldolgozás új paradigmája*, Szakkönyvtári Seregszemle. [videofelvétel] Elérhető: <https://kifu.videotorium.hu/hu/contributors/6903/hubay-miklos-peter> (Utolsó elérés: 2025. 11. 05.)
- ¹⁷ Hubay, M. (2018) *Áttekintés az Europeana Tech 2018 konferenciáról*. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 27(5), pp. 21–25. Elérhető: https://epa.oszk.hu/01300/01367/00302/pdf/EPA01367_3K_2018_05.pdf (Utolsó elérés: 2025. 11. 11.)
- ¹⁸ Hubay, M. (2018) *Beszámoló a második Európai BIBFRAME Workshopról*. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 27(10), pp. 41–49. Elérhető: https://epa.oszk.hu/01300/01367/00307/pdf/EPA01367_3K_2018_10_041-049.pdf (Utolsó elérés: 2025. 11. 11.)

Külföldi könyvtár- és információtudományi folyóiratokból (referátumok)

Hubay Miklós

Petőfi Irodalmi Múzeum

humán informatikai csoportvezető

Referenzszontológia alkalmazása a szemantikai interoperabilitás előmozdítására

Patrício, H., Nogueira Ramos, P., Cordeiro, M. I. (2025) *Weaving the Threads of Bibliographic Ontologies - Application of a Reference Ontology to Advance Semantic Interoperability, Information Technology and Libraries*, 44(2), p. 1–35.

<https://doi.org/10.5860/ital.v44i2.17289>

A bibliográfiai ontológiák vagy szótárak a szemantikus web építésének elengedhetetlen eszközei: segítségével a közgyűjtemények elkészíthetik saját tudásgráfjikat, azaz RDF-logikára, tripletek halmazára konvertálhatják hagyományos formában, pl. MARC-ban létező tudásvagyonukat. A könyvtári terület legismertebb szótárai, az LRM-, és az RDA-szótár, valamint a BIBFRAME azonban, adatmodelljük különbözősége miatt átjárhatósági problémákkal küzdenek, az egyik segítségével készült gráfok nehezen konvertálhatók át a másikkra. A cikk szerzői ennek a problémának a megoldását kínálják az ún. Reference Ontology (referenzszontológia, RO) megalkotásával. Az ún. mediációs megfeleltetésnek köszönhetően – szemben a transzformatív megoldásokkal, ahol minden egyes forrásontológiát mindegyik másikkal hozzá kell igazítani – nem szükséges a szóban forgó ontológiák mindegyikét összepárosítani, elegendő csupán az RO-val kidolgozni a megfeleltetést, jelentős munka- és energiamegtakarítást elérve ezzel. A forrásontológiák között fennálló szemantikai kapcsolatok pedig automatikusan kikövetkeztethetők az explicit relációk segítségével.

A szerzők az egyes adatmodellek, továbbá magentitások bemutatása után az Os Lusitadas példáján mutatják be az átjárhatósági problémákat. Ezek egyike, hogy a bibliográfiai források négy legfontosabb entitása – a *mű*, *kifejezési forma*, *megjelenési forma*, illetve *példány* – egymással könnyen megfeleltethető módon, különálló osztályként található meg az LRM, illetve az RDA szótárában, a BIBFRAME azonban nem ennyire granuláris. A Kongresszusi Könyvtár által fejlesztett elemkészlet nem tartalmaz a *kifejezési forma* entitást leképező osztályt, hanem a bf:Work vonatkozik egyszerre a szellemi tartalomra, illetve az annak kifejezéséhez

felhasznált jelölésrendszerre is. Az így keletkező poliszémiát a szerzők úgy oldják meg, hogy a bf:Work alosztályait, amelyek voltaképpen kifejezési formákat írnak le (bf:Text, bf:Audio, bf:Cartography stb.), a referenzontológia orowl:Expressao (kifejezési forma) osztályának, míg a bf:Work-öt magát az orowl:Obra (mű) osztálynak feleltetik meg. Az RO ugyanis, hasonlóan az LRM- és RDA-szótárhoz, négy magentitással dolgozik.

A többértelműségi problémán kívül a cikk szerzői az egyes szótárelemek tulajdonságait elemezve megállapították, hogy az LRM, az RDA és a BIBFRAME szótárban a rész-egész viszonyokat leíró tulajdonságok, mint amilyen a bf:hasPart, nem tranzitív módon vannak definiálva, így például automatikusan nem következtethető ki, hogy egy többkötetes könyv első kötetének első fejezete nem csupán az első kötetnek, hanem a teljes műnek is része. A helyzetet a referenzontológia készítői úgy oldották meg, hogy egy parteDe (része) szupertulajdonságot definiáltak a forrásonológiai relációinak (így például a BIBFRAME-ben található bf:partOf) fölérendeltjeként, amelynek leírásából nem maradt ki a tranzitivitási paraméter sem.

Más problémák megoldására – a bf:language tulajdonság értékészletének szűkítése, a parteDe tulajdonság non-reflexivitásának beállítása stb. – a szerzők SHACL alaki gráfok készítésével kerestek megoldást, amelyek az egyes tudásgráfok szerkezeti validálására szolgálnak.

A generatív mesterséges intelligencia és az információkeresés

Atwood, G. S., Swogger, S. E. (2025) *Generative AI and the Myth of Universal Search: Implications for Librarians*, *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries*, 22(1–2), p. 9–12.
<https://doi.org/10.1080/15424065.2025.2496615>

A cikk a generatív mesterséges intelligenciával kapcsolatos túlzott elvárások és félreértések hatását vizsgálja az információkeresésre és a könyvtárak jövőjére. Az utóbbi években a médiában olyan benyomás alakult ki, hogy a nagy nyelvi modellek „mindent meg tudnak keresni”, mintha univerzális, határtalan hozzáférésük lenne a világ összes adatához. A szerzők rámutatnak, hogy ez a kép téves, és hasonló félelmeket idéz elő a könyvtárosokban, mint a Google 2004-es megjelenésekor.

A technológiai cégek marketingüzenetei – például az EXA Labs videója, amely a „világ összes adatát” kínálja a felhasználói számára – tovább erősítik a generatív MI körüli mítoszt. A valóság azonban az, hogy az MI-modellek nem férnek hozzá minden információhoz, különösen nem a fizetőfal mögötti, szerzői joggal védett vagy nem digitalizált tartalmakhoz. Ahogyan a Google esetében is kiderült, a keresőmotor korántsem „mindentudó”: a tudományos irodalom nagy része nem elérhető számára, a találatok zajosak, nem átláthatók és nem reprodukálhatók – ez tette a Google-t alkalmatlanná a precíz, bizonyítékalapú keresési feladatokra, például a szisztematikus irodalomkutatásra.

Kalcso Gyula kalcso.gyula@oszk.hu
 OSZK Digitális Bölcsészeti Központ,
 Digitális Filológiai és Webarchiválási
 Osztály
 webarchiválási csoportvezető

A generatív MI esetében ugyanezek a korlátok ismét megjelennek. A tartalomtulajdonosok egy része (például a News Corp) partnerséget alakított ki az AI-cégekkel, mások (például az Elsevier) saját MI-eszközöket fejlesztenek, hogy fenn-tartsák az erőforrások feletti ellenőrzésüket. Eközben egyre több kiadó blokkolja az MI-modellek adathozzáférését, ami még jobban fragmentálja az információs környezetet. Mindez azt jelenti, hogy az „univerzális keresés” mítosza továbbra sem valósul meg: a felhasználók előreláthatólag továbbra is különböző „adatsilókban” keresnek majd, egymástól eltérő, saját MI-vel rendelkező rendszerekben.

A szerzők szerint ez a helyzet hosszú távon nem fenyegeti a könyvtárak és könyvtárosok szükségességét. Sőt, a szakemberek szerepe valószínűleg még fontosabbá válik. A gyűjteményszervezőknek továbbra is sokféle szolgáltató tartalmát és szerződéseit kell kezelniük, a könyvtárosoknak meg kell tanítaniuk a felhasználókat a megfelelő források használatára, az elektronikus forrásokért felelős könyvtárosok pedig továbbra is kulcsszerepet játszanak az eltérő rendszerek összekapcsolásában. A generatív MI-eszközök megjelenése tehát nem eltörli, hanem átalakítja ezeket a feladatokat.

A cikk felveti a lehetséges jövőbeli irányokat is. Például elképzelhető, hogy AI-ügynökök kapnak majd hozzáférést egyetemek vagy könyvtárak rendszereihez, és önállóan keresnek vagy ellenőrzik a hivatkozásokat. Ugyanakkor komoly kérdések merülnek fel: vajon a szolgáltatók engedélyeznék-e az ilyen hozzáférést? Mennyire lenne biztonságos? Javítaná-e a keresések minőségét, vagy inkább átláthatatlanná tenné őket? A szerzők szerint bár ezek izgalmas lehetőségek, egyelőre számos technikai, jogi és etikai akadály áll előttük.

A tanulmány végkövetkeztetése szerint a generatív MI-eszközök továbbra is meghatározóak lesznek az információkeresésben, de nem valósítják meg az univerzális keresés álmát, és nem váltják ki a könyvtárosokat. A szakma feladata továbbra is a komplex, töredezett információs ökoszisztéma kezelése és az MI-integráció felelősségteljes irányítása marad.

Bubnó Katalin
bubno.katalin@oszk.hu
OSZK Könyvtári Intézet,
Könyvtártudományi Szakkönyvtár
osztályvezető

Relevancia nélküli discovery rétegek? Három közismert könyvtári keresőeszköz vizsgálata és bizonyítékokon alapuló értékelése

Szpunar, R., Bradley, E., Gabrielson, E., Pellegrino, P. (2025) *Irrelevant discovery layers, Information Technology and Libraries*, 44(2).
<https://doi.org/10.5860/ital.v44i2.17266>

A tudományos könyvtárak az elmúlt másfél évtizedben széles körben bevezettek ún. discovery rétegeket (*discovery layers*) – magyar terminológia szerint egyablakos keresőeszközöket – annak érdekében, hogy megfeleljenek a modern felhasználók elvárásainak. Az ilyen rendszerek célja, hogy a könyvtár teljes gyűjteményére kiterjedő, Google-szerű keresési élményt nyújtsanak a felhasználóknak, lehetővé téve a hozzáférést a katalógushoz, az e-forrásokhoz és a különböző

adatbázisokhoz egyetlen felületről. Az ilyen típusú eszközök gyors elterjedése ellenére a közelmúltban kritikák is felmerültek a teljesítményüket és korlátaikat illetően, különös tekintettel a kapott találatok relevanciájára.

A Ruth Szpunar és szerzőtársai által végzett kutatás célja éppen e kritika alátámasztása vagy megcáfolása volt. A tanulmány bizonyítékokon alapuló értékelést hajtott végre, amely azt vizsgálta, hogy egy közkezdveltnék számító discovery a legrelevánsabb találatokat produkálja-e a felhasználói kulcsszavas keresésekre, összehasonlítva két másik, széles körben hozzáférhető tudományos keresőszközzel. A vizsgálat így közvetlen összehasonlítást nyújt a könyvtári rendszerek, a szakterületi adatbázisok és a szabadon hozzáférhető webes keresők között.

A kutatók a következő három keresőeszközt hasonlították össze a felhasználók által keresett tipikusnak mondható kulcsszavak segítségével:

1. WorldCat Discovery (WCD): Egy központi indexszel rendelkező discovery, amely a vizsgált intézmények könyvtári rendszerét reprezentálja. Ez az eszköz a könyvtárak által leginkább népszerűsített és ismert keresőfelület.
2. Academic Search Complete (ASC): Egy előfizetéses, interdiszciplináris indexelő és referáló adatbázis. Ez a típusú adatbázis hagyományosan a lektorált tudományos irodalom elsődleges forrása volt a discoveryk megjelenése előtt.
3. Google Scholar (GS): Egy szabadon hozzáférhető akadémiai webes keresőmotor.

A tanulmány kvalitatív módszert alkalmazott. A kutatók részletes értékelési szempontokat dolgoztak ki, amelyet több értékelő (a tanulmány szerzői) is alkalmazott a keresési eredmények relevancia szerinti megítélésére. A szempontok a következők voltak:

- Frissesség (*Currency*): A találat megjelenési dátuma, mennyire aktuális az adott téma szempontjából.
- Relevancia (*Relevancy*): A találat tartalmi kapcsolódása a keresési kulcsszavakhoz.
- Közelség (*Proximity*): A kulcsszavak elhelyezkedése a találatokban.
- Autoritás (*Authority*): A forrás hitelessége, a publikáció típusa és minősége.

Az értékelési folyamat során a fenti kritériumok megsértése esetén büntetőpontokat is adtak, így képződött egy pontszám az egyes keresőeszközök teljesítményének mutatójaként.

A kutatás megállapításai egyértelműen rávilágítottak a különböző keresőeszközök erősségeire és gyengeségeire, és megkérdőjelezték a discoveryk dominanciáját a tudományos keresésben.

Az Academic Search Complete (ASC) kapta a legmagasabb összesített pontszámot. Ez azt jelzi, hogy a szakterületi indexelő és absztrakt adatbázis a vizsgált négy kritérium (frissesség, relevancia, közelség, autoritás) tekintetében összességében a legjobb minőségű találatokat biztosította.

A WorldCat Discovery (WCD) kapta a legalacsonyabb összesített pontszámot. Ez a legfontosabb megállapítás megerősíti a discoverykkal kapcsolatos kritikát: a Google-szerű keresési élmény ígérete ellenére a WCD kevésbé releváns és minőségi eredményeket produkált, mint a hagyományos adatbázis vagy a nyílt akadémiai kereső.

A részletes kritériumok szerinti bontás további árnyalatokat mutatott. Az Academic Search Complete (ASC) nyújtotta a legfrissebb és a leghitelesebb forrásokat. Ez megerősíti a szakterületi indexelő adatbázisok értékét, mivel azok szigorúbb kritériumok szerint válogatják a tartalmat, biztosítva a magasabb tudományos minőséget. Ezzel szemben a Google Scholar (GS) nyújtotta a legre-

levánsabb forrásokat. Ez a megállapítás rámutat a Google Scholar algoritmikus erősségére, amely gyakran jobban értelmezi a felhasználó szándékát a kulcsszavakból, és tágabb merítésének köszönhetően gyakran a legpontosabb tartalmi egyezést találja meg.

A tanulmány eredményei fontos tanulságokkal szolgálnak az akadémiai könyvtárak számára. A discoveryk, bár kényelmes, *egylépéses* keresést kínálnak, nem feltétlenül biztosítják a legmagasabb minőségű vagy leghitelesebb találatokat, és összességében alulmaradnak mind a hagyományos szakterületi adatbázisokkal, mind a Google Scholarral szemben.

A szerzők következtetése szerint a könyvtáraknak a jövőre nézve újra kell gondolniuk a discovery eszközök szerepét, figyelembe véve azok előnyeit és költségeit. A tiszta felhasználói felület és az egyszerű hozzáférés, mint előny, nem feltétlenül ellensúlyozza a gyengébb relevanciát és autoritást a professzionális tudományos keresés szempontjából.

A tanulmány utal arra, hogy a könyvtáraknak érdemes lehet továbbra is hangsúlyt fektetniük a szakterületi indexelő s referáló adatbázisok használatának oktatására, mivel ezek a rendszerek bizonyítottan jobb minőségi mutatókkal rendelkeznek a tudományos eredmények szempontjából. Ezen felül érdemes megvizsgálni, hogyan lehetne a Google Scholar *relevancia* erejét a könyvtári rendszerekbe integrálni, vagy a felhasználókat ösztönözni a Google Scholar és a könyvtári linkelési szolgáltatások együttes használatára.

Összességében a kutatás egyértelmű bizonyítékokon alapuló kritikát fogalmaz meg a discoverykkel szemben, és arra ösztönzi a könyvtárosokat, hogy stratégiai döntéseik meghozatalakor tartsák szem előtt a keresőeszközök valós, objektív teljesítményét a felhasználóknak nyújtott tudományos érték szempontjából.

Kalcsó Gyula
kalcsogyula@oszk.hu
OSZK Digitális Bölcsészeti Központ,
Digitális Filológiai és Webarchiválási
Osztály
webarchiválási csoportvezető

Az adatlekéréssel kiegészített generálás (RAG) integrálása az akadémiai könyvtári kereső- és lekérdezőrendszerekbe

Bevara, R. V. K., Lund, B. D., Mannuru, N. R., Karedla, S. P., Mohammed, Y., Kolapudi, S. T., Mannuru, A. (2025) *Prospects of Retrieval Augmented Generation (RAG) for Academic Library Search and Retrieval*, *Information Technology and Libraries*, 44(2).

<https://doi.org/10.5860/ital.v44i2.17361>

A tanulmány azt vizsgálja, hogy miként integrálható a „Retrieval Augmented Generation” (RAG), azaz adatlekéréssel kiegészített generálás a tudományos könyvtári kereső- és lekérdezőrendszerekbe, és milyen hatással lehet ez a folyamatokra. A szerzők abból indulnak ki, hogy a tudományos könyvtárak hagyományos keresőrendszerei (kulcsszavas keresés, metaadat-alapú lekérdezés) ma már nem mindig felelnek meg a kutatók és diákok igényeinek, különösen interdiszciplináris vizsgálódások, komplex igények esetén.

A RAG olyan hibrid modell, amely a nagy nyelvi modellek (LLM-ek) generálási képességeit kombinálja strukturált és gyakran vektor- vagy beágyazásalapú visszakereséssel, így képes lehet a felhasználói kérdés (természetes nyelvű lekérdezés) és a könyvtári tudásbázis közötti szakadék áthidalására.

A tanulmány részletesen bemutatja, mi is a RAG: olyan eljárás, amelynél a nagy nyelvi modell a lekérdezés után először releváns dokumentum- vagy tudáselemeket gyűjt (retrieval), majd ezekre alapozva generál választ vagy összegzést (generation). A nyelvi modellek önmagukban csak a tréningadatukban szereplő tudásra hagyatkoznak, és így elavultak vagy pontatlanok lehetnek újabb témák esetén. Az RAG segít bepótolni ezt a hiányt azáltal, hogy aktuális, a lekérdezés szempontjából releváns dokumentumokat kapcsol be a folyamatba.

A szerzők hangsúlyozzák, hogy a tudományos könyvtárak kiváló alapot jelentenek egy RAG rendszer számára, mert strukturált metaadatokkal rendelkeznek (pl. MARC-, RDA-szabványok) amelyek segítik a dokumentumok indexelését és felhasználását a RAG-ban. Fontos továbbá, hogy a tartalmak hitelesek, lektoráltak, így a visszakeresett információ minősége magasabb, mint az internetes keresési találatoké. Ez azt jelenti, hogy ha egy tudományos könyvtár megfelelően integrálja a RAG-ot, akkor javulhat a keresési találatok relevanciája, pontossága és a felhasználói élmény.

A szerzők külön fejezetben foglalkoznak azzal, hogy milyen technikai komponensek kellenek a RAG-rendszer bevezetéséhez egy könyvtári környezetben: szólnak a dokumentumbeágyazásról, a vektoradatbázisokról, a köztes szoftverek (middleware) és API-k integrációjáról, az adatvédelmi és szerzői jogi szempontokról. A tanulmány rámutat arra, hogy a technológiai infrastruktúra mellett fontos a skálázhatóság, karbantarthatóság és költséghatékonyság kérdése is – mivel sok könyvtár korlátozott erőforrásokkal rendelkezik.

A tanulmány áttekinti, hogy miként változhat meg a felhasználói keresési élmény a RAG bevezetése által. A felhasználók nemcsak kulcsszavakkal kereshetnek, hanem teljes, természetes nyelvű kérdéseket is feltehetnek. A válaszok kontextusérzékenyek és személyre szabottak, a modell képes figyelembe venni a felhasználó korábbi interakcióit, a tématerületet, s így relevánsabb találatokat adni.

A szerzők következtetése, hogy a RAG új lehetőségeket kínál az akadémiai könyvtári keresés és lekérdezés fejlődésében – lehetővé teszi a szemantikus, kontextusérzékeny keresést, a természetes nyelvű interakciót, és egy magasabb szintű felhasználói élményt. Ugyanakkor a sikeres bevezetéshez meg kell tervezni az infrastruktúrát, gondoskodni kell az adatvédelmi és szerzői jogi megfelelésről, valamint a felhasználói bizalom kiépítéséről. A jövőbeli kutatási irányok közé tartozik a skálázhatóság vizsgálata, költséghatékony megoldások kidolgozása, valamint az etikai és átláthatósági kérdések mélyebb feltárása.

Szőnyegi Zsanett
 szonyegi.zsanett@oszk.hu
 OSZK Könyvtári Intézet, Könyvtári
 Szak- és Továbbképzési Osztály
 oktatásszervező

Generatív mesterséges intelligencia egyetemisták számára: közösen fejlesztett online tananyag a generatív MI- ról az egyetemi képzésben

Willenborg, A., Withorn, T. (2025) *Generative AI for College Students: A Collaboratively Developed Online Microcourse on GenAI in the College Classroom*, Communications in Information Literacy, 19(1), p. 113–130.
<https://doi.org/10.15760/comminfolit.2025.19.1.7>

Az egyetemi könyvtárak eltérő módon reagálnak a generatív mesterséges intelligencia (továbbiakban: GenAI) felsőoktatásban történő megjelenésére. Sok intézményben nincs egységes irányelv, az oktatók kevés szakmai útmutatást kapnak arra vonatkozóan, hogyan alkalmazzák a GenAI-t a tanórákon. A könyvtárosok, az egyetemi íráskészség-fejlesztő központok munkatársai és a digitális médiával foglalkozó munkatársak segítségével olyan innovatív, hatrészes mikrotanfolyamot dolgoztak ki, amely a GenAI működését, korlátait, valamint etikus és hatékony felhasználását mutatja be. A mikrotanulás lehetőséget ad arra, hogy több szakértő tudását integrálják a tananyagba, miközben a tanfolyam rugalmasan illeszkedik az oktatók időkereteihez és könnyedén beilleszthető bármelyik egyetemen oktatott kurzusba.

A projekt a Louisville-i Egyetemen valósult meg, több részlegének – az egyetemi könyvtár (Ekstrom Library), az íráskészség-fejlesztő központ (the University Writing Center) és a digitális médialabor (the Digital Media Suite) – együttes közreműködésével. A tanfolyam rövid, könnyen feldolgozható tanegységekre épül, melyeket aszinkron módon, online formában sajátíthatnak el a hallgatók. Az egymástól függetlenül is elvégezhető leckék kb. 15–20 percesek, és a témák magunkban foglalják a GenAI működését és korlátait. A projekt kidolgozása előtt a kollégák részt vettek az ACRL (Association of College and Research Libraries – Amerikai Felsőoktatási és Tudományos Könyvtárak Egyesülete) szakmai továbbképzésén –, ez iránymutatást adott a folyamat kidolgozásához. Az alábbi hat lecke készült el:

1. lecke: Mit jelent a GenAI és hogyan működik?
2. lecke: Milyen kihívásokkal kell szembenéznie a GenAI-nek?
3. lecke: Hogyan használhatjuk fel a GenAI által nyújtott lehetőségeket?
4. lecke: GenAI és az egyetemi kutatás
5. lecke: GenAI és a tudományos írás
6. lecke: GenAI és a felsőoktatás etikája a Louisville-i egyetemen

A Blackboard Ultra rendszerben több részből álló tanulási modulokat hoznak létre az oktatók, amely több tanulási elemet is tartalmaz, például: tesztek, feladatokat, űrlapokat, hivatkozásokat. Mindegyik lecke négy részből áll: előzetes tudásmérő (a hallgatók előzetes ismereteit térképezik fel); videó (videó formájá-

ban hallgathatnak előadást az adott témáról); tevékenység (feladatok elvégzése a tanultak alapján); reflexió (a tanulási folyamat értékelése). A mikrokurzus indulása előtt a projektben részt vevő partnerek elkészítették a marketinganyagokat, valamint a tanszékek tájékoztatására egy LibGuide-ot hoztak létre, amely bemutatta a kurzus célját, tartalmát és elérhetőségét.

A mikrokurzuson résztvevő oktatóknak és hallgatóknak így lehetősége nyílik kritikai gondolkodásuk fejlesztésére, miközben elsajátíthatják a mesterséges intelligencia használatával kapcsolatos alapvető ismereteket.

Egy digitális megőrzési (pilot) program indítása

**Hoffman, K. (2025) *Starting up a Digital Preservation (Pilot) Program, Information Technology and Libraries*, 44(2).
<https://doi.org/10.5860/ital.v44i2.17452>**

A tanulmány a New York állambeli Hamilton College könyvtára 2024-ben elindított digitális megőrzési pilotprogramjának tapasztalatait mutatja be. A szerző Kim Hoffman, az intézmény első digitális megőrzési feladatokat ellátó könyvtárosa, így a nulláról kényszerült felépíteni egy rendszert, amely alkalmas a hosszú távú digitális megőrzés ellátására. A fő cél egy olyan, aktív megőrzést biztosító eszköz bevezetése volt, amely túlmutat a korábban alkalmazott, pusztán passzív tárolási gyakorlaton.

A Hamilton College digitális gyűjteményei gyorsan növekednek, és már nem csak papíralapú digitalizált dokumentumokat tartalmaznak, hanem egyedi, sérülékeny, illetve avuló hordozókon érkező digitális állományokat is. Emiatt sürgetővé vált a megfelelő eszközök, szabályzatok (policy) és munkafolyamatok kialakítása. A választásuk az Archivematica nevű, nyílt forráskódú digitális megőrzési platformra esett, mivel a könyvtár technikai háttere képes támogatni egy ilyen rendszer működtetését.

Bár a megőrzési területtel kapcsolatos irodalom bőséges, a megvalósításhoz hasznos sorvezetők és implementációk bemutatására alig akad példa. A szerző hat lépésben foglalja össze, hogyan érdemes egy ilyen pilot projektet megszervezni:

Eszköztálasztás: A lehetőségek, igények, költségvetés és intézményi kompetenciák felmérése nélkülözhetetlen. A Hamilton esetében az Archivematica volt az egyetlen komolyan vizsgált opció.

Érdekelt felek bevonása: A projekt sikeréhez szükség volt informatikai szakemberekre, költségvetési döntéshozókra, gyűjteményi szakértőkre és magára a megőrzési könyvtárosra. Fontosnak bizonyult az elköteleződés biztosítása és a felelősségek rögzítése.

Konkrét feladatok kidolgozása: A csapat meghatározta, milyen célokra szeretnék használni a rendszert:

- sérült vagy hiányzó fájl visszaállítása,
- formátummigráció,
- fájlok integritásellenőrzése (checksum),
- metaadatok feltöltése és kezelése,
- korlátozott hozzáférés biztosítása az embargós dokumentumokhoz.

Rényi Máttyás
renyi.matyas@oszk.hu
OSZK, Gyűjteménymegőrzési
Főosztály, Digitális Megőrzési Osztály
osztályvezető

Visszakérdezés időszaka: A pilot során felmerülő kérdések megfogalmazása és tisztázásnak szakasza:

- Összekeverhetünk nem nyilvános és nyilvános archívumok részét képező dokumentumokat?
- Minden dokumentum az Archivematicába kerül?
- Mi történik, ha úgy döntenek, mást rendszert használnak, a fájlok ingerítésellenőrzése kompatibilis lesz más rendszerekkel?
- Ki férhet hozzá az Archivematicához? Jogosultsági kérdések.
- Tárolási architektúrával kapcsolatos kérdések megfogalmazása.

Munkafolyamatok megtervezése: A szerző folyamatábrákat készített, hogy vizuálisan láthatóvá tegye a digitális dokumentumok útját, honnan érkeznek a fájlok, hogyan kerülnek előkészítésre és ingestálásra, és hol lesznek a Megőrzési Információs Csomagok (AIP-ok) eltárolva.

Elvárasi küszöb meghatározása: A csapatnak fel kellett ismernie, hogy a pilot sikeréhez nem feltétlenül szükséges az eredetileg tervezett rendszerek közötti integráció. A legfontosabb az, hogy bevezethető legyen egy működő digitális megőrzési rendszer.

A projekt ugyan nem a tervezett módon ment végbe, de Hoffman szerint így is komoly előrelépés történt. A pilot tapasztalatai egyértelműsítették, hogy az Archivematica megfelel az intézmény igényeinek, és megkezdődhet az átállás a hosszú távú megőrzésre szánt digitális anyagok feldolgozására. A szerző visszatekintve úgy látja, hogy a strukturáltabb, jobban dokumentált projektirányítás meggyorsíthatta volna a folyamatot, de az így is értékes tanulságokkal szolgálhat más intézmények számára.

Kalcsó Gyula
 kalcs.gyula@oszk.hu
 OSZK Digitális Bölcsészeti Központ,
 Digitális Filológiai és Webarchiválási
 Osztály
 webarchiválási csoportvezető

Webarchívumok metaadatainak automatikus generálása a GPT-4o generatív nyelvi modellel

Nair, A., Goh, Z. R., Liu, T., Huang, A. Y. (2025) *Web Archives Metadata Generation with GPT-4o: Challenges and Insights*, Information Technology and Libraries, 44(2).

<https://doi.org/10.5860/ital.v44i2.17305>

A tanulmány szerzői azt vizsgálják, hogy a GPT-4o generatív nyelvi modell hogyan alkalmazható webarchívumok metaadatainak automatikus generálására. Fő motivációjuk az, hogy a webarchívumok (a WARC-fájlok) hatalmas mennyiségű, strukturálatlan adatot tartalmaznak, és a metaadatok kézi előállítása rendkívül munkaigényes, idő- és erőforrás-igényes folyamat.

A cikk egy prototípusrendszert mutat be, amely GPT-4o modellt használ arra, hogy a webarchívum tartalmát értelmezve releváns metaadatokat generáljon. A módszer lényege, hogy a weboldaltakat HTML vagy szöveges formátumban betáplálják a modellbe, amely ebből olyan metaadatmezőket állít elő, mint például a cím,

leírás, témakörök vagy a kulcsszavak. A kutatás során a szerzők tesztelték a modell pontosságát, hatékonyságát és skálázhatóságát – azaz megnézték, hogyan teljesít nagyobb archívumokon, és milyen erőforrásigénye van a rendszernek.

A GPT-4o jól teljesít a metaadatok generálásában: releváns és jól használható adatmezőket képes előállítani. Ugyanakkor a modell nem hibátlan: előfordulnak pontatlan vagy félreértelmezett metaadatok is, különösen, ha az eredeti weboldal bonyolult szerkezetű vagy sok rajta a dinamikus tartalom.

Az automatizált metaadat-generálás jelentősen csökkentheti az emberi munkigényt az archívumoknál, ami költséghatékonyabb működést tesz lehetővé. Ugyanakkor maga a generálási folyamat számításigényes: a modell futtatása jelentős erőforrásokat igényel, és az infrastruktúrát megfelelően kell beállítani, ha nagyobb mennyiségű adathalmazt kell feldolgozni.

A szerzők kiemelik az olyan etikai és minőségbiztosítási kérdéseket, mint például a generált metaadatok hitelessége és megbízhatósága. Ha a modell téves információkat generál, az ronthatja az archívum használhatóságát, az automatizáció ellenére is szükség lehet emberi felülvizsgálatra bizonyos metaadatmezők esetében.

A kutatás rávilágít arra, hogy a GPT-4o és hasonló generatív modellek komoly potenciált jelenthetnek a digitális archiválás területén. Az automatizált metaadat-generálás felgyorsíthatja a webarchívumok katalógizálását, és segíthet abban, hogy ezek az archívumok könnyebben kutathatóak és visszakereshetők legyenek. Ez különösen fontos lehet olyan intézmények számára, amelyek nagy mennyiségű webes tartalmat archiválnak (pl. nemzeti könyvtárak, kutatóközpontok), de korlátozott emberi erőforrással dolgoznak.

A tanulmány szerzői több problémára is rámutatnak, és javasolják további vizsgálatukat. Szükséges lehet a modell által generált metaadatok felülvizsgálata és javítása emberi munkával, minőségbiztosítás céljából. Az infrastruktúra skálázhatóságának optimalizálása fontos kérdés, hogy a rendszer nagy archívumok esetén is fenntartható maradjon. Felhívják a figyelmet a generált metaadatok etikai és jogi dimenzióinak vizsgálatára is, különösen tekintettel a szerzői jogi kérdésekre vagy adatvédelmi szempontokra. Kiemelik, hogy szükséges lehet alternatív modellek és beállítások tesztelése is, amelyek olcsóbbak lehetnek, de mégis elfogadható pontosságot nyújtanak.

A *Web Archives Metadata Generation with GPT-4o* című cikk ígéretes irányt mutat a webarchívumok automatikus feldolgozása szempontjából: a GPT-4o segítségével automatizálhatóvá válhat a metaadatok előállítása, ami jelentősen felgyorsítja és olcsóbbá teheti a webarchívumok katalógizálását. Ugyanakkor a megközelítés még nem teljesen kiforrott – a pontosság, skálázhatóság és etikai megbízhatóság terén is vannak még megoldandó feladatok. A tanulmány ezért nemcsak egy működő prototípust mutat be, hanem alapot szolgáltat további kutatásokhoz és fejlesztésekhez is.

